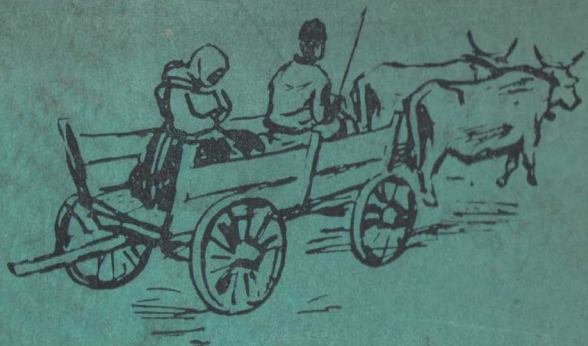

БН
49176

ELİN PELİN

SEÇİLMİŞ
HİKÂYESLER

„NARODNA PROSVETA“

Университетска библиотека
София

ФН

№ 069176 ✓

ELİN PELİN / SEÇİLMİŞ HİKÂYELEER

ELİN PELİN

**SEÇİLMİŞ
HİKÂYESLER**

SOFYA * 1959

„NARODNA PROSVETA“

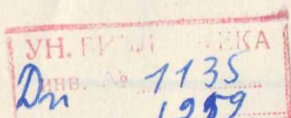
Öyle hikâyeler vardır ki, okurken insana şiir kadar zevk verir; idenin derinliği ve levhaların renkliliğiyle beyni ve yüreği kaplar, duyguları heyecan derecesine yükselterek gözler önünde ufuklar, güzellik enginleri açar.

Elin Pelin'in hikâyelerinde, fakir köylünün ekimine el koymaya giden zengin icra memurunun gaddarlığıyla onu götüren genç Andreşko'nun insan sevgisi; yıllar boyu verdiği emeğin büyüklüğünü duyan ihtiyar öküzün gururuyla, sevgilisi tarafından unutulmuş yalnız muallimenin göz yaşları aynı kuvvetle verilmektedir...

Bu kitap, büyük klâsiğin türkçe olarak çıkan ilk kitabıdır.

Книгата съдържа 20—22 от най-хубавите разкази, в които писателят правдиво и силно ни показва както онази мрачна действителност, живота на хората затънали в нищета, сгушили се в пазвите на планината, бедни и уморени, но мечтатели и бунтари, способни да обичат силно и да мразят силно; така също и хората на богатството и религията, алчните чорбаджии, грубите кметове и полицаи, лицемерните и похотливите попове.

5449146

Derliyen Radıvoy Diçef

Bulgarcadan çeviren Y. Kerimof

Redaktör S. Bayramof

Ressam redaktör O. Vulnrova

Teknik redaktör İv. Petrof

Kapak Vesa Vasileva

Korektör P. Yovçeva

Tiraj 3,000

Basıma verildiği tarih 28. III. 1959

Sofya

№ 64

1959

„Narodna Prosveta“ Devlet Matbaası

GERAKLAR

Yordan Gerak dede köyün en zenginiydi. Bu çevik ve işgüzar adam, bütün ömrünü işle güçle geçirmiş, babasından kalan malı mülkü iki üç misli çoğaltmıştı. Zeki yaratılışı ve tüccarlık kabiliyetiyle basbayağı para da yapmış ve köydeşleri arasında en ilerlikli adam olmuştu. İyi kalbli ve yavaş tabiatlıydı. Biraz pintice de olsa, hesaplarında o kadar nekeslik yapmazdı. İnsanlara yardım eder, köy işleriyle yakından ilgilenirdi. Bunun için de onu herkes sever ve hürmet ederdi.

Kalabalık aile efradının yaşadığı büyük beyaz evi köyün ortasındaydı. Uzaktan görünürdü. Çorbacı evi olduğu ta karşıdan belliydi. Avlusunun içi koskoca bir mahalle sığacak kadar geniş olup, kale gibi çepçevre beyaz duvarla sarılıydı. Ortalık yerinde semaya ok gibi saplanan bir çam ağacı yükseliyordu. Bu, bütün kazada yegâne çam ağacıydı. Fidanı mukaddes Rila dağlarından getirilmiş ve buraya Gerakların ecdadı tarafından çok eski zamanlarda dikilmişti. Bu ağaç onların aile bayrağıydı. Bütün sülâle onunla iftihar ediyordu. Mukaddes gölgesinde birkaç nesil büyüyüp yetişmiş, sülâlenin birçok ihtiyarları son günlerini onun altında geçirmişlerdi.

Yordan dedenin, ardı sıra doğmuş üç oğlu vardı. En büyüğü Bojan, ortancası Petır, en küçüğü Paveldi. Üçü de evli, çoluk çocuk sahibiydiler. Hepsi ihtiyarlarla bir arada yaşıyordu. Ev güzel ve büyüktü, daha o kadar kişi alacaktı.

Gerak'ın oğulları ve gelinleri onun kumandası altında giderler, evi idare ederler, kır işlerini yaparlardı. İki çırakları vardı. Mateyko Margalak dede de onlara yardım ediyordu. Onun kimsesi yoktu. Yordan dede ona acıdığından yanına almıştı. Yordan dede meyhanecilik yapıyordu. Meyhanesi yol boyunda uzun, eski ve alçak bir yapıydı. Avluyu cepçevre saran kalın duvar çemberinin başı ve taşı sayılıyordu.

Yordan dede oğullarını meyhaneye yaklaştırmazdı. Hesabını kendi yapar, kendi bilirdi. Oğullarına da bu ağır gelmiyordu; alışmışlardı artık. Tesadüfen babalarının yerine kaldıkları veya başka bir sebeple orada bulundukları zaman, kendilerini bu meyhanenin sahibi değil, bir hizmetçisi gibi hissederlerdi. Onların sözü kır işlerinde geçerdi. Kırın, tarla ve çayırların beyiydiler. Hele en büyükleri Bojan, iş canlıydı. Akli fikri hep kırdaki, işteydi. Yüzü, koyu buğday renginde idi. Ruhu, bereketli toprağın ümit ve endişesiyle göğe, bulutlara ve güneşe bakıyordu.

Orak gelince Gerakların evinde büyük bir canlılık görülür. Sabahları daha şafak sökmeden ihtiyar Gerak'ın sesi avluda işitilmeye başlar. İrgatların yattığı ahır ve sundurmaları dolaşır ve yüksek sesiyle bağırır :

— Kalkın çocuklar. Haydi, iş başına!

İri, sarı bir köpek ihtiyarın etrafında yalanarak kuyruğunu sallar, dizlerine sıçrar. Avluda yatan kazlar ürker, fısılayarak kaçırlar. Samanlığın saçaklarından bir güvercin bulutu yükselir ve anızlığa doğru uçar. Çam ağacının dallarında serçeler cıvıldaşır. İşçiler, kadın, erkek, çoluk çocuk hepsi kaçım kaçım olur, sonra sürü halinde kırın yolunu tutarlar.

Yordan dede onları dış kapıya kadar uğurlar; doğuda berrak ufukta beliren tertemiz pembeliği görünce heyecanla :

— Hava güzel olacak der. Toprak ana bugün de insan teriyle yıkanacak!

Sonra gider, biraz meyhaneyi açar, döşemeyi ıslatır ve süpürür, bir kahve pişirip kapı önünde temiz havada içer.

Yoldan gelip geçen köylüler onu hürmetle selâmlar. İhtiyar hepsine kardeş hissiyle cevap verir, kolay iş ve bol bereket diler. Öğle üstü atına biner ve kırdı, köylülerin tabirince, yine kudurur, işçileri dolaşır.

Gerak'ın meyhanede yegâne ve baş yardımcısı karısı Marga nineydi. O, iri, dolgun, dinç ve çevik bir kadındı. Şen tabiatlı ve tüccar ruhluydu. Yordan dede meyhanenin başı ise, Marga nine de canıydı. Her şeyi o düşünür, o bakar, kabı kacağı yıkar, yolculara ayrılan iki odayı temizler, ocaklığı yakar, izbeyi havalandırır, fıçıları haşlar ve köylülere bir genç kız gibi hizmet ederdi.

Gelinlik çağından tut da, ihtiyarlayıncaya kadar tam kırk yıl meyhanede erkekler arasında bulunmuş, bazan örekesiyle, bazan çocuğu kucağında hizmet etmişti. Daima güleç, daima şen olduğu halde hakkında tek bir kötü lâf işitilmemişti. O, meyhanede kavgaya, çirkin söz söylenmesine müsaade etmezdi. Sarhoşları kovardı. Herkesin hürmetini kazanmıştı. Köylüler onun yanında dillerinin tespihi olan küfürlerden çekinirlerdi.

Gerak, ninenin bu kabiliyetini takdir eder, ona her şeyini güvenir, zekâsına dayanır, onunla övünürdü. Her ikisi de sevgi ve itimat içinde ömür geçirmişlerdi. Evlâtlarına şan şöret ve zengin bir miras bırakmak istiyorlardı.

Marga nine evinin de tam mânasiyle hanımı idi. Gelinlerini ve torunlarını severdi, fakat daima hepsine ciddi davranırdı, buyurduğu bir işin yapılmasını isterdi. Oğullarına çıkışsa da, tekdir etse de, onlar onun önünde baş eğerlerdi. Koskoca adam oldukları halde asla karşı koy-

mazlardı. Nine bütün gün bir meyhaneye, bir eve koşar, avluda her şeyin yerli yerinde olup olmadığını yoklar, tavukları, domuzları, ördekleri doyurur, onlara insanlara konuşurmuş gibi çıkışır, yem vermeye çağırırken sesi bütün mahalleyi çınlatırdı. Yüksek sesle konuşur, şakrak sesiyle kız gibi gülerdi.

Fakat ilkyazın Marga nine ansızın öldü. Onunla befaber Gerakların evinde her şeye düzen veren ciddî ve iyi hava da kayboldu. Yordan dedenin saçları çabucak ağardı. Kuvvetli ve âmirane eli, gücünü kaybetti, dizginleri saldı. O kadar düzgün giden aile arabası çığırından çıktı ve taşlığa saptı.

Nereden geldiği belli olmıyan küsüşmeler, didişmeler, çekişmeler yılan gibi evin içine sokuldu. Bunca seneden beri müşterek bir ocağın samimi ateşiyle ısınan sakin aile hayatı zehirlendi.

Bunun nasıl olduğunu kimse anlıyamıyordu. Gelinler arasına bu kıskançlık, ağa kardeş arasına bu güvensizlik nerden gelmişti. Yordan dede sert tavrı ve sözleriyle onları yatıştırmak istedi; fakat bu sözler artık eski kuvvetini kaybetmişti. İhtiyar, iyiliğin de, kötülüğün de insanda, pilicin yumurtadan çıktığı gibi doğduğunu biliyordu; fakat kendi evlâtları arasında neden kötülük doğduğuna bir türlü akıl erdiremiyordu. Niçin acaba? Bunun üzerinde uzun uzun düşündü. Bu düşünce saçlarını ağartıyor, uykusunu kaçırıyordu.

Yordan dede gelinleri arasında hemen her gün didişmeler, çekişmeler çıktığını işitiyordu. Bunlar kaba ve çirkef sözlerle doluydu. Bu kavgalara daima ufak tefek şeyler sebep oluyordu. Bir defasında Petırın çocuklarından biri Bojanın çocuğu üzerine çamur sıçratmıştı. Bojanın karısı hemen atılarak çocuğu dövdü. Buna gücenen Petırın karısı ağlıyan çocuğunu kurtardı ve:

— Gel yavrum, gel, bu yılan seni yutacak, dedi.

— Yılan doğurursun inşallah!... diye cevap verdi Bojanın karısı.

Petirın karısı biraz daha yumuşak tabiatlıydı. Kalbinde iyi hisler beslerdi. Fakat çok hassastı. Bir parladı mı zor zaptedilirdi.

— Yılanlar gözlerini oysun, diye cevap verdi.

Bojanın karısının elinde kepek dolu bir ağaç tekne vardı. Bir avuç kepek kavrıyarak Petirın karısının yüzüne fırlattı. İki kadın birbirlerinin saçlarına yapıştılar. Avluda bir vaveylâdır koptu. Yordan dede gürültüyü, meyhaneden duydu, dışarı fırladı. Gelinlerinin, yüzü gözü kan içinde, yoluk bir halde tavuklar gibi birbirlerinin üzerine atıldıklarını görünce, çorbacılık şerefi yaralandı. Yanlarına gitti, ağır elini kaldırarak ikisine de birer tokat yaptırdı.

— Benden utanmıyorsanız, çocuklarınızdan bari utanın, dedi.

Mahcup olan Petirın karısı kaçıp izbeye saklandı; fakat Bojanın karısı, piliçleri çalınmış bir kuluçka gibi, karşısına dikildi ve derin bir öfkeyle:

— Hey bunak, sen elâlemin işine karışma, dedi ve tekneyi kaptığı gibi, diri bir hayvandan bir tutam et koparan kurtlara mahsus bir yürüyüşle uzaklaştı.

O günden itibaren iki elti birbiriyle bir ay konuşmadılar. Evde asık suratla çalışıyor ve yılan gibi fısıldaşıyorlardı. Onların öfkesi çocuklarının, bilhassa, Yordan dedenin küçük oğlu Pavelin karısı olan sakın, nazik, mülâyim, akıllı Elkanın başına patlıyordu. Bütün evin işi onun üzerine düşmüştü. Fakat hamarat Elka, hiç itiraz etmeden sakın sakın çalışıyordu. Kimsenin fenalığını düşünmezdi. Evvelki sükûnetin ve asayişin tekrar yerine gelmesini arzu ediyor, eltilerinin barışmalarını istiyordu. Onlar ise, kudurdukça kuduruyor, olur olmaz şeyler için ona çatıyor, daima kusurunu buluyor, mem-

nuniyetsizlik gösteriyor, oğlu küçük Zaharınçoyu hiç yok yere azarlıyorlardı.

Yordan dedeyi endişe ve düşünceler sarmıştı. Artık* meyhanede durmaya canı istemiyordu. Tüccarlığı oğullarıyla devam ettirmeye çalıştı. Fakat bu da sökmedi. Otuz beşini aşmış olan Bojan pek açgözlüydü. Paranın üstüne titriyordu. Kurnaz ve pintiydi. Çekmecedен para aşırır, defterlere fazla yazar, sâf ve fakir köylülere aldatırdı. Yordan dedenin ortanca oğlu Petır ise bambaşka bir adamdı. Geniş yürekli ve tasasızdı. İşe düşkün değildi. Bütün gün av peşinde koşar, içki içer, olur olmaz kimselere veresiye verirdi. Küçürek yüzünde daima gamsız bir tebessüm dolaşır, bu da onu herkese sevdirirdi. Sâf kalbliydi, herkese inanıverirdi. Onu yedmiye ve aldatmıya becerene canını vermeye hazırdı.

Yordan dede baktı gördü ki, böyle olmayacak, çok geçmeden meyhaneyi kapadı. Bu, onun için pek kolay bir iş değildi. Kırk yıldan beri meyhanecilik yapıyordu. Bu meslekten para kazanmıştı. Kendini bu meyhanede efendi ve kuvvetli hisseder, köylülerin ona karşı beslediği hürmete ve korkuya burada sevinirdi.

— Eğer Pavel evde olsaydı bu iş böyle olmazdı, fakat kim bilir... diye düşünüyordu.

II

Pavel, Yordan dedenin en küçük oğlu idi. Çevik, hesabını bilir, açıkgozdü. Bir zamanlar babası onun iyi bir adam olacağını çok ümit ediyordu. Tahsilli olsun diye ona orta okulu bitirtti. Âlemin yanında lâf açıldıkça:

— Ne de olsa, Pavelin tahsili var, demeyi unutmazdı.

Uyuntuluğa alışmasın diye, daha on sekiz yaşında Paveli köyün en güzel kızı Elka ile everdi. Elka, fakir ailedendi. Fakat Pavel onu delicesine seviyordu. Boyu bosu yerinde, endamlı bir kızdı. Yüzü küçürek ve buğ-

day benizliydi; iri ve munis gözlerinin tatlı bir bakışı vardı. Şen yürekli, canlı bir kızdı. Tarlada şarkı söylemeye başladı mı, sesi bütün kırları çınlatırdı. İşitenler elinden orağı bırakarak, durup dinlerlerdi.

Pavel, düğünden sonra derhal askere gitti. Kışlada onu sevdiler, yakışıklı ve şen bir delikanlıydı. En mühimi de çok parası vardı, gördüğüne ikram ederdi. Burada şımardı. İçkiye alıştı. Askerlik hoşuna gitti. Vâdesi geçtiği halde, eve dönmedi. Orduda kaldı.

Bu hareketi babasını gücendirdi. Kardeşlerinin kıskançlığını kabarttı. Diğer gelinler karısına hor bakmaya başladılar; o zavallı ise, yalnız başına onların arasında yaşıyor, sessizce, usluca işine bakıyordu. Fakat o zaman Marga nine sağdı. Elkayı kendi kızı gibi seviyordu. Ona acıyor ve müdafaa ediyordu. Kaynananın ölümünden sonra genç gelin hamisiz kaldı.

İlk senelerde Pavel sık sık izin alır, gelirdi. Bütün iznini köylülerle içmekle geçirir, çingenelere çalgı çaldırırdı; çok paraya bahse tutuşur, rusça birtakım pis pis şarkılar söyler, hora meydanında, elâlemin önünde karısının yanaklarını çimdikler, onu utancından yere batırırdı. Karısı sönük siyah gözlerini daima yere diker, bakışında derin ve gizli bir hüznün ve endişe okunurdu. Köyde hiçbir defa diğer kadınlar gibi kahkaha ile gülmezdi. İnce dudaklarında solgun bir gülüş vardı. Gülerken, yandan hafifçe eğri, sık ve beyaz dişleri görünür, o zaman güzelliği bir kat daha artardı.

Birkaç yıl geçtikten sonra Pavel izine de seyrek gelmeye başladı. Yalnız büyük bayramlarda birkaç gün için uğradı.

İnandırmak ister gibi mühim bir tavırla:

— Ne yaparsın, vatan hizmeti. Daha fazla müsaade etmiyorlar, derdi.

Pavel babasına sık sık acıklı mektuplar yazar, para isterdi. Durumundan şikâyet eder, yalvarırdı ve eğer para yollamazsa intihar edeceğini söylerdi.

İhtiyar, oğlunun istediğini yerine getirmeye çalışır, günlerce endişeler içinde kıvranırdı. Fakat gelinler ve ağabeyleri artık Paveli kıskanmaya ve ondan nefret etmeye başladılar. Durmadan babalarının artan borçlarından bahsediyorlar, bütün yükün onların sırtında olduğundan şikâyet ediyor, Pavelin karısına, çocuğuna baktıklarını, Pavelin buna beş para vermediğini söylüyorlardı.

İhtiyar, Paveli daima baba sevgisi ve şefkatiyle karşıyordu. Aile kavgalarını unutup, onun her yaptığını bağışlıyor ve yanından ayrılmıyordu. Bu hal, diğer oğullarını bir kat daha öfkeliyordu. Fakat o, bunu görmezlikten geliyor, yalnız sabahları eski alışkanlığı üzere, kapalı meyhaneye gittiği zaman, örümceklerin ağ gerdiği bu ıssız ve karanlık yerde, başını eğiyor, herkesten saklı, aşağı yukarı gezinip, düşünüyor ve içini çekiyordu. Pavel, ağalarının memnuniyetsizliğini anlıyor, babasının ıstıraplarını seziyordu. Doğup büyüdüğü evde kendini yabancı hissediyordu; canı sıkılıyor, bir an evvel buradan uzaklaşmak istiyordu. Ağabeylerinin, babasının ve köylülerin hayatı ona alelâde ve iptidai görünüyordu. Elkadan da soğumuştı. Onu çirkin, cazibesiz görüyordu. Böylesiyle nasıl evlendiğine şaşıyordu. Geceleri karısının gizlice döktüğü göz yaşları onu öfkeliyor, nefretini uyandırıyor.

Bir kış, Elkayı kasabaya götürdü. Orada yaşayacaklardı. Fakat çok geçmeden onu yine köye gönderdi. Eltileri kıskançlıklarından adını „kasabalı“ koydular. Biraz araları açılınca hemen yetiştirirlerdi:

— E, biz alelâde insanlarız, senin gibi kasabada yaşamadık!

En nihayet Pavel gelmeyi büsbütün kesti. Aynı zamanda, uzak bir Tuna boyu kasabasında başka bir alaya gönderildi. Onun ne yaptığını kimse bilmiyor, hiçbir haberi de gelmiyordu. Yalnız zaman zaman, kendini içkiye vermiş, fena yol tutmuş, kapatmalarla yaşarmış, sefih bir hayata dalmış, diye köye kötü söylentiler geliyordu. Bunların nereden çıktığı belli değildi, fakat uzun zaman ağızdan ağıza geziyor, büyüdükçe büyüyor, elâlem de bunlara inanıyordu. Yortu günleri Elka kiliseye gittiği zaman herkes ona merhamet dolu gözlerle bakıyordu. Ardından yavaşça şöyle konuşturlardı:

— Zavallı gelincik, alın yazısı ne fenaymış! Nasıl dayanır bilmem!

Elka bunları işitmemezlikten geliyor, oğlu Zaharinço ile beraber, etrafına bakmadan geçip gidiyordu. Fakat bu acıklı sözler kalbine diken gibi batıyor ve onu uzun zaman üzüyordu.

Çok defa eltileri kuduzca üzerine atılıyor ve kıskançlıkla:

— Biz senin kocanın halayığı değiliz, diyorlardı. Karısına bakıp durmayacağız. Seni de oraya alsın, ne yaparsanız yapın. O, keyfine bakıp gezsin, yarın da hazırdan mirasa konsun, öyle mi! Aldanıyorsunuz! Bu toprağa el sürmedi, bizim sağlığımız gitti uğraşırken. Daha şimdiden üleşelim de, herkes malını bilsin.

Bu sözleri kasten Yordan dedenin önünde söylüyorlardı. Zavallı kederden eriyordu.

İhtiyar boğuk bir sesle:

— Ben sağken ayrılmanıza müsaade etmiyeceğim, diyordu. Ben mezara, malım mezata.

Beddua ile af, ruhunda uzun zaman çarpışıyor, ihtiyar bu arada bitkin bir halde susuyordu. Kalbi keder ve acılarla doluydu. Sonunda güç halde kendini topluyor ve:

— Çocuklar, çocuklar niye biribirinizi yersiniz bilmem, diyordu. Varlığım hepinize yetecek. Her şeyinizi hazır ettim. Niçin kardeşçe yaşamazsınız, beni ihtiyar yaşta niye üzersiniz!

İhtiyar Gerak, küçük Zaharinçoğu kucığına alıyor ve çocuğu uzun uzun okşuyordu. Zaharinço iki üç yaşlarında bir çocuktur. Sakin ve hastalıklı bir hali vardı. Anasının mahzun bakışını, babasının kıvrık burnunu almıştı. Yengeleri ondan hoşlanmıyor, ikide birde azarlıyorlardı. Yavrucak, her çocuğun yaptığı gibi, hıçkırıp ekmek istiyecek olsa onlar:

— U-uu, bu ayı doymıyacak, diye bağııyorlardı.

Anası yakında değilse, üzerine yürüyor, dövüyorlardı. O zaman çocuk dedesinin yanına koşuyor, hıçkırmaktan tıkanacakmış gibi oluyor, uzun zaman kendine gelemiyordu.

İhtiyar, çocuğun gözyaşlarını siliyor ve:

— Ağlama yavrum, ağlama, çoğa varmıyacak, onlar dedeni de dövecekler, diyordu.

Yordan dedenin, yaralı kalbinin derinliklerinden gelen yumuşak sesi gelinlerini daha fazla hiddetlendiriyordu. Bojanın karısı dayanamıyor, somurtarak hemen karşılık veriyordu:

— Baba, sana ilişen yok, sus orada!

Zaharinço evde olup bitenlerden bir şey anlamıyor, fakat anasının üzüldüğünü hissediyordu. Yengeleri anasını takdir ederken annesinin dizlerine sarılıyor ve nazik sesiyle:

— Ağlama ana, ağlama! diye yalvarıyordu.

Bojanın karısı evdekilerin hepsinden fena idi. Uzunca boylu kuru bir kadındı; kaba, uzun yüzünde iri benleri ve erkek gibi bıyıkları vardı. Herkesle çekişiyor ve herkese, hattâ kocasına bile kin besliyordu. Kocasını çok defa olur olmaz şeyler için insafsızca döverdi. O

zaman, dolapta gizlediği rakıdan biraz içer, odasına kapanır, kendini hasta gösterir ve haftalarca dışarı çıkmazdı. Evde herkes, onun inattan yattığını bilir, ona acımazlardı. Yalnız büyük kızı Yofka sık sık annesini dolaşmaya gider, uzun zaman başucunda kalır ve:

— Ana sana ne oldu? diye sorardı. Canın bir şeyler istemiyor mu? İşte rakı şişesi, iç istersen!

Bojanın karısı şişeyi alır ve susamışçasına içerdi. Yanakları sıtmalı gibi kızarır, gözleri kanlanır, sonra ağzını çirkin çirkin şapırdatarak kızına:

— Sakla şişeyi de, görmesin o deyyuslar, derdi.

Yofka uzun boylu, anası gibi çirkin, fakat iyi ve yumuşak kalbli bir kızdı. Yüzü kuru, soluk, hattâ saydamdı. Hastalıklıydı. Gizli bir illet bu nazik yürekli, sevinli kızcağızın sıhhatini kemiriyordu, o da kökünü kurt kesen bir çiçek gibi, günden güne solup kurumaktaydı. Yofka herkesi seviyor ve herkesle iyi geçinmek istiyordu. Evdeki hırgür, kalbini parçalıyordu. Elka yengesine acıyor, onu herkesten çok seviyordu. Kalbi ona gayet yakından bağlıydı. Çok defa onun odasında kalır, Zaharinçoya sokulur, beraber yatarlardı. Sık sık Elkayla ilgili korkunç ve acayip rüyalar görüyordu. Yofka her akşam ev önündeki eşiğe oturmayı ve buradan gurubu, semada ateş gibi yanan kanlı izler bırakarak uzak dağlar ardına gizlenen güneşi seyretmeyi severdi. Gözleri endişeli, yüzü melek gibiydi. Zavallı kızcağız bir şeyler düşünüyor, fakat bunu kimse bilmiyordu, çünkü kendisinden hiç bahsetmezdi. Yofka çok defalar Elka yengesini düşünüyordu. İkisinin de kalbleri anlaşıyor ve birbirlerini sessizce seviyorlardı. Yofkanın anası Elkaya karşı kudurmuşçasına atılıp ağzı köpüre köpüre türlü lânetler ve sitemler savurduğu zaman Yofka gözlerini

belertip kollarını açarak solgun bir halde anasının karışısına dikilir :

— Ana! Ana! diye feryat koparır, sonra bitkin bir halde yere kapanırdı.

III

Marga ninenin ölümü, Pavelin yolsuz hareketleri ve evdeki kavgalar ihtiyar Gerak'ın sapasağlam mâneviyatını altüst etti. Toparlak ve mülâyim yüzünde ağır hayatın bıraktığı derin kırışıklar belirdi. Ağaran başı eğildi, âdeta omuzlarına battı. Adımları ağırlaştı ve yavaşladı, bakışı mahzundu. Evvelki şenliği kalmamıştı, kalbi mükedder, yüzü endişeliydi.

Eskiden orak vaktinde kendini en mesut hisseder, gençleşir, dinçleşirdi. Büyük bir çalışma hevesiyle coşar, kuvvetlenir, bir çocuk çevikliği gelirdi vücuduna. Fakat şimdi, kayıtsızlıkla karşılıyordu orağı. Yine herkesten erken kalkıyor, evdekileri işe teşvik ediyordu, fakat sesinde evvelki dinçlik kalmamıştı, kuvvetsizdi. Oğulları ve gelinleri, önceki gibi, itaatli değildi, kendi istediklerini yapıyorlardı. Bu hal ihtiyarı çok üzüyordu. Fakat o susuyor, kime küseceğini bilmiyordu. Eski alışkanlığı üzere, sabahları kalkıp semaya baktığı zaman, evvelki gibi :

„Amma güzel hava ha ! Toprak ana, yine insan teriyle yıkanacak!“ diye söylenmiyordu. Hafifçe göğüs geçiriyor ve sakin bir sesle :

— Bugün hava ağır olacak, belki de yağacak, diyordu. İnsan her zaman sabahı görünce aldanmamalı.

Yordan dede evine seyrek giriyordu. Odası ona sıkıntılı ve dar geliyordu. Bir zamanlar neşe ve sevinçle çocuklarını büyüttüğü bu yerde şimdi ne sevinç, ne de sevgi kalmıştı. Onu burada eski hâtıralarından ve küçük torunlarından başka celbedecek ve tutacak şey

yoktu. Onun dediği gibi, kuş kadar hafif ve temiz ruhlu torunlarını okşamak pek hoşuna giderdi. Onları gördükçe:

— Sizi neler bekliyor acaba, neler, diye hüznle düşünür ve gözlerini onlara dikerek, hiç görmemiş gibi bakar kalırdı. Bazan işi çıkar, evde daha uzun bir zaman kaldığı olurdu. Canı sıkılır, bir şeyler aramış gibi bir o odaya, bir bu odaya girer, bir yerde duramazdı. Onu kendi kendine konuşup gülümserken görenler vardı. Evvelkisi gibi hep beraber toplanıp sofrada yemek yemezlerdi. Kim ne zaman isterse o zaman gelir, yahut da hiç gelmezdi. Oğulları bu eski âdeti bozdukları için, ihtiyar da muntazaman sofraya oturmuyordu. Bazan, avluda bir şeyle meşgul olduğu zaman gelinlerden biri kapıdan şöyle bağıırdı:

— Baba, yemeğe gel, bekliyoruz! Çorba soğumasın!

Yordan dede bu sözlerde daima bir istihza seziyor ve fena düşüncelerine dalarak işine devam ediyordu. Bu defa ardında öfkeli mırıltılar duyuyordu:

— İstemezsen kim kabahatli, ihtiyar adam, çocuk gibi. Aç olan davetsiz de gelir.

Yortu günlerinde veya işi olmadığı zamanlarda, Yordan dede kapalı meyhanede vakit geçirirdi. Orasının anahtarı onda dururdu. Bazan orada gecelediği de olurdu. Bu, karanlık, ıssız, havasız ve ruhu gibi hazin meyhaneye ne sokaktan, ne de evden ses geliyordu. Burası sakın, ıssızdı. Düşünceleriyle serbestçe, başbaşa kalabiliyordu.

Zavallı ihtiyar:

— Neydim, ne oldum, diye göğüs geçiriyor ve yatağında uzun zaman hareketsiz kalıyordu.

Kapalı kepenklerin aralıklarından oynak güneş şuaları giriyor, meyhanede tozlu eşyaların üzerine düşüyor, sonra yavaş yavaş sürünerek kayboluyordu. İçersi ka-

rarıyor; ihtiya, başını kaldırıp, âdeta bu ışık şualarını aramış gibi etrafına bakınıyor, rüyada aldatılan bir insan gibi, alnını oğuşturuyordu.

Gerakların evinde ve hattâ bütün köyde, ihtiya Gerak'ın saklı parası olduğu, acayip bir sır gibi konuşuluyordu. Şayialar onun servetini birkaç bin altına çıkarıyordu. Oğulları buna inanmıyordu; çünkü, bu inanılacak gibi değildi, sonra, babalarının borcu da vardı. Fakat elâlemin söylentileri tasavvurlarını gıcıkliyordu. Bojanın ve Petirın karıları birbirinden saklı ihtiya gözetliyor, altınların yerini keşfetmeğe çalışıyorlardı. Petir, sarhoş olduğu zaman meyhanede herkesin önünde şöyle konuşuyordu :

— İyi yapıyor ihtiya! Bu körolası paraları varsın saklasın. Ne vakitse onları yine bu kör boğaz yiyip içecek, diyordu.

Bojan ise tam aksini yapıyordu, kurnaz ve içinden pazarlıklı bir adam olduğundan babasının tek bir kuruş biriktirilmiş parası olmadığına, bu mülkün parayla satın alındığına, paraların bu toprağa verildiğine herkesi inandırmaya çalışıyordu. Bojan bunları ağızdan konuşuyordu, fakat kalbi rahat değildi. Paralara el koymaya can atıyor, aklında türlü plânlar kuruyordu.

İhtiya meyhane anahtarını kimseye vermiyordu. Ev halkından birinin, bir iş bahanesiyle oraya gitmesi icabederse, Gerak kapıyı kendi açıyor, kendi kilitliyordu. Bu hal Bojanın dikkatini çekti. Herhalde paraları buraya gizliyor diye şüpheyeye düştü ve onu gizlice gözlemeye başladı. Çok defalar hiç işi olmadığı halde, babasının yanına giriyor, uyku sersemi gibi öteye beriye bakınıp, bir şey arar gibi görünüyor, kendi kendine mırıldanıyor ve çıkıyordu. İhtiya, oğlundan her hangi bir kötü niyet veya şüphe sezmezdi. Fakat onun bu hareketi gittikçe canını sıkmaya başladı. Bojan bunu hissediyor ve kur-

nazcasına korunuyordu. Babasına hususi kaygılar gösteriyordu. İhtiyar bir şeye gücenip kahrlandığı ve uzun zaman sofraya gelmediği zaman Bojan yanına gidiyor, şefkatle yüzüne bakıyor ve yaranarak şöyle diyordu :

— Baba, gel be, ... Benim hatırım için gel. Sana acıyorum doğrusu. Biz senin çocuklarınız. Bizden kaçıyor-sun. İnsanlık hali, kabahat işlediğimiz oluyor, sen de bizi af ediver !

Bojan, Petırın karısının ve kendi şirret karısının hü-cumlarından babasını aynı iki yüzlülükle koruyordu.

Onun yanında biri, babası için bir acı söz söyleyecek olsa, Bojan hemen üzerine atılıyor, sivri burnu öfkeden toprak gibi sararıyordu. Çok defalar vurmaya yelteniyordu. Fakat ihtiyar onu önlüyor ve titrek bir sesle :

— Yapma oğlum ! Benim için başkasına fena olma ! diyordu.

Bojan babasıyla başbaşa kalmaya da fırsat buluyor, yapmacık bir merhametle şöyle diyordu :

— Üzme kendini baba, herşey düzelir. Rahmetli anam, vakti saati gelmiş, gitti. Biz varız ya be canım. Seni yalnız bırakmıyacağız. Sen karıların sözüne kulak asma. Pavel için de o kadar üzülme. Onun da akli başına gelecek. Bir gün o da evine, yurduna dönecek. Kuş bile, yuvasını unutmuyor da, o mu unutacak. Geniş yürekli ol baba ! Evvelki gibi ol. Hatırlıyor musun, biz küçük-ken, neydi o günler ! Senin gönlün şen olursa, baba, bütün evimiz şenlenir !

Bu sözler, Yordan dedenin yumuşak kalbini eritiyordu.

„Geçti o artık ! Hepsi bitti !“ demek ister gibi başını sallıyordu.

Fakat susuyor, yalnız derin bir göğüs geçiriyor ve gözleri yaşla doluyordu.

IV

Bir yaz, Petrovdan üstleri Pavel köye geldi. Sakin ve berrak bir sabahıtı. Henüz sona eren gecenin serinliği hissölunuyordu. Köy uyanmış, köylüler sokaklarda işe acele ediyorlardı.

Yordan dede başı açık, meyhanе kapısı önüne oturmuş, eski bir yuları tamir ediyor ve yanında direni omuzlamış olan Matey Margalak dedeyle bir şeyler konuşuyordu. Pavel onlara yaklaştı. Durakladı ve selâm verdi. Sağlam yapılı, boylu boslu asker, beyaz keten gömlek giymiş ve kılıç kuşanmıştı. Babası başını kaldırdı, baktı ve ilkten oğlunu tanıyamadı. Pavelin yüzü solgun, zayıf ve hastalıklıydı. Gözlerinin etrafında büyük siyah halkalar meydana gelmişti. Ona hâlâ acayip bakan ve ne diyeceğini bilemiyen babasının elini öpmek için eğildi.

— Nasılsın, baba, iyi misin? diye sordu ve mendiliyle alnının terini sildi.

— A!... Pavelço, hoş geldin, oğlum!

İhtiyar doğruldu ve oğlunu alnından öpmeye başladı.

— Sana ne oldu böyle oğlum? Bizi unuttun sanıyordum... Ses, selâm yoktu. Biraz zayıflamışsın. Otur de, otur, dinlen biraz. Eh, oğlum geldin ha... Baba ocağı aklına geldi!

Margalak dede ince cırlak sesiyle söze karıştı:

— Yordan, kuş bile gözü nerde açıldıysa, oraya döner, dedi ve kar beyaz sakalını bitkin bir halde salladı. Pavelço, babanı sevindireceksin, karın teselli bulacak, Zaharinço, o da... Her akşam ceviz ağacına çıkıp sana haykırıyor. „Baba, baba“ diyor. Gel de, gör beni, ne kadar büyüdüm.

Pavel eşiğe oturdu. Babası, eski yular elinde, durdu kaldı. Sevinçten ne söyleyeceğini bilmiyordu. Yalnız:

— Bak sen, bak sen! Geldi birey! diye mırıldanıyordu.

Gözleri sulanmış, sesi titriyordu.

Üzgün yüzü kapkara yanmış, saçları gibi beyaz evliya sakalı keçeleşmiş, alçacık boylu ihtiyar Matey dede, omuzundan direni indirdi ve gözlerini oğuşurmaya başladı. O, ihtiyar yaşta karı kızandan, yakınlarından mahrum kalmış, kimsesizdi. Bir kızı vardı. Fakat daha küçük yaşta kasabada bir yere hizmetçi verilmişti. Orada büyüdü, yetişti ve kayıplara karıştı. Nerede kaldığını, ne olduğunu kimse bilmiyordu. Fena yola saptığını söylüyorlardı. Mavi gözlü bir kızdı, beygir başlıklarına takılan mavi boncuklar gibi maviydi gözleri. Yordan dede Matey'in ona komşu olan mülkünü ve bir iki parça tarlasını satın almış, kendisini de, ihtiyarlıkta aç ölmeyecek kadar yardım etmek için, evine toplamıştı. Margalak dede, mukadderata boyun eğmiş, yavaş bir adamdı. Her kötülüğün bir sonu olduğuna, bu dünyanın hep böyle gitmeyip bir gün düzeleceğine ümit ve inanç beslemekteydi.

Margalak dede, gözyaşlarını silerek:

— Babana çok defa söylemişimdir, dedi. Karına da söyledim: Pavel günün birinde illâ gelecek, onda kalb var. Bilsen oğlum, üzüntüden Elkanın benzi toprak gibi oldu. Gene de ağzından kötü lâf çıkmadı Temiz kalbli.

Pavel başını eğdi, bir şey demedi. Bu sözler pek hoşuna gitmemişti. Ayaklarını uzattı, çizmelerini yukarıya çekti. Kalın ve boğuk bir sesle:

— Çok toz bire-ey! Garda araba yoktu. Yaya geldim... E, Matey dede, sen nasılsın, halin nicedir?

— Allaha bin şükür, oğlum. Herkes gibi yaşamaya çalışıyoruz. İşte, çukurda ot destelerini çevirmeye yollanmıştım, babanla lâfa tutulduk, geciktim. Haydi hoşça

kal oğlum, ben gideyim. Hayli uzak yolum var... İhtiyarladım, kuvvetim kalmadı.

Matey dede, ince zayıf ayakları üzerinde sendeleyerek, diren omuzunda dönemece saptı ve gözden kayboldu.

Güneş doğuda, orman tepeleri ardından göründü. Bayırların serdiği uzun gölgeler ve çukurları dolduran kısa gölgeler yavaş yavaş silindi. Kirlara dökülen ışık demetleri ortalığı doldurdu. Meyhane yanındaki büyük avlu kapısı yavaş yavaş açıldı. Gerak dedenin gelinleri konuşa konuşa oradan çıktılar. Yalınayaktılar. Başlarında beyaz baş örtüleri ve ellerinde orak, tarlaya acele ediyorlardı. En son Elka çıktı ve kapıyı kapadı.

Paveli görünce üçü de durakladılar ve hayretle bakıp kaldılar. Petır karısı, Bojan karısını, kolu ile dürterek:

— Baksana, bu bizim Pavel mari! dedi.

— Bak sen, bak sen, misafirimiz varmış da haberi-miz olmamış, diye Paveli güler yüzle karşıladılar ve elleştiler.

Elka ise hayret ve sıkılganlıkla bir kenara kısıldı kaldı, heyecandan sapsarı kesilmişti. İki yana sarkmış olan beyaz başörtüsünün altında ufacık yüzü güzel ve mülâyim görünüyordu. Keder dolu iri gözleri nemlendi, ürkek ürkek baktı. Acemi bir kız gibi bu adamın önünde ne yapacağını bilmiyordu. Kocasının hayalini ruhunda ve düşüncelerinde ölü bir adam gibi gizlemişti. Tekrar dirileceğini hiç aklı almıyordu. Bu haliyle Elka, ormanda gizli ve sık dallar arasından, semada süzülen şahini gözeten bir güvercine benziyordu.

Petırın karısı haykırdı:

— Elka, Elka be... bak sen nasıl duruyor! Gel yaklaş da kocana hoş geldin de.

İyi saatine raslarsa, o, herkesten iyi olurdu.

Utancından yalın ayakları birbirine dolaşan Elka, bir gölge gibi kımıldandı. Bir şey diyemedi, Pavele elini uzattı, Pavel, ağır ve soğuk bir tavırla uzatılan eli tuttu ve kuru bir alâka ile yüzüne baktı. Elka, daha fazla sıkılarak kenara çekildi ve gözyaşlarını gizleyebilmek için yüzünü çevirdi.

Pavel, karşısında dikilen ve öteden beriden bir şeyler soran kadınlara:

— Çok erkencisiniz, dedi.

Elka kocasına, hâlâ ürkek güvercin bakışı ile, hayret dolu gözlerle kaş altından bakıyor ve inanacağı gelmiyordu. Kendisini çok defa aldatan bir rüya gördüğünü sanıyordu.

Yordan dede, sarkık ellerinde yular olduğu halde, oğluna bakmağa doyamıyordu. Gelinlerinin bu dakikada tabîi bulduğu hoş muamelesi kalbini okşuyordu. Kalbindeki acı geçmişi unutuyor, her şeyi bağışlıyor ve:

— İşler düzelecek. Kötülük devamlı bir şey değil. İnsan yüreğinde hâkim olan şey iyiliktir, diye düşünüyordu.

Petır'ın karısı:

— Kusura bakma Pavel, biz yürüyelim, zira gün ilerliyor. Orakçımız var. Acele etmemiz lâzım. Petır ile Bojan yukarki tarlaya demet bağlamaya gittiler. Siz babamla, allah ne verdiyse hazırlayıp yeyin. Biz akşama daha erken döneriz.

Pavel:

— Bakın işinize, abla! diye cevap verdi.

İhtiyar, Bojanın karısına dönerek:

— Gelin, Elka evde kalsa iyi olur, dedi.

— E, isterse varsın kalsın. Kalsa da, kalmasa da hep o. Kim bilir ne iş yaptığı yok sanki.

Bojanın karısı garaz dolu bir sesle dişleri arasından yılan gibi fısıldadı ve yapmacıktan gülümsiyerek:

— Haydi, haydi, gecikiyoruz diye ilâve etti.

İki elti, yolda tam bir hizaya geldikleri sırada arkalarına döndüler, Elkaya kin ve alay dolu gözlerle baktılar ve yürüdüler.

Elka utandı kaldı, imdat arıyan gözlerle Pavele ve babasına baktı, fakat onların da bir şey demediğini görünce sessizce eltilerinin ardından yollandı; başını öne eğdi ve acele etti. Beyaz başörtüsünün uçları geriye doğru güvercin kanadı gibi çırpındı.

İki gelinin bu âni garazına şaşıp kalan ihtiyar gücendi ve eşiğe oturarak kopuk yuları tamire koyuldu.

Pavel, Elkayı, dereciğin ardındaki sokağa girinceye kadar bakışı ile takip etti. Sonra kalktı gerindi ve ovalara bir göz attı.

Buradan köyün büyük bir kısmı ve köy dereciği görünüyordu. Pavel küçüklüğünde bu derede oynamayı pek severdi, delikanlılığında ise, Elkayla burada karşılaşırlardı.

Şimdi köy تنها ve sakindi. Yalnız, uykulu çocuk sesleri ve araba tıngırtıları duyuluyordu. Köyü ikiye bölen geniş ve kumlu yol, gübre dolu avlular, kırmızı kiremitlikler, dere boyundaki yüksek söğüt ve ceviz ağaçları, hepsi aydınlığa henüz göz açmış, lâtif sabah havasında taze, sakın ve memnun görünüyorlardı.

Köyün arka tarafında güneşin yaldızladığı bereket yüklü bir ova uzanıp gidiyordu. Koyu yeşil armut, erik ağaçları, fundalıklar ve otlı sınırlar, işçi ve orakçı dolu olan bu ovayı süslüyorlardı. Orta yerinden kıvrıla kıvrıla bir yol geçiyordu. Pavel, yengelerinin ve karısının köyden çıkıp bu yolu tuttuklarını gördü. Petırın karısı ile Bojanın karısı beraber yürüyorlardı. Elka, başını öne eğmiş, onlardan hayli geride idi. Elindeki orak parlıyor, başörtüsünün uçları hâlâ kanat gibi çırpınıyordu.

Pavel, ona uzun uzadıya baktı durdu. En nihayet Elka tarlalar arasında görünmez oldu. Pavel ona ba-

karken kalbinde ne merhamet, ne keder, ne sevgi, ne neşe, hiçbir şey hissetmiyordu. Elka ona yabancı, uzak, acayip geliyordu. Kendi kendine:

— Bu kadın nasıl yaşıyor acaba, diye kayıtsızca düşünüyordu.

Kırların ardına gelişi güzel serpilen tepeler maviliklere karışıyor ve ufku sarıyordu. Onların üstünde pamuk gibi beyaz küçük bir bulut sarkıyor ve güneşte gümüş gibi parlıyordu.

Pavel bu geniş levhayı seyrediyordu. Bu manzara karşısında kalbi bir kitap gibi yaprak yaprak açılıyordu. O, bu sayfalarda uzak, bulanık ve tatlı hâtıralar okuyordu. Hâtıralar onu kasvete düşürdü.

İhtiyar Gerak, gelinlerin Elkaya hakaret dolu gözlerle baktıklarını, onun da ağlıyarak, yalnız başına arkalarına düştüğünü gördü. Zavallı belki evde kalmak istiyordu, fakat bunca seneden beri hakaret gördüğü için, cesaret edemedi. Pavelin gözleri ve kalbi de onu çağırmadı, burada kalmasını istemedi. İhtiyarın sözleri işitilmeden kaldı. Gerak kendini tutamayıp ağladı. Başını önündeki işine eğdi, gözyaşlarını göstermemek için, oğlunun yüzüne bakmaya cesaret edemiyordu. Bir konuşsa hıçkıracaktı.

Kendi kendine:

— Böyle gelmiş, böyle gidecek, diye söylendi. Daha iyi olmiyacak. Sevgi insandan kaçıyor. İnsanlar artık kardeş değil.

Baba oğul uzun zaman sustular. Baba, ağlamaktan konuşamıyordu, oğlu bezgin ve yorgundu. Ne soracağını bilmiyordu.

En nihayet ihtiyarın muztarip kalbi dayanamadı. Acı bir feryatla boşandı. Yuları elinden attı. Titriyen ellerini kaldırdı, gözyaşlarından boğulan bir sesle önünde dimdik duran oğluna:

— Oğlum, görüyor musun onu nasıl incitiyorlar ? dedi. Zavallıyı koruyan da yok. O, susuyor, susuyor. Günah vallahi. O da insan, onun da canı var. Gençliği evimizde mahvoldu.

İhtiyarın bu sözleri Pavele hiç dokunmadı. Bilâkis bu sözlerden kalbinde kararık, tatsız bir his belirdi. Birisi, içine tükürmüştü sanki. Köye döndüğüne pişman oldu.

— E, nefret ediyorlar, ... Ne yapıyor onlara da nefret ediyorlar, diye isteksiz bir cevap verdi. Daha fazla bu mesele üzerinde konuşmak istemiyordu.

— Onlara hiçbir şey yaptığı yok, be oğlum, ne yapacak ? İhtiyar sakinleşmişti. O da herkes gibi çalışıyor ... Ama peşini bırakmıyorlar, insaf merhamet yok allahsızlarda. Herkes kendi sepetini örmeye bakıyor; başkalarına bakmıyorlar. Hepsi ejderha gibi bir ağız açmış, eline geçeni benimsiyor, saklıyor, sanki dünyaya kazık kakacaklar. Mal mülk istediğin kadar. Hepsine yetecek. Daha o kadar kişiyi besliyecek. Yine de kuş nafakası kadcı bir şey için kavga ediyorlar. Zaharın-çodan ne olur. El kadar çocuk. Tatlı, sevimli, hepsini seviyor. Kolayını bulsalar, bir yudum suda boğacaklar yavruyu. Agaların da, yengelerin de ayrılacağız da, ayrılacağız diye bir ağız açmışlar. Herkes malını, işini bilmiş. Ne engel var ? Aga kardeş gibi yaşasalar, birbirlerine yardım etseler, geçinseler ya ? Ama hasetlikleri, bencilikleri, kötü kalbleri ve şeytan engel oluyor. Şeytan ele geçirmiş onları. Ruhlarına bir de bakkal dükkânı açmış, iyi ile de, kötü ile de ticaret yapıyor.

İhtiyarın sesi heyecandan boğuldu. Başını ellerine dayadı ve sustu. Babasının sözlerinden bıkmış olan Pavel iştahsız ve kuru bir sesle :

— Bak işine sen baba ! Her derdin bir dermanı bulunur, dedi.

Orak gibi sarkan bıyıklarını bükerek ileri geri, sinirli sinirli gezindi, sonra dalgın bir halde köyün dört bir ucunu seyre daldı.

İhtiyar senelerden beri kalbinde biriken elem ve kederini oğluna sayıp döktü. Fakat asla merhamet ve tesselli eseri göremeyince, kendinin yine bikes, gücenik ve yapayalnız kaldığını hissetti. Yordan dede gözlerini aşağıya, köyün üzerine çevirdi. Dört uzun servi ağacı arasında kırmızı kiremitli kilise yükseliyor ve üzerindeki haç, yıldız gibi parılıyordu. Uzun zaman hiç kımıldamadan baktı. Sonra başını yine kopuk yuların üzerine eğdi. Yüzü görünmüyordu. Ağlıyor mu, yoksa düşünüyor muydu? Anlaşılmıyordu.

V

Pavel beklenilmedik bir zamanda gelmişti. Fakat onun gelmesi de vaziyeti değiştirmede ve kimseyi sevindirmede. Elkanın, gücenik ve susuz kalmış bir bahçe gibi yanan kalbi, tatmin edilmedi. Elemin kat kat büyüdü. Çünkü bu defa, sevdiği, düşündüğü ve gece gündüz gelmesini beklediği kimse tarafından tahkir görmüştü. Pavel onu okşayıp sevmeyi. Geldiğinin ilk akşamı Pavelin odasına girdiği zaman, Elka sevgilisinin yanına ilk defa olarak giren bir yeni gelin heyecanı ile eşiği geçmişti. O, sevgiye susamış bir kadındı. Yalnızlığın acısını tedavi eden okşanma ve Pavelle beraber olma arzusuyla yanıp tutuşuyordu. Kocasının yanına son kuvvetiyle, ürkek ve sıkılganlıkla, âdeta yakıcı bir sıcakta soğuk su kaynağına doğru emekliyen yaralı bir asker gibi gitmiş ve yatağına girmişti. Fakat, Pavel uyuyor, yahut da kendini uyur yapıyordu. Sanki cesetten esiyor-muş gibi bir soğukluk geliyordu üzerinden. Elka solgun yüzünü kocasının yüzüne yaklaştırdı. Elini tutarak aşk arzularının bütün kuvvetiyle sıktı. Pavel gözlerini açtı.

Donuk ve yabancı bir bakışı vardı. Gözleri sanki: „Defol buradan!“ diyordu. Elka bunu anladı. Yaralanan kalbi kanadı. Fakat o hâlâ hayalinde yaşıyan saadetini, emellerini, ümitlerini, yegâne dayanağını göğsüne bastırıyor, onu elden kaçırmamak; almak, zaptetmek, ona sahip olmak istiyordu. Lâkin Pavel sağlam elleriyle onu hızla itti ve kaba bir sesle:

— Beni rahat bırak, ne şımardın öyle! dedi.

Elka bu sesin bütün acılığını, bu adamın bütün kayıtsızlığını hissetti. Yavaşça geri çekildi. Mumu söndürdü. Köşedeki minderde tatlı tatlı uyuyan Zaharinçonun yanına yattı. Büsbütün yalnız kaldığını, sokağa atıldığını, kimse tarafından istenmediğini, tatlı bir sözden, şefkatli bir bakıştan çok uzakta olan derin bir uçurumda bulunduğunu anladı. Yalnız bu küçük yavru, nazik yüzünü tatlı uyku bürümüş olan bu yavru onun en yakını, canı ve kanı idi.

Onu bağrına bastı ve yanında bütün gece ağladı.

Pavel, çocuğuna karşı da soğuk davranıyordu. Birkaç defa onu kucığına aldı. Konuşacak oldu. Fakat çocuk ona yabancı yabancı bakıyor, alışamıyordu. İlk defa gördüğü bu acayip, bıyıklı adam onu ilgilendiriyordu. Kılıcı, düğmeleri, sırma şiritleri çocuğun alâkasını çekiyordu, fakat sözlerinde baba sevgisi yoktu, küçüğü celbetmiyordu.

Bojan ve Petirın karıları Elkanın ıstırabını görüyorlardı. Elemini ve kederinin sebeplerini seziyor ve gizlice seviniyorlardı. Elkaya karşı öldürücü bir merhamet besliyorlardı. O, bunu her adımda hissediyordu. Ona iş vermiyor, sabahları orağa giderken çağırıyorlardı. Elka ile sanki hastalıklı, ölüm döşeginde biriyle konuşurlarmış gibi çekingen, yumuşak ve kurnaz bir sesle konuşuyorlardı. Bu hareketleriyle zavallıyı daha fazla incitiyorlardı. Elka yengesinin yardım ve teselliye ne kadar

büyük ihtiyacı olduğunu, hassas kalbiyle yalnız Yofka anlayabiliyordu. Yofka daima onun yanında bulunmaya çalışıyor, ev işlerine yardım ediyor, Zaharinço yaramazlık edip anasına musallat olduğu zamanlar onu avutuyordu.

Ağabeyleri de Pavele karşı soğuk davranıyorlardı. Bil-hassa Bojan. O, babasının, Pavele karşı zaafı olduğunu biliyordu. Pavelin bu gelişi ona şüpheli görünüyordu. Birkaç yıl hiç seslenmediği halde şimdi böyle iş vakti, ansızın niye geliyordu? Bojan, babasının saklı servetini daha fazla düşünmeye ve ikisini başbaşa konuşurken takip etmeye başladı.

Petir şüphe nedir bilmiyordu. Evde, Pavele karşı git-tikçe artan kıskançlık onun geniş ve açık kalbine kök salamamıştı. O, kardeşini âlicenap bir tebessümle karşı-ladı ve nasıl yaşadığını uzun uzun sordu. Bir pazar, köylülerle görüşmeleri için, onunla meyhaneye gitti. Şarap ismarladı. Sağ salım kavuşmak kısmet olduğu için candan sevindiği belliydi.

Biraz çokça içtiği zaman:

— Pavlü, sen, diyordu, vazgeç şu budalaca memuri-yetten, yetişir serseri serseri dolaştığın kasabalarda, dön buraya, yaşyalım insan gibi, üç arşın bıyık bırakmışın, ama, bu melûm memuriyetin sana göre bir iş olmadığını hâlâ anlamamışın. Fakir olsak hani, bir şeyimiz olmasa-var git sürün. Halbuki, biz? Köyün birincisi değil mi-yiz? Hizmekâr gibi gezip durma, gel de işinin sahibi ol Ha, şöyle kıra çık, kiliseye girer gibi şapkanı çıkar, uzaklara bak ve elinle, he-e bu benim, de! Babamızda para var Pavlü, varsın gizlesin, güneş görmesinler, onlar ne zamansa gene bizimdir.

Petir konuşurken ayağa kalkıyordu. Kadeh elinde, ölümsüz fikirlerinin sahibi olan bir hatip gibi, havada büyük daireler çiziyordu. Meyhanede bulunanlar onu

dinliyor ve itimatsızlıkla gülüyorlardı. Bazısı şaka tarzında:

— Bojan. Bojan sağ olsun, diyorlardı, altın şeytanın kuyruğunu o tutacak.

— Bojan benim ağabeyim... becerebilirse varsın alsın. Tilkiyi kapalı kapan değil, açık kapan yakalar...

Petir, kadeh kadeh içtiği şaraptan başka, kendi sözlerinden de sarhoş oluyordu. Bir aktör gibi konuşuyor, sözleri açılmış, renkli çiçekler gibi düşüyordu ortalığa.

Pavel içmekten ve konuşmaktan çekiniyordu. Petir, her yeni kadehi burnuna uzattıkça:

— Yeter kardeşim, diyordu. İyi değilim, fazla içemiyeceğim...

Fakat Petir, peşini bırakmıyordu.

— İç be Pavel! Kurbağa, karada öter mi... Kaç senedir görüşmedik. Bari bir içelim!

Pavel, reddedemiyordu.

Gecenin bir vaktinde eve sarhoş döndüler. Ev halkı, yemeği yemiş, yatmışlardı. Yaz geceleri kısa. Sabahleyin şafak sökmezden önce kalkıp orağa gideceklerdi. Elka yatmamıştı. Bekliyordu. Onlara yemek koyacaktı. Sabah-tan kiliseye gittiği için yeni elbiselerini giymişti. Evde ötede beride geziniyor, bir şeyler yapıyordu. Yeşil çoraplar üzerine giyilmiş alaca terlikleri sessizlik içinde hafifçe şıpırdıyordu. Ufak bir ağustos böceği cırlayıp duruyordu. Ocaklıkta hafifçe yanan ateşin aydınlığında, Elkanın gölgesi duvarlarda hızla dolaşıyordu. Eğiliyor, doğruluyor, sofrayı kuruyor, bir şeyler almak için gidip geliyordu. Şarabın tesiri altında kalan Pavel karısını göz uciyle takip ediyor, göğsünün gömlek altında hafifçe kımıldayışı onu ürpertiyordu. Fakat bunlar temiz arzular değil, ahlâksız bir adamın düşünceleriydi.

Yemekten sonra, yatak odasına girdikleri zaman Pavel karısına saldırdı ve kucaklamak istedi. Fakat karısı onu

bağışlayıcı bir tebessümle hafifçe itti, kederli ve halsizdi.

— Sevmediğin bir kadından ne istiyorsun, dedi.

O, gülümsedi, ikinci defa saldırdı. Gülüşü çirkin ve edepsizdi. Elka kendisine karşı yapılan bu kaba muameleden iğrenerek bir kenara çekildi. Fakat Pavel iri ve kuvvetliydi. Elkayı yumak gibi kucasına aldı ve nemli sarhoş dudaklariyle öpmeye, aynı zamanda pis pis lâflar söylemeye başladı. Elka bunları ilk defa işitiyordu. Hay-siyeti kırılıyor, utancından boğuluyordu. Ağlayıp sızlıyor, yalvarıyor, yakalanan bir balık gibi tepiniyordu. Kendi kocasının koynunda değil de, iğrenç bir kâbus içinde bulunduğunu sanıyordu. Namusunun kirlendiğini hissediyordu. Fakat Pavel zavallının iniltilerini kuvvetli kolları arasında boğuyor, zorbalığından delicesine zevk duyuyordu.

VI

Pavel niçin gelmişti? Yalnız on beş gün izni vardı. Baba evini, yakınlarını, çoluğunu çocuğunu görme arzusuyla gelmişe benzemiyordu. Gayet fazla canı sıkılıyor ve vaktini nasıl geçireceğini bilemiyordu. Günler yıl kadar uzun geliyordu ona. Evde duramıyordu. Aile marazları onu öfkeliendiriyor, dayanamıyordu. Gündüzleri herkes işe gidiyor, köy ıssızlaşıyordu. Yalnız ihtiyar ve sakat ninecikler yol boyunda, gölgelerde, eskiler içinde uyukluyor, yahut sürüngenler gibi çeşme başlarında oturuyorlardı. Çocuklar ve köpekler bile kırlara çıkıyordu.

Köy üzerine dayanılmaz bir boğucu hava çöktüğü zaman Pavel ev önünde oturur, sararan ekinlere tembel tembel bakardı. İnce bir söğüt çubuğu ile çizmelerine vurur ve bir derviş gibi uzun zaman iskemlede sallanır dururdu. Sonra merdivenlerden yavaşça iner, avluda biraz gezinir, ne vakit olmuş diye güneşe bakar, ilgisiz bir tavırla

büyük çamın serçe dolu tepesine gözlerini diker, sokağa çıkar, bir defa daha güneşe bakar, sonra tembel tembel meyhanelere yollar, konuşacak bir kimse arardı. Orada her hangi bir yolcu veya rakı içmek, tütün almak için tarladan kaytarmış olan bir köylü bulurdu.

Bazan, akşam üzeri hava serinlediği zaman Pavel ovada gezmeye çıkar, tarlaya, orakçıların yanına giderdi. Babası, agaları, yengeleri bütün çoluk çocuk orada idiler. Hastalıklı Yofka da oraya giderdi. O, çalışmaz, bir ağacın gölgesine oturur, başak saplarından abajur örer veya çocukları avuturdu.

Pavel anızlığa gelir, ayaklarını açarak durur. „Koylay gele“ der. Daima elinde bulundurduğu ince değnekle eline şap şap vururdu.

Onlarda orak biçen başka köylü beş on kız canlı ve yüksek sesle cevap verirdi. Petır da içten cevap verir ve durup bir sigara sarardı. Gömleği terden sırsıklam olurdu. Tozlu yüzünde ince siyah ter damlaları süzülüyordu. O, hasır şapkasını çıkarır, yüzünü siler, boynundaki alaca mendili düzeltir, güneşte bir demet üzerine otururdu. Serinlemek için gömleğinin düğmelerini çözer dudaklarını ihtirasla ağzına alarak sigara içmeye başlardı.

— Amma sıcak birey, tarla kavruluyor. Buğday taneleri, gözyaşı gibi dökülüyor, diyordu.

Orakçı dolu kırlara bakıyordu. Orakçılar kâh doğruyor, kâh eğiliyorlardı, sanki mukaddes toprağa tazim ediyorlardı.

Pavelin yengeleri kızlarla beraber biçiyorlardı. Elka da biçiyordu. Fakat o biraz uzaktaydı, yalnızdı. Alacalı bulacalı orakçı sırasından kovulmuş gibiydi. Kızların ne konuşmalarına, ne kahkalarına katılıyordu.

Pavel geldikten sonra nefesi büsbütün kesilir olmuş, kalbi hızla çarpmaya başlamıştı. Sanki göğsünden dışarı

fırlayıp tarlalık içinde keklik gibi sıçramaya başlayıverecekti. Gözleri önünde yıldız gibi ufacık kıvılcımlar dolaşıyor, bakışı tunuklaşıyordu. Dinlenmek ve biraz soluk almak için doğruluyor, fakat kocasının yüzüne bakmıyordu. Herkesin, gözlerini kendi üzerine diktiğini hissediyordu ve yer yarılrsa içine girmeye hazırды.

İki küçük çocukla bir koca karı desteleri topluyor, Bojanla Petır da Yordan dedenin yaptığı bağlarla demet bağlıyorlardı. İhtiyar demet bağı yapmak için her demetten en uzun sapları çekiyordu.

Bojanda büyük bir çalışma hırsı vardı. Sırtına yalnız bir gömlek, başına geniş kenarlı bir hasır şapka giymiş; demetlerin üzerine, kıymetli bir ganimete atılır gibi yükleniyordu. Çabuk ve yorulmaksızın, yarışircasına çalışıyordu. Her bağlanan demeti pintinin altın dolu torbayı kaldırdığı gibi yerden biraz kaldırıyor ve sonra tapınak vurur gibi, takdis eder bir hareketle onları dokurcuna yığıyordu.

Pavel, Yofkanın yanında gölgede oturuyordu. Şapkasını çıkarıyor, dirseğine dayanarak yere uzanıyordu. Bu sırada vücudunda her hangi bir yaraya dokunuluyormuş gibi yüzünü ekşitiyor, can sıkıntısından tarlaların altın parlaklığından kamaşan gözlerini kırıştırıyordu. Yofka onun gelmesine kalbten seviniyor ve ona sâfça sualler soruyordu:

— Amca, senin yaşadığın yerde kadınlar kasabalı mı, köylü mü?

Pavel isteksizce:

— Kasabalı, diye cevap veriyordu.

— Hep şemsiyeyle geziyorlar, değil mi?

— Evet.

— Biz burada yanıyoruz, allahın güneşinde.

Pavel susuyordu.

— Kurbağa yiyen insanlar varmış, bunun aslı var mı?

— Almanlar ve italyanlar.

Yofka:

— Tüh, diye nefretle yüzünü ekşitiyordu.

Gözlerini onlara dikmiş ve alâka ile dinliyen küçükler bağırarak kaçşıyorlar, sanki kurbağalar aralarına düşüyormuş gibi iğrenerek tükürüyorlardı.

Pavelin canı konuşmak istemiyordu. O, bir zamanki sen, dinç ve konuşkan Pavel değildi. Çocukların suallerinden usandığından, kalkıyor, boş yere ohlayıp puf-luyor, uyku semesi gibi dalgın bir halde anızlıktan, biçilmiş, artık تنها kalmış çayırılığa doğru iniyordu.

Ne anızlıktan, ne de patikalardan yürüyordu. Sınır boylarından, yabancı otlar içinden gidiyordu. Kimseyle karşılaşmak istemiyordu. Bir tanıdığı veya akranı nasilsin, iyi misin, ne zaman geldin, diye soracak olsa, bu sorular ona kurnazca bir istintak gibi geliyordu. Kabahatli kabahatli cevap veriyor, kekeliyor ve karşısında kinin yüzüne bakmıyordu.

Bir gün Pavel orakçıları dolaştı, yanlarında biraz oyalandı ve sonra yakındaki vâdiye uğradı; üç kardeş meşenin kart kökleri altından kaynıyan soğuk bunarın yanındaki gölgeye oturdu. Burası sakin, sessiz, uyunacak gibi serindi. Pavel uzun zaman arkası üstü, beyni körleşmiş bir halde, hiçbir şey üzerinde düşünmeksizin yattı. Etraftan, böceklerin yeknesak ve kesilmek bilmeyen cırıltıları duyuluyordu. Pavel bunları dinliyor ve ona öyle geliyordu ki, atılan taştan meydana gelen su dalgacıkları gibi, o da ince çemberler haline geliyor, tamamen yayılıyordu. Bütün orman böcekleri bu çemberlerin etrafına konmuş, onları acele acele çekiştiriyorlar, genişletiyorlar, çoğaltıyorlar; demir çemberler ise durmadan dönüyor, zınlıyordu.

Yakındaki çalılıklar içinde bir hışırtı duyuldu. Pavel başını kaldırdı. Babası gelip bunar başında durdu, şap-

kasını çıkardı. Akşam basıyordu. Meşelerin büyük gölgeleri vâdiyi açmış, karşıki anızlığa yayılmıştı. Yakında bulunan bir üveyik itina ve nezaketle arkadaşını çağırıyordu.

Yordan dede oğluna okşayıcı bir tonla:

— Sen burda mısın? dedi. Ben ise artık köye gittin sandım.

— Bu güzel yerden ayrılmaya kıyamadım. Belki biraz da yüreğim geçmiş.

— İyi görünmüyorsun bana. Hasta mısın, nesen?

— A... bir şeyim yok.

Pavel burnundan bir şeyler mırıldandı ve parmağındaki yüzüklerle oynamaya başladı.

Durgun bir hali vardı.

— Geldin ama, neşeli değilsin. Bizden kaçıyorsun, sanki sana yabancıyız.

Gerak bunları gelişi güzel, şaka yoluyla söyledi; fakat sesinde bir elem vardı. Oğlunun yanına oturdu. Pavel, geleli ilk defa olarak babasıyla başbaşa kalıyordu.

— E, Pavel, orada nasıl yaşıyorsun? Niye gelip işin başına geçmiyorsun? Bak ben ihtiyarladım. Yakında ananın yanına gideceğim. Sen gurbettesin. Memuriyette... Nasıl memuriyettir bu bilmem. Nene lâzımdı?

Güneş batmak üzereydi. Akşam yavaş yavaş basıyordu. Gölgele de, ışık da, hava da hafiflemişti. Sert anızlar, kırlar, biçilmiş çayırklar, dereler, tarlalar, bütün toprak nazikleşmişti, sanki görünmiyen ilâhi bir el okşamıştı yeryüzünü.

İhtiyar Gerak'ın kalbi de aynı böyle duygulu ve yumuşaktı.

Pavel:

— Ne yapayım! Bu yolu tuttum bir kere, dönemiyorum, diye cevap verdi.

— Ne fayda gördün bu yoldan? Hiç. Ne para kazandın, ne de hayata faydalı bir iş yaptın. Bizden uzak, kasabalarda kimbilir nasıl yaşıyorsun? Her şeyden soğumuşsun. Seni doğuran, büyüten toprağa yabancı oldun. Bir bak! Şu karşıda gördüğün tarlalar, çayırlar hep bizim. Sizin için kazandım onları, yine size bırakmayı düşünüyorum. Toprak güzel, bereketli, gönül gibi yumuşak. Bir ekersin, yüz alırsın. E?... Fakat senin ellerin artık sabandan utanıyor!

Gerak yumuşak bir sesle konuşuyordu. Tekdirleri nazik, sıcak ve okşayıcı idi. Sözlerinin ardında, söylenenlerin işidilme arzusu, bu büyük ve gizli arzu seziliyordu.

Pavel cevap vermedi. Babasının gözlerine bakmaktan çekiniyor, yere bakıyordu; sinirli sinirli önündeki otların tepelerini yoluyordu. Babası uzun bir sükûttan sonra:

— E köye dönmeyi düşünmüyor musun? diye sordu.

Pavel:

— Hayır, diye kati bir cevap verdi. Benim niyetim başka.

— Nasıl?

— Kasabada ticarete atılmak istiyorum.

— Bu, o faydasız memuriyette paslanmaktan çok daha iyi. Yalnız şurası var ki, ticaret sermaye ister.

Pavel canlandı:

— Ben de zaten bunun için geldim ya, dedi. Sen bana yardım edeceksin, baba. Bir mağaza açmak istiyorum. Şöyle bakkal dükkânı gibi bir şey, amma daha büyüklerinden.

İhtiyar göğüs geçirdi, ümitsizce başını sallıyarak:

— Geç kaldın, oğlum, Babanda artık para kalmadı! dedi.

Pavelin benzi uçuverdi. Tüyleri diken diken oldu. Babası bunun farkında değildi; oğlunun teklifine hayret etmiş ve gücenmişti. Düşünceli gözlerle yere bakıyor

ve hafifçe başını sallıyordu; âdeta söylememek için ağır sözlerini buraya, yere gömüyordu.

— Sen de görüyorsun, baba, bu meslek canıma yetti. Beni bozdu. Bunu anlıyorum. Hata ettim. Senin indinde de, kendi nezdinde de kabahatliyim. Şimdi bu hatamı düzeltmek istiyorum, bütün ümidim sende! O, babamdır, bana yardım eder, diyordum. Halbuki bak ne konuşuyorsun.

İhtiyarın yüreği garipsedi.

— Kaç para lâzım olacak sana? diye sordu.

— Beş bin leva...

Gerak hayret etti:

— Beş bin leva! Sen beş bin levanın ne demek olduğunu biliyor musun?

İhtiyar gücendi; parası olduğunu her zaman ve herkesten saklıyordu. Şimdi oğlu bu kadar çok para istemekle onu teşhir ettiğini sanıyordu.

— Beş bin leva! Beş bin leva, diye tekrar ediyordu. Siz beni milyoner mi sanıyorsunuz? Bende beş bin leva olabilir mi? Nerden kazanacağım onları?

— Sende yoksa, mülkün bir kısmını rehine koyup Çiftçi Bankasından çekeriz. Baba, bana yalnız sen yardım edebilirsin.

Babası:

— Ne! diyerek sözünü kesti ve ayağa kalktı. Ağabeylerin ne der bana! Hiç razı gelirler mi? Sen ne konuştuğunu işitmiyorsun oğlum.

Pavel sert bir sesle:

— Olursa, dedi ve ayağa kalktı. Olmazsa, ben yine kışlaya döner, memuriyette bitip giderim. Senin yardımın olmadan hayırlı bir işe tutunamam.

Baba oğul, farkında olmıyarak yollandılar, vâdiyi geçtiler ve anızlık içinden köy yolunu tuttular.

Yanyana yürüyor ve susuyorlardı. Babası hiç bakmıyor, bıyığının ucunu ağzına almış, sinirli sinirli dişleriyle çiğniyordu. Pavel onun bu halini seyrediyordu.

Sıcaktan ve ağır işten harap olmuş yorgun orakçılar her yandan köye dönüyorlardı. Erkekler büyük adımlarla önde yürüyor, arkalarından sallana sallana, sıcağın çirkinleşen sırtlarında her hangi bir yük veya çocuklarını taşıyan yanık yüzlü kadınlar sürüklenircesine yürüyorlardı. Başka bir semtte kızlar şarkı söylemeye başlıyorlar, fakat yüksek bir kahkaha atarak yine susuyorlardı. Kızlar uykuya dalıyordu. Henüz biçilmeyen buğdaylar akşam serinliğinde başaklarını semaya dikmiş, âdeta rahat rahat nefes alıyorlardı. Geciken güvercinler çiftler çiftler, karınları tok ve hallerinden memnun acele acele ormana doğru uçuyorlardı.

Pavelle babası köye girdiler. İhtiyar birden bire durdu.

— Pavel, dedi. Sen bu işi etraflica düşündün mü?

— Düşünmemiş olsam söyler miyim.

— Pekâlâ! Ben sana bu parayı vereceğim, fakat kimseye söylemiyeceğine bana söz ver. Agalarına bile.

— Susacağım!

Bu sırada arkalarından at üstünde Bojan belirdi. Onlara şüpheli şüpheli baktı. Atı durdurdu, selâm verdi ve küskün bir tavırla:

— Neye bu kadar geciktiniz, dedi.

— Pınar başında lâfa dalmışız.

Bojan, öfkeyle, burnundan soludu, atını dürttü, geçip gitti.

VII

Yağmur yağıyordu. İki gündür iş havası yoktu. Islak ovalar dinleniyordu. Nemlenen anızlar altın parlaklığını kaybetmiş, kararmışlardı. Yollar çamurdu. İnsanlar sinekler gibi meyhanelere toplanmış, içiyorlardı. Fena ha-

vadan, kızan demetlerden, çürüyen destelerden bahsediyorlardı.

Bojan odasında yatıyor, dışarı çıkmıyordu. Soğuk almadan şikâyet ediyordu. Karısı ekmek hamurluyordu. Petırın karısı sayvant altında çamaşır yıkıyordu; Elka ise, ev içinde başka işle meşguldü. Havanın kasveti her birinin gadabını daha da artırmıştı; bir şeyden dolayı aralarında kavga etmişlerdi, konuşmuyorlardı. Yofka başını tırapzana dayamış, sundurmada oturuyordu. İnce ince çiseleyen yağmuru seyrediyor ve hayalinin kanatları ile esrarengiz, hoş ve mânevi bir âlemde uçuyordu. Etrafına çocuklar yığılmış, dere boyundan topladıkları ufak beyaz taşlarla oynuyorlardı.

Saçak altında, kurulukta Petır bir tekerlek tamir ediyordu. Başıkabaktı. Büsbütün işine dalmıştı. Pavel basamaklarda oturuyor, biraz önce aldığı bir mektubu onuncu defadır okuyordu. Mektup „Lübitsa“ imzasını taşıyordu. Bozuk bir sırıpça ile yazılmıştı, nazikâne sözlerle başlıyor ve şu tehditle bitiyordu: „Ey bulgar domuzu, parasız gelersen seni alırım sanma“ ... Pavel bu son satırları her okuyuşunda dişlerini sıkıyordu, çeneleri, iki yana kımlıyordu. Buna rağmen, memnun görünüyor ve mektubu okumaya doyamıyordu.

Kapalı meyhanenin küçük kapısından birdenbire babası çıktı ve korkunç bir bağırisla:

— E, şimdi... bunu da yaptınız! bunu da yaptınız, diyerek durdu.

Yüzü sararmaktan geçmiş, morarmış, korkunç bir hal almıştı. Gözleri fırlamış, saçları karmakarışık.

Ümitsizce kollarını yayarak başını, göğsünü dövmeye başladı.

— Lânetler olsun! Ruhu cehenneme gitsin!

İhtiyar gayet fazla inliyordu; feryat etmek istiyor, fakat bağırıyordu. Zira kara ve zaptolunmaz bir kuvvet onu boğuyordu.

Hayallerine dalmış olan Yofka birdenbire belinledi, dövünüp inleyen dedesini görünce acı bir çığlık atarak kaçtı. Pavel ile Petir koşarak babalarını iki yandan tuttular.

İhtiyar:

— Çekilin, sokulmayın! diye bağırdı; çocuklarının elinden kurtulmak istedi:

— Evlâtlarım değilsiniz! Babanızı soydunuz! Allah belânızı versin, belânızı versin!

Pavel ile Petir birbirine bakıştılar. Babalarının halini görünce, vurulmuşa döndüler. Ona ne diyeceklerini bilemiyorlardı. İhtiyar, onların kollarına yaslandı ve eski bir yapıdan düşen bir taş gibi eşik üstüne yığılıverdi.

Başını elleri arasına alarak:

— Beni soydular, soydular! diyerek inliyordu.

Bu sırada Petir ile Bojanın karısı ve Elka, ihtiyarın yanına koştular. Ağlaşmaya başladılar. Her birinin eteklerine tutunan çocuklar da ağlıyorlardı. Küçük Zaharinço ve hastalıklı Yofka dedesinin dizlerine sarılarak acı bir feryat tutturdular. Ne olduğunu bilmiyorlardı; fakat ihtiyarın ıstırapı onlara da geçmişti.

Bojan da geldi.

Telâşla sordu:

— Ne oldu, ne oldu?

Karısı hıçkırıklar arasında:

— Biri, babamı soymuş, dedi.

Bojan sararıp solmuş ve titrer halde:

— Kimin soyduğu belli, dedi.

Pavel ile Petir birden atıldılar:

— Kim?

İhtiyar çabucak doğruldu. Biraz kendine gelmişti, fakat hâlâ titriyordu. Oğullarına:

— Bana bakın hey! diye hitabetti. Bunu yapan sizsiniz. Paralarımı verin! Kilisede ileneceğim size. Beş yüz

altınımı almışsınız. Paralarımı isterim. Kim aldı ise versin af edeceğim. Vermezse kilisede, ileneceğim...

Bojan, Pavel ile Petır'a nefretle bakarak:

— Kim aldıysa versin, dedi.

Pavel hiddetle:

— Ben mi? Benim üstüme mi atıyorsun, diye bağırdı.

Hopur hopur titriyordu. Gücendi. Bojana vurmaya saldırdı. Elka feryatlar içinde koştu, kocasını kucakladı:

— Pavel, Pavel, yapma, yalvarırım!

Pavel karısını itti. Petır, Bojan'la Pavel'in arasına girdi.

Bojan bağııyordu:

— Sen, iyi niyetle mi geldin? El de kaldırıyorsun. Haydut, hırsız!

Petır, Bojan'a:

— Bojan, Pavel değil, sen sen, seni gidi kurnaz tilki, dedi. Ne zamandan beri fırsat kolluyorsun. Biz görmüyoruz mu zannediyordun?

Petır elini kaldırdı ve Bojan'ın kafasına ağır bir yumruk indirdi. Kadınların feryadı bütün köyü çınlattı. Bir anda, her taraftan köylüler üşüştü. Çitlerin ardından meraklı başlar yükseliyordu. Pavel ile Petır, büyük kardeşleri Bojan'ı yere, çamur içine devirdiler, ağır darbeler indiriyorlardı. Onların dolayında kadınlar, çocuklar feryat ediyorlardı. Elka, düşüp bayılmış olan Yofka'nın baş ucunda çaresizce ağlıyordu. Birkaç köylü tarafından desteklenen Yordan dede, onların elinden kurtulmak için çabılıyor, bağııyordu:

— Kırın birbirinizi, köpekler! Kırın! Keşki doğmasaydınız!

Sokaktan insanlar telâşla koşuyor ve birbirine soruyorlar, aralarında konuşuyorlardı:

— Ne var, bu çığlıklar ne böyle?

— Geraklar birbirini kırıyorlar!

— İhtiyarı soymuşlar!

— Bojan yapmıştır. Pavelle Petir beceremezler.

Bazıları sesle gülüyordu.

Muhtarla kır bekçisi geldi. Bekçinin omuzunda ağır bir tüfek vardı. Saçı sakalı uzamıştı. Gerak'ı, meyhanesine çektiler ve istintak etmeye başladılar. Matey Margalak dede bir kenarda duruyor, gözyaşları beyaz sakalından aşağı süzülüyordu. Meyhanenin içerisi karanlık ve havası pisti. Tavanda tozlu uzun örümcek ağları sarkıyordu. Gerak, muhtarı yatağının yanına götürdü, onun gözü önünde alaca çergeyi kaldırdı ve döşeme taşlarından birini çıkardı. Altında el sığacak kadar büyüklükte, iyi sıvanmış, derin ve boş bir kuyu vardı. Gerak ümitsizlikle:

— İşte, dedi, bütün servetimi burada gizliyordum. Hepsi beş yüz altındı. Kırk yıl boyunca birer birer biriktirdim. Şimdi ise... Lânetler olsun!

Muhtar:

— Yordan dede, dedi, sence kim aldı bunları?

— Kim? Bilirmiyim kim! Bojan olmalı. Allah belâsını versin! O, buralarda sıkça dolaşıyordu. Dünden beri kendini hasta yapıyor. Evini arayın.

Muhtar, bekçi ve Yordan dede Pavel ile Petir'ı çağırdılar. Bojan'ın oturduğu odaları araştırmaya gittiler. Her şeyi altüst ettiler, iki sandık kırdılar. Dolapları açtılar, tavana çıktılar, fakat bir şey bulamadılar.

Bojan, kanlı başı bağlı, sayvant altındaki iki tekerlekli bir arabanın arışına oturmuş, susuyordu. Onun yanı başında ise, elinde ağlamış bir çocuğu tutan karısı oturmuş, beddualar ediyordu. Gözleri ağlamaktan kızarmış, çirkin yüzü çarpık gibi yamılmış, yüzündeki kıllı benler onu daha fazla çirkinleştiriyordu. Sesi yırtık ve ağlayışlıydı, bütün köyden işitiliyordu.

— Ne arıyorsunuz evimde! Allah belânızı versin! Biz hırsız mıyız! Parası varsa, korusaymış a! O belî kılıçlı hayıra mı geldi sanıyorsunuz!

Sokak kapısına üşmüş olan halk, kadının bu sözlerine gülüyordu. Bojanın babasını soyduğundan herkes emindi. Sayvant altında başı bağlı, düşkün bir halde duruşuna bakarak:

— Nasıl tilki o! diyorlardı. Kendini peygamber gösteriyor.

Muhtar ile Gerak belediyeye gittiler. Yalnız yalnız uzun boylu konuştular. Bundan sonra Yordan dede başını öne eğmiş, eve döndü. Halk ona yol açıyor ve merhamet dolu gözlerle bakıyordu.

Köylüler birer ikişer evlerine dağılıştılar. Gerakların sokak kapısı önünde yalnız ürkek ve her şeyi görüp anlamak istiyen bir sürü çocuk kaldı.

Petir ile Pavel meyhaneye gittiler. Henüz cenaze merasiminden dönmüş gibi mahzun ve üzüntülü idiler. Petir cebinde yumruklarını sıkıyor ve etrafını merhamet dolu bir alâka ile çevreliyen köylülere:

— Paralara acımiyorum, diyordu, ama ihtiyara üzülüyorum. Zavallı hepten çöktü. Onun da aklına şaşarım. Bu zamanda yerde para tutulur mu?

Sarhoşun biri alaylı bir sesle:

— Elbette, bu zamanda yerde para durur mu, cinlere karışır, dedi.

Ufak boylu, köyün en büyük fakiri sayılan İlo Tırsiopaşa da:

— Ben benimkilerini neden yere gömmüyorum, diye alay etti.

Üstü başı o kadar döküktü ki, kulakları bile yamaya benziyordu.

Onun bu sözlerine herkes güldü. O da sırtarak bir kenara çekildi ve şakalarına devam etti.

Pavel tezgâha dayanmış, gizlice, muhtarla bir şeyler konuşuyordu. Yanlarına bir takım yoksullar sokuluyor, enselerini kaşıyorlar, birbirlerini dürtüyor ve bir şeyler duymaya çalışıyorlardı.

Akşamsı yağmur dindi. Bulutlar büyük parçalar halinde dağılıyor ve aralarından meydana çıkan mehtap yıkanmış gibi temiz, güzel, parlak ve yeniydi. Biraz sonra ses sada kesildi, her şey sakinleşti. Yalnız gece karanlığında sarhoş İlo Tırsiopaşkanın evinde yüksek sesle söylediği apık sapık konuşmalar duyuluyordu:

— Köydeşler, soydular beni! Paralarımı çaldılar!

Garezkâr ve korkunç bir sesle kahkahalar basıyor, baykuşun ötüşü gibi gece sessizliğini ihlâl ediyordu.

VIII

Pavel izninin sonunu beklemeden gitti. Baba evinde hayat tahammül edilecek gibi değildi. Karanlık meyhane odasında yatan ve bir hasta gibi inliyen babasıyla vedalaştı. Yaşlı gözlerle:

— Elveda baba, dedi. Sakın gam etme. Biz seni bırakmayız. Ben istifamı verip döneceğim.

İhtiyar, güvensizlikle başını salladı; hiçbir cevap vermedi. Duvara döndü, yine inlemeye başladı.

Petir, karısı ve çocuklar, Paveli sokak kapısına kadar geçirdiler. Zaharinço ile Elka geride yürüyordu. Pavel vedalaşıp yollandığı zaman karısı sesle ağladı.

Pavel aşikâr bir memnuniyetsizlik ve soğuk bir tavırla:

— Ağlama de, ağlama de, dedi.

Çocuğunun yanağını sıktı, atına bindi, bir defa daha allaha ısmarladık, dedi ve gitti. Ardından Margalak dede zayıf ayakları üzerinde iki yanına sendeliyerek atı tekrar köye getirmek için kasabaya yaya gidiyordu.

Gerakların evinde durum fenalaştı, dayanılmaz bir hale geldi. Âdeta ihtiyarın paraları değil de, bütün evin şeref ve namusu çalınmıştı. Bojan, Pavel ile Petir'i onu dövdükleri için mahkemeye vermişti. Yarası ağır değildi, lâkin kendini adamakıllı dövülmüş gösteriyor ve hâlâ

yatıyordu. Bütün işe yalnız Petir bakıyordu. İhtiyar bütün gün meyhane odasında duruyor, hiçbir yere çıkmıyordu. Artık onu hiçbir şey alâkadar etmiyordu. Ya inilti ile yatağında yatıyor, yahut derin düşüncelere dalmış, felâket yüzünden kendisini karartmış, oda içinde bir ileri bir geri geziniyordu. Bu küçük ve ıssız odada, attığı yavaş, ağır ve ölçülü adımlarının gürültüsü boğuk ve esrarengiz bir halde etrafa yayılıyordu. Ardından birinin gözliyerek onu takibettiğini sanıyor, korku içinde acele arkasına dönüyordu. Kimseyle, hiçbir şey hakkında konuşmuyordu. Öğle ve akşamları yanına Elka gidiyor, bir mahpusa götürüyormuş gibi, yemek götürüyordu. Elka ona gayet fazla acıyor, çok defa onu konuşturmak istiyordu, fakat ihtiyar susuyordu. Bir gün Elka Zaharinçoynu onun yanına yolladı. Çocuk kapıyı açamıyordu, haykarmaya başladı:

— Dede, aç kapıyı bana, dede!

İhtiyar, kapıyı açtı, torununu içeriye aldı, kucasına oturttu; yaşlı gözlerle onu uzun boylu okşadı.

Gerak ne kadar fazla düşünürse, paralarını Bojanın aldığına o kadar fazla inanıyordu. Fakat oğlunun katı yürekli olduğunu bildiğinden, geri vereceğini ümitetmiyordu.

Hırsıza, kilisede beddua etmeyi düşündü; fakat niyetini papaza söylemek istediği zaman, baba kalbi sızladı ve düşüncesini söyleyemedi.

Evdeki hayat dayanılacak gibi değildi. Şüphe ile cinayet bir çatı altında yaşayamazdı. Evi düşmanlık ile hakaret dolduruyor ve kalbleri eziyordu. Ev işi dolayısıyla aralarında yakından münasebet olan Petir ve Bojanın karıları birbirlerine eski düşman göziyle bakıyorlardı. Çocuklarına, bir araya toplanıp oynamaya müsaade etmiyorlardı. Onların arasında Elka soluk bir gölge, acayip bir hayalet gibi geziniyor ve susuyordu. Gizliden ve

derinden ısırap çekiyordu. Geceleri herkes uyuduktan sonra Yofkanın odasına giriyordu. Hasta kız, minderinde otururdu. Zayıf, solgun, tüy gibi hafif vücudu elbiseler içinde değildi sanki. Odasında esrarengiz bir loşluk vardı, sakın ve temizdi. Hastanın yatağı başında bir yeşil testi bulunuyordu. Başka bir şey yoktu. Azizlerin resimleri bulunduğu raftaki kandilin açık, oymalı kapısından etrafa yayılan alaca aydınlığın durmaksızın titreyen gölgesi hemen odanın yarısını kaplıyordu. Açık pencereden ay aydınlığında avlu içi görünüyordu. Bütün eşyalar, gölgeleriyle birlikte uyumuş gibi görünüyordu. Uzatılmış araba, kanatlarındaki övendire, sayvant saçacağına dayanmış merdiven, tınaz makinesi, harman kazığı, altında mandanın yattığı ve geviş getirdiği büyük çam ağacı görünüyordu.

Elka, hastanın yanında sessizce oturuyor, onun solgun yüzünü nazikâne okşuyor ve:

— Bugün daha iyisin kardeşim, diyordu.

Yofka mukaddes bir hayalin önündeymiş gibi gülümüyor ve bakışı, tunuk pencerenin karşısında hareketsiz bir halde duruyordu.

Kendisini mesul hisseder bir eda ile:

— Bugün annem yine darıldı sana! diyordu.

Elka:

— E, yok bir şey. Ben ona gücenmiyorum, diye cevap veriyordu.

— Yenge, ne konuşuyorlar? Dedemin paralarını hakikaten babam mı almış, diye Yofka soruyor ve korka korka etrafına bakınıyordu.

Elkanın kalbi müphem bir korkuyla dolup taşıyordu.

— Elâlem istediğini konuşuyor. Allah korkusu yok ki.

Her ikisi de, kendi neşesiz düşüncelerine dalmış bir halde, uzun zaman susuyor, hafiflik veren, tatlı, sıcak göz yaşlarıyla sessizce ağlıyorlardı.

İhtiyar Gerak, evde müşterek hayatın mümkün olmadığını görüyordu; oğullarını ayırmaya karar verdi.

Oraktan sonra köyün ilerigelirlerini topladı ve evvelâ demetleri dört müsavi kısma böldüler: bir Bojan'a, bir Petır'a, bir Pavel'e, bir de ihtiyara. Avlu içini de böyle taksim ettiler. Tarla ve çayırlar için çöp çektiler. İki tarafından merdivenli olan büyük evi ikiye böldü. Yarısını Bojan'a, yarısını Petır'a verdi. Kendine avlu ile beraber meyhaneyi bıraktı; buraya Pavelin avlusunu da ilâve etti. Elka ile Zaharinçoyu yanına aldı.

Taksim adilâne idi. Kimsede memnuniyetsizlik uyan-dırmadı. Bojan daha ertesi günü, kendi payına düşen yeri çit ile böldü. Harman yaptı ve ırgat tuttu. Mesut ve memnundu. Muradına nail olmuştu. Avluda bütün gün başı açık geziniyor, ölçüyor, emirler veriyor, karısına ve çocuklarına yüksek sesle çıkışıyordu. Yoldan geçenler durup bakıyorlar ve:

— Bundan böyle o ağılık edecek, diğerleri ise kölelik... diyorlardı.

Bojan büyük bir aç gözlülük ve oburlukla harman dövüyor ve buğdayı ambara döküyordu. Çite takılıp kalan başakları, yere dökülen taneleri topluyordu. Kendilerine düşen paylarını toplamak için ürkek ürkek ilerliyen serçeleri küfürler savurarak kovuyordu. Harman zamanında, allahın her şeyi bu kadar bol verdiği bir sırada, bir avuç buğday için avuç açan dilencileri ve cerre çıkmış rahipleri bağırarak, söverek kovuyor ve sonra, âdeta soyguncuların baskınına uğramış gibi, uzun zaman rahatlaşamıyordu.

Akşamları evde yalnız başına oturuyor ve ateşin aydınlığında büyük bir dülgere kalem ile sonu gelmez hesaplar yapıyor ve bir kimsenin onu görüp görmediğini anlamak için ikide birde etrafına bakınıyordu.

Bojan hiçbir yere çıkmıyordu. Bir yere beş kuruş har-
cayacağım diye korkuyordu. Folluklardan yumurtaları
kendisi topluyor ve onları satmak için yortu günleri,
muhasaradaymış gibi, hep evde kalıyor, yumurtacı Mo-
şenin geçmesini bekliyordu. Onunla uzun boylu pazarlık
yapıyor, kavga ediyor, kızıyor, paraları aldıktan sonra,
aldatmış olmasınlar diye elleri titriyerek üç dört defa
sayıyordu.

Bunun bu hasisliği dillere destan oldu. Köylüler ona
ait türlü vakalar anlatmaya başladılar. İlo Tırsiopaşka,
Bojan'ın bir gün sokağa atılmış birkaç karpuz kabuğunu
alıp, çakısıyla içlerini kazıyarak yerken gördüğüne, ye-
min ediyordu.

Petir'ın gücüne gidiyordu.

Kendi yeni aile ocağına meraksız bir münasebeti vardı.
Kalbinde Bojan'a karşı âciz bir kıskançlık belirdi. Bir
zamanlar, babasının dillere destan olan paralarından onun
eline de bir şeyciğin geçeceğini düşünürken, geniş kal-
bine tasa çökmüyordu. Rahattı.

Fakat şimdi!

Şimdiyse yalnız toprağı vardı, geniş ve kuru toprak.
Bununla boğuşmak lâzımdı. Her şey çalışmaya bağlıydı.
Fakat onun kalbi yığındı, kuş kalbi gibiydi. O, kendi
arzusuna göre yaşamayı seviyordu. İşten korkuyordu.
Semadan rahmet bekliyen geniş fundalık sarmış toprağa
bakıyor ve düşünceleri, bu toprağın üzerinden kuzgun
sürüsü gibi, siyah ve neşesiz bir halde etrafa yayılı-
yordu.

Petir, hayallere dalıp içmeye başladı. Boş hayaller
onun iş azmini mahvediyor, sarhoşluk içini kemiriyordu.

Karısı, onu meyhanelerde aramaya çıkıyor, eve sürük-
lüyor, azarlıyor ve fena fena ileniyordu. Halk, kadının
bu felâketiyle alay ediyor, şakalaşıyordu. O, ise kaba-

hatliymiş gibi, mazeret gösteriyor, herkese karşı dönüp, elini havada savurarak yüksek sesle:

— Böyle olamaz! Her şeyi benim sırtıma yükledi. Bana yardım edecek insan yok. Çocuklar zayıf, hiçbir işe yaramıyorlar! diyordu.

IX

Pavelin gitmesinden az zaman sonra Elka fena halde değişti. Tamamiyle zayıfladı. Yüzü soldu, sarı ve hastalıklı bir hal aldı. Gözlerinin etrafında mor gölgeler meydana geldi. Bütün gün çalışıyordu; fakat hareketlerinde dermansızlık seziliyordu. Onun yakışıklı ve çevik vücudu acizlikten sönüyordu; gezinirken ayakları kesiliyor, hemen yere düşüp yuvarlanacakmış gibi sendeliyordu. İştahı kaçtı, yiyemiyordu. Bir iki lokma yutar yutmaz hemen sofradan kalkıyordu.

Bu, artık evvelki Elka değil, her gün eriyip mahvolan onun solgun gölgesiydi.

İlk günlerde Elka tahammül etti, kimseye şikâyetle bulunmadı. „Zayıflamışsın, nen var?“, diye sorulduğu zaman gülümsemeye çalışıyor ve bir rahatsızlığı olmadığını söylüyordu. Fakat kalbi eziliyordu. Yakınlarının ve halkın ona merhametle bakması, bütün varlığını mahvediyordu.

En nihayet tamamen kuvvetten düştü. Yolda dinlenmeden dolu kovaları çeşmeden eve zor getiriyordu.

Çok defalar evin bir köşesine veya saçak altına anırsızın düşüyor, yumak gibi kıvrılıyor, uzun zaman yatıyor ve kafası dövülmüş bir köpek gibi can acısıyla, âdeta uluyordu. Bazen odasına kapanıyor, ezni ve bitkin bir halde yatıyor, ifade edilmez acılarla ağlayıp sızlıyordu.

— Allahım, merhametli allahım, neye almazsın canımı!

Bu boğuk inilti, meyhane odasının gamlı sükûnetini dehşet içinde bırakıyordu. Âdeta, yapının temellerinde diri diriye gömülmüş bir insan yatıyordu.

İhtiyar Gerak, artık hazinesinin, altın perisinin yaşamadığını bildiği karanlık ve sıkıntılı odasından yavaşça çıkıyor, hasta gelininin ağladığı oda kapısını hafifçe açıp, eşikten, ölgün ve bitap bir sesle soruyordu :

— Elemin ne gelin ? Hasta mısın ? Daima ağlayıp inliyorsun ! Niçin söylemiyorsun ?

Elka, parçalanmış kalbinin acısıyla, göz yaşlarıyla boğulan bir sesle :

— Hastayım, iyi değilim ! Öleceğim, diyor, başka bir şey söylemiyordu.

Bütün ev işi Margalak dedenin zayıf ellerine kaldı. Su taşıyor, avluyu süpürüyor, hayvanları salıp bağlıyor, inekleri sağıyor, bazen ekmek de hamırlıyordu. Elka'ya da, ihtiyar çorbacısına da koruyucu bir melâike şefka-tiyle kol kanat geriyor ve onların felâketine üzülen, ağlıyordu. Zaman zaman Petır'ın karısı ona yardıma geliyor, Elka'yı ve kaynatasını dolaşılıyor ve bir şeyler getiriyordu. Yofka evde yattığı yerden daima Elka yengesini ve dedesini düşünüyordu. Gelip onları görmek istiyordu, fakat annesi ona müsaade etmiyordu. Yofka da buna, bütün gün üzülen, Meryem ananın resmi önünde, herkese sulh ve âfiyet göndermesine dua ediyordu.

Elkanın hastalığına dair türlü şayialar yayıldı. Bazıları cin çarpmış, Bojanın karısı büyülemiş, Pavel, başkasiyle evlenebilmek için zehirlemiş, diyorlardı. Fakat hakikata isabet ettirenler azdı. Pavel, genç karısına pis ve ayıp bir hastalık bulaştırmıştı. Zavallı da bunu saklıyordu. Köy kadınları, bunu birbirine korku ve fısıltı ile söylüyorlar, hastaya acıyorlardı ; fakat ziyaret etmekten korkuyor ve utanıyorlardı.

Elka artık bir yere çıkmıyordu. Pencere boyundaki minderde büzülmüş, başını salmış, elleri göğsünde bağlı, taş gibi hareketsiz ve sessiz duruyordu.

Yanına yalnız birkaç ihtiyar kadın ve yakın hısımları geliyor yiyecek bir şeyler getiriyorlardı. Hastanın odasına ölü yanına girer gibi, ellerini kirli gömleklerinin geniş yenlerine sokmuş bir vaziyette korkarak yavaşça giriyorlardı. Yüzleri hüznü, yanına oturuyorlar, korkunç bir ümitsizlikle ileri geri sallanıyorlardı.

— Zavallı Elka, bu güzel gelin neye dönmüş!

Bu ziyaretler Elka'yı üzüyordu. Utanıyor ve hayırhahlıklarından nefret ediyordu. Yalnız kalmak, eriyip yalnız başına ölmek istiyordu.

Pavel'i düşünmeye devam ediyordu. Fakat hayaline o, kaba adam, gençliğini karartan, onu rezil ve mahveden Pavel gelmiyordu. O, seven, uzakta bulunan ve arzu edilen, âdeta onun hiç görmediği, bir zamanlar acayip kızkılık rüyalarında gördüğü başka bir Pavel'i düşünüyordu. Hayale benziyen hâtıralarına dalınca, o, bir an için elem ve kederini unutuyor, bu sevimli ve uzak surete iltifatla gülümsüyordu. Bu tebessüm yüzünde âni olarak parlıyor ve ormanda yalnız başına bulunan bir kavağın tepesinde son güneş ışığının parıldaması gibi, çabucak sönüyordu. Elka, bu sureti hayalinde daha fazla yaşatabilmek için gözlerini kırıştırıyor, kuruyan dudakları:

— Pavel, Pavel, sevgili Pavel'ciğim! diye fısıldıyordu.

Güz geliyordu. Rüzgâr Elkanın odasına arada sırada birkaç sarı yaprak atıyordu. Çocuklar ve kızlar artık hüznü ve acıklı büyük güz çiçekleriyle süsleniyorlardı. İhtiyar çam ağacı hışlıyordu. Geceleri âdetâ dallarında yılanlar boğuşuyor gibi fısıldıyordu.

Elka, uzaklardaki dağlara, siyah yağmur bulutlarının nasıl çıktığını ve kırlara asık suratla nasıl baktığını

yatağından seyrediyordu. Kalbinde dayanılmaz bir hüznün dolup taşıyordu. Daha çabuk sararıp solmaya başladı.

Bir gün yanına Petir geldi. Saçı sakalı uzamış, gözleri çökmüştü. Sarkan bıyıklarının uçları ağarmıştı. Nefesi daha uzaktan rakı kokuyordu. İçeri girdi ve bilmem neden şapkasını çıkardı. Elka bundan çok korktu. Şapka hasta yanında değil, ölü yanında indirildiğini biliyordu.

Heyecanla:

— Elka, dedi. Böyle olmaz. Yarın öküzleri koşup, seni kasabaya, hastaneye götüreyim. Böyle üzülmek olmaz.

Elka:

— Aa, istemiyorum, istemiyorum! diye inledi.

„Hastane“ sözü ona fena tesir etti.

— Böyle olmaz. Doktorlar her derdin devasını bulurlar. Sen bizim yakınımızsın. Çürüyüp gitmene göz yummamız ya.

Elka, hemen büyük bir telâşla:

— İstemiyorum, istemiyorum! dedi.

Hüznünle ışıldayan güzel gözleri yalvarırcasına Petir'a dikildi korunmak ister gibi köşeye büzüldü.

— Eh, sen de,... Niçin istemiyorsun? Orada seni kesmeyecekler ya, ilâçlayacaklar...

— İstemiyorum, istemiyorum! Oh, istemiyorum!

Petir, olduğu yerde, bir iki döndü, şapkasını elleriyle sıktı, ensesini kaşdı ve çıktı.

— Senin iyiliğin için yapıyorum... İstersen.

X

Güz sona eriyordu. Kararmış ufukların ardından boz bir sis yükseliyor. günlerce tepelerde duruyor ve korkunç düşüncelerle kırları seyrediyordu. Ağaçların çıplak dallarında sararmış son yapraklar titreyiyor, sonra düşüyorlardı. Geceleri şiddetli bir rüzgâr çıkıyor, kuduz gibi

uluyarak ıssız köy sokaklarında karanlıkla çarpışıyor, ılık çalıyor, meydanlıkta, çitsiz yoksul avlularında büyük bir hızla oynuyor; kepenklere, kapılara vuruyor, damlarda periler gibi koşuyor, bacalarda deli gibi bağı- rıyor ve fakirleri insafsızca korkutuyordu.

Elka hiçbir yere çıkmıyordu. Pencere boyuna büzülü- yor, bütün gün odasında duruyordu. Ellerini dizlerine bağı- yor, başına, dul kadınlar gibi, siyah bir başörtüsü bağıyor, yüzünü göstermemek için iyice sarınıyordu. Yaşlı göz- lerle dışarıya mahzun mahzun bakıyordu. Düşünceleri, semada parçalanan bulutlar gibi, dağılıp gidiyordu. On- larda ne tek bir ümit ışığı, ne de bir mavi sema par- çası vardı. Evin içi uçurum gibi تنها ve ıssızdı. Bu ağır sessizliğin verdiği sıkıntıdan bakırlıkta asılı su ba- kırları bile zıngırdıyordu. Elka, zaman zaman tavanda farelerin tıkırtılarını, damda gezen kedilerin yumuşak adımlarını duyuyordu. Gerak hiçbir yere çıkmıyordu. Zaharinço dışarıda çocuklarla oynuyordu. Terkedilmiş benziyen bu ıssız evde yalnız ihtiyar Margalak dede bir münzevi gibi dolaşıyordu.

Her şeye rağmen günler daha kolay geçiyordu. Fakat geceler Elkaya dehşetli birer işkenceydi. Saçakların göl- geleri silinip oda karanlıklara gömülünce, Elkanın ruhunu ölüm endişeleri kaplıyordu. Uyuyamıyordu. Bütün gece arkası üstü yatıyor solgun ışıklı kandilin aydınlatama- dığı karanlığa gözlerini dikeyor, birbirinden acı düşün- celer beynini yakıyordu. Geceler yavaş geçiyordu. Dı- şarıdan hiçbir gürültü gelmiyordu. Yalnız bazen bir kapak şiddetle kapanıyordu. Ağaçların çıplak dalları sinirli sinirli fısıldıyordu. Köpek uykulu bir halde hav- lıyordu. Bu ıssızlık içinde, kendini diri diriye mezara gömülmüş zanneden Elka, için için inliyordu.

Bitişik odada ise zaman zaman ihtiyarın derin göğüs geçirmeleri veyahutta döşeme üzerinde ağır ağır yürü-

yüſſü duyuluyordu. O, kapalı bir canavar gibi uzun zaman ileri geri geziniyordu.

İſte böyle bir gecede, ocaklık başında yatan Margalak dede ansızın uyandı. Ona biri kapıyı ſiddetle çarparak dışarıya çıktı gibi geldi. Dışarda endişeli gece hıçkırıyordu. İhtiyar kalktı ve mumu yaktı. ſiddetli bir fırtına uğulduyor, rüzgârın hızından çitler çatırdıyordu. İhtiyar kapıyı yokladı. Kilitli değildi, derhal açtı. Hırçın rüzgâr içeriye hücum etti. İhtiyarın beyaz saçlarını savurdu ve mumu söndürdü. Matey dede dışarıya baktı. Karanlıkta sokak kapısına doğru giden bir kadının beyaz yenlerini gördü. Derhal geri döndü. Elkanın odasına baktı. Kandilin gölgesinde Zaharinço tatlı tatlı uyuyordu. Elkanın döſeği boştu. Bulanık, kötü bir tahmin ihtiyarın kalbini korku ve merhametle doldurdu. Hemen dışarı fırladı. Hattâ ſapkasını bile almayı unuttu. Sokağa çıktı. Her taraf zifiri karanlıktı. Rüzgâr insafsızcasına kudurmuſtu; ihtiyar, soğuk rüzgârın baskısı altında ayakları üzere güç halle duruyordu. Saçı ve sakalı dalgalanıyordu. Gözleri yaſardı, bir ſey görmüyordu. Etraftaki ağaçlar uluyor, rüzgârdan iki kat olup yere kadar eğiliyordu. Semada siyah bulutlar, korkunç periler gibi birbirini kovalıyordu. Birdenbire parçalandılar, aralarından ayın ölgün çehresi belirince kadının beyaz yenlerini aydınlattı. İleri yürüyor ve rüzgâra karşı can hakkıyla savaşıyordu. İhtiyar bütün kuvvetini toplayarak:

— Gelin! diye haykırdı.

Fırtına, onun mecalsiz sesini boğdu.

— Gelin! diye tekrar bağırdı. Fakat bunu kendisi bile işitemedi.

Sesini duyuramayınca peşine düſtü. Rüzgâr kudurmuş gibi üzerine atıldı, yere serdi. Geri çevirdi ve durdurdu. Siyah periler, mehtabı tekrar kapladı. İhtiyar var kuvvetini tophyarak yine yollandı. Zayıf bacaklariyle ko-

şuyor, ileri eğilerek âdeta başıyla fırtınayı yarıp uçmak istiyordu. Karanlığa saplanan gözleri bir şey görmüyordu. Nefesi kesiliyor ve ihtiyar kalbi, yorgunluktan hızla çarpıyordu. Fakat Margalak yıkılmıyordu. Rüzgâra karşı koşuyor, ayakları tümsekli yolda taşlara takılıyor ve bütün gayretiyle bağırma, kimsesiz kalmış zavallıya kurtarıcı sesini işittirmeye çalışıyordu. Zavallı kadın, karanlık gecede serseri gibi dolaşüyor, helâk olmağa gidiyordu.

Yine:

— Gelin!... Elka! diye haykırdı.

Fakat ağzı dili tutuluyordu.

Gök yüzündeki köyü bulutlar yine savaşta yırtılan siyah bayraklar gibi savruldu. Aradan, solmakta olan ay göründü. Margalak dedenin gözleri önünde ıssız, fırtınadan ürpermiş olan kırlar aydınlandı. Köy dışına çıkmıştı.

İhtiyar durakladı, uzaklara doğru baktı. İlerde rüzgâra karşı hızla yürüyen Elkanın acayip endamı göründü. Elka saparak değirmen yolunu tuttu. Uzaktan bendin şırıltısı geliyordu. Âdeta rüzgârın uğultusuyla yarışmasına su şırıldıyordu. İhtiyarı merhamet ve ümitsizlik boğdu. Kimden yardım istemeli, kimi çağırmalıydı? Ağaran başını gamlı semaya doğru kaldırdı ve ümitsizce kuru ellerini uzattı.

— Cömert mevlâm, sen koru bu masumu!

Ay soğuk ve ilgisizce yürüyordu. Yol boyundaki ağaçların büyük gölgeleri delicesine oynuyorlardı. Ovada hırçın rüzgâr uğulduyor, kudurmuş kasırgalar karanlık içinde arsızca oynayıp duruyorlardı.

İhtiyar, Elkanın yolca aşağı inip ağaçların ardındaki karanlıkta kaybolduğunu gördü.

— Gelin!

Matay dede bütün hızıyla aşağıdaki yola saptı. Rüzgâr biraz kesildiğinden ihtiyar daha kolaylıkla koşuyordu. Yorgunluktan kesilmişti. Ayakları sürükleniyor gibiydi.

İhtiyar yakındaki şırıldayan bendin etrafındaki ulu kara ağaçları görüyordu. Ağaçların arasında yenleri beyaz bir peri kızı kollarını kavuşturmuş boynunu eğmiş, suya bakıyordu.

— Gelin!

İhtiyar çaresizlikten şaşırmış bir halde koşuyor, karanlığı dağıtmak istermiş gibi elini savuruyordu. Dikenlere, böğürtlenlere tutunarak görülmedik bir gayretle küçük bayıra tırmandı ve en nihayet bendin dolayındaki karaağaçların yanına vardı. Elka yerde dikili bir taş gibi dimdik durmuş, kolları göğsünde kara duruk suyun aynasına bakıyordu.

Margalak dede:

— Gelin, diye haykırdı ve takatsız bir halde yere yaslandı.

Elka ürkerek döndü. İhtiyar büyük bir gayretle ona doğru kollarını uzattı ve bir şeyler fısıldamaya çalıştı.

Elka:

— Dede, diye bağırdı ve ondan yana koştu.

— Gelin, yavrum! Burada ne yapıyorsun?

İhtiyar onun elinden tuttu.

— Otur yavrum, otur, zira pek yoruludum. Oh, canım çıktı.

— Ölmek istiyorum dede. Artık yaşamıyacağım. Bu dünyaya lâyük insan değilim artık.

Margalak dede Elkayı çocuk gibi okşuyor ve:

— Deme öyle yavrum, deme, günaha girme, diyordu.

Elkanın gözleri yaşla doldu. Bu samimi ve candan kopma okşayış onun muztarip hasta kalbini avuttu, yalnız olmadığını hissetti. Heyecana geldi. İçli içli ağladı.

— Matey dede, ölmek istiyorum, ölmek !

— Bana bak Elka, böyle konuşma. Çocuğunu düşün. Onu kime bırakacaksın ? Anasız ne yapar o zavallı ? Allahtan umudu kesme, o derdine deva gönderir.

— Bana kimse yardım edemez, dede.

— Öyle değil yavrum. Beni dinle. Ben seni Seslav manastırına götüreceğim. Orda Meryem ananın kera-metli resmine yalvar. O seni iyi eder, o merhametlidir, seni iyi eder.

Hıçkırıklarıyla boğularak :

— Sağ ol, eksik olma Matey dede. Benim hayatım mahvoldu. Ben kime lâzımım artık ? Beni seven var mı ? dedi ve ihtiyarın yanına oturdu.

Yalınayak ve başörtüsüzdü. Soğuktan titriyordu.

Matey dede onu abasına sardı.

— Ağla yavrucuğum, ağla, ağlamakla yığınleşirsin.

Rüzgâr, hep aynı hızla esiyordu. Koca karaağaçlar çıp-lak dallarını sallıyor ve ağlayışa benzer bir sesle hışır-dıyordu. Bend önüne biriken suyun üzerine yapraklar, kuru çırpılar düşüyordu. Ayın solgun çehresi suyun ay-nasında görünüyordu.

Elka hıçkırıklar içinde :

— Dede, ben artık nasıl yaşarım ? Âlemden utanıyo-rum, dedi.

Soğuktan büsbütün morarmış, titriyordu. İstiraptan ta-katsız kalmıştı.

— Öyle düşünme kızım. Biz günahkâr kullarız. Her-kesin bir derdi var. Allah cömerttir. Düzeleceksin, çek-tiklerini unutacaksın. Çocuğunu büyütecek ve onunla kıvanacaksın. Ümitsizliğe düşme ...

— Sağ ol, dede. Eksik olma.

— Kalk şimdi gidelim. Baksana, donmuşun. Kalk yavrum !

İhtiyar kalktı, ve hasta geline doğrulması için yardım etti. Belinden tuttu, hafifçe destekledi ve baba şefkatiyle: — Haydi yavrum, dedi.

Şefkat ve ıstırapın iki tuhaf hayali gibi geriye döndüler. Fırtına kuduruyor, saçları savruluyordu. Bentten aşağıya düşen suların müthiş uğultusu işitiliyordu. Bulutlar, ayı yeniden kaplıyordu.

XI

Elkanın hastalığı ağırlaşmıştı. Son arzusu olan Meryem ananın kerametli resmini öpme ümidi suya düştü. Çoğa varmadı, öldü. Alelâde bir sandığa upuzun yatırıldı, ebediyen rahatlamıştı; fakat ıstırap, sevimli yüzünde son dakikaya kadar izlerini bırakmıştı. Cenazesi sulu sepken yağın bir kış gününde gömüldü. Yer diz kapağı kadar çamurdu. Cenaze arabasını Matey dede yediyordu; başı açıktı. Karg gibi beyaz saçları karma karışık olmuştu. Arabada, tabudun başı ucuna yüzüstü kapanmış olan Yofka sesle ağlıyor ve yengesi hakkında en güzel sözleri sıralıyordu. Arabanın ardından birkaç nine ile Yordan dede geliyorlardı. İhtiyar büsbütün çökmüş ve ümitsizdi. Halk onu uzun zaman görmemişti. Şimdi böyle çökmüş, kırarmış, zayıflamış, solgun ve buruşuk yüzle görünce hayret ettiler. Zaharinçonun kolundan tutmuştu. Çocuk ağır ağır yürüyor ve eliyle gözlerini oğuşturuyordu. O, ne olduğunun farkında değildi; fakat umum keder ve Yofka teyzesinin feryatları kalbini parçalıyordu. Petır göz yaşı dökerek ağlıyordu. Bojan cenaze merasimine gelmedi. Köy dışında bir tarlaya avlu örüyordu. Mezarlığa giden cenaze alayı onun yanından geçerken bir yabancı gibi şapkasını indirdi ve cenaze alayı geçtikten sonra yine işine devam etti.

Gerak dede evde Zaharinço ve Margalak dedeyle kaldı. Yalnız başına yaşıyor, bir yerlere çıkmıyordu.

Günden güne kuvvetten düşüyordu. Kulakları sağırlandı, gözlerinin ferisi kaçtı. Bacakları tutmuyordu. Kışın bütün gün odasında, soba başında büzülüyordu. Uyur mu, uyanık mı belli değildi. İlkbaharda güneş ortalığı ısıtınca ve yaz günleri, kapı önüne çıkıyor, kızgın taşların üzerine yatıyor, bütün gün güneşleniyordu. Petir'in karısı yemek getiriyordu; fakat o, yemek yiyemiyor, kaşığı ağzına götüremiyor, döküyordu. Biri nasılsın diye sorsa, derhal cevap vermiyor, suali iyi anlayamamış gibi biraz düşünüyor, sonra tamamiyle yabancıymış gibi cevap veriyordu:

— İyiyim... Güneşleniyorum! diyordu.

Gözleri çukura uçtu, küçüldü ve sulanmaya başladı. Daima ağlar gibi görünüyordu.

Herkesi bıktırdı. Artık ondan kimse hoşlanmıyordu. Yalnız, çabucak büyüyen Zaharinço sık sık yanına gidiyor, ona bir şeyler soruyor, kalkmasına yardım ediyordu.

İhtiyar:

— Sağ ol oğlum, sağ ol, benim çocuğum, diyordu ve başını okşuyordu.

Bir kış, Petir, Zaharinço'yu yanına aldı. Kulaklarına bir mendil bağladı ve:

— Haydi yürüyelim! dedi.

Zaharinço yollandı. Nereye gittiğini bilmiyordu. Sekiz yaşlarındaydı.

Köy kenarında köylülere rasladılar. Köylüler durakladılar ve:

— Nereye böyle, diye sordular.

Hızlı adımlarla ilerleyen Petir:

— Kasabaya götürüyorum bunu, bir iş arayacağım, dedi. Sonra, bakacak insan yok, diye ilâve etti.

Zaharinço'nun gücüne gitti. İçin için ağladı. Bir şey demedi. Göz yaşları yanaklarında donuyordu. Yol, ucu bucağı görünmeyen bir kar sahrasında uzayıp gidiyordu.

Karda yürüyorlardı. Amcası acele acele ilerliyordu. Zaharinço ardından koşuyor ve geri kalmamaya çalışıyordu. Kalbine taş düşmüştü. Bir şey onu boğuyordu. Rüya-daymış gibi yürüyerek akranları, dedesi, yengesi, çam ağacının kaldığı köyden uzaklaşıyordu. Onları acaba bir defa daha görecek miydi?

Aradan birkaç sene geçtikten sonra, Gerakların geniş avlusundan eser kalmadı. Mülk bölündü, avlularla çevrildi. İşlenip bitirilmemiş samanlıklar, sayvantlar, ot yığınları ötede beride gelişi güzel yükseliyordu: her yerde su çukurları ve gübrelikler görünüyordu... Petırların merdiven başında pis bir çirkef kuyusu vardı. İçinde domuzlar ağniyordu.

Petir harmanına engel olan koca çam ağacını kesti. Ecdadının tazim ettiği bu mukaddes ağaç, torunlarının baltasıyla yere serildi, çamur içinde uzun zaman yattı.

Bojan mülk alıyordu. Pintiliğinin haddi hesabı yoktu. Yofka düzeldi. Delikanlı kız oldu. Fakat hâlâ zayıf ve sıskaydı.

Pavelden hiçbir haber gelmiyordu. Nerede olduğunu, ne iş yaptığını kimse bilmiyordu.

İhtiyar Gerak tamamiyle çöktü. Güneşli yere güç halle sürünebiliyordu. Koca yılan gibi bütün gün güneşlediği halde, daima soğuktan şikâyet ediyordu.

Lâtif ve aydın bir ilkyaz günü Gerak meyhane kapısı önüne kadar çıkmış, güne karşı yüzüstü yatıyordu. Margalak dede yanından geçerken bir şey sormak üzere durdu. İhtiyar hiç kimildamadan yatıyordu. Başucunda sürü halinde sinekler vızıldıyordu.

Matey dede:

— Yordan, Yordan diye haykırdı ve omuzunu dürttü. Yordan dede hiç kimildamadı.

Margalak eğildi, elini tuttu. Biraz durakladı ve:

— A, o, ölmüş, dedi. Soğumuş bile. Büsbütün soğumuş!

ANDREŞKO

— Erken varacağız efendi. Hava kararmadan oradayız. İşte köy, he şu korunun eteğinde! Görüyor musun? O, karşiki alçarak bayırı aştık mı, vardık say?

Ve genç arabacı, kamçısını beygirlerin üzerinde savurarak cesaretverici ve belinletici bir sesle:

— Diy, hey!... Diy efendiler! diye haykırdı.

Arabanın tekerlekleri köy yolunun sıvık çamuru içinde hızla dönmeye başladı. Viran araba, bu hazin, ıssız ve ıslak ova ortasında, boğuk sesler aksetti. Köylü, beygirlere bir defa daha bağırdı, oturduğu sandığın üzerine daha iyi yerleşti ve yağmurluğunun kalın ve yaş başlığını sıyrarak, mırıldanırcasına bir şarkı tutturdu.

Arabada oturan şişman misafir, kurt derisinden yapılmış kalın kürkü içinden:

— Senin adın neydi, çocuk? dedi.

Arabacı şarkısına devam ediyordu.

Efendi yüskek ve yırtık bir sesle tekrar bağırdı:

— Hey, çocuk!

Delikanlı dönerek:

— Ha? dedi.

— Adın, adın! Adın neydi?

— Andreşko.

— A-a! Andreşko... Kurnaz şeysin sen he-e-y! Hepiniz kurnaz oldunuz. Siz köylüler yaman adamlarsınız... yaman. Yalnız yalan söylemeyi, hile kurmayı biliyorsunuz.

nuz... Ne numaracısınız, ne hilekârsınız siz! Mahkeme, bakıyorum da... koyun gibi, avanak görünüyorlar, halbuki kurt herifler! Hâkimi oyuncağa çeviriyorlar.

— Efendi, biz kaba insanlarız. Yalnız eğlenmek ve azarlanmak için yaratılmışız. Size öyle geliyor, amma hiç de öyle değil. Köylülerin hilleciligi, cahilliklerinden ileri gelir. Cahillik ve yoksulluktan.

— Ha-a, yoksulluktan demek, yoksulluktan! Dayak delileri! Yoksulluktan şikâyet ederler, amma domuz gibi içerler...

— Keyften mi içerler sanki?... Hayır, keyften değil. İçmesine içiyorlar, herkes içiyor. Yoksulluğu azıcık unutsunlar diye içiyorlar... Sizin gibiler, bunu yazar da bir de deftere...

— A-a! Galiba sen de içmişsin ahpap! Halbuki, pek gençsin, daha bıyıkların bitmemiş... Sizin köylüler düşkün insanlardırlar vesselâm! Öyle yazmalı onları insan!...

Delikanlı:

— Sen yaz efendi, biz yazmaya bilmeyiz, dedi.

Ve beygirlere dönerek:

— Haydi efendiler, diy! diye haykırdı. Düşünceye daldı.

Beygirler biraz belinledi, ve sonra onlar da düşünceye daldı.

Efendi, kurt kürkünün büyük yakasını kaldırdı, içine gömüldü ve o da düşünmeye başladı. Yol boyundaki tek başına kalmış ağaca bir karga kondu; tüyleri dikilmişti; kuru dal üzerinde bir iki defa ileri geri sallandı, mahzun mahzun bağırdı ve düşünceye daldı. Gamlı kış havası da düşünceliydi. Gökte nemli ve titiz kış bulutları ağır ağır kayıyor ve kopuştukları yerlerden keza düşünceli ve soğuk olan mavi gökyüzü sırtıyordu. Yerler dize kadar çamurdu. Köylerin, dereciklerin, uzak

dağ ve ormanların dağınık manzaraları ölü ve korkunç bir şekilde kararıyordu. Ovada bulanık, soğuk ve ölü gözü gibi fersiz, büyük gölcükler görünüyordu.

Küçük araba, derin ve sıvık çamurda yavaş yavaş ilerliyor, batıyor, çıkıyor, iğrilip doğruluyordu. Yan tahtalarından biri boşanmış, boğuk bir sesle hiç arasız yeknesak ve mânasız takırdılar çıkarıyor, gocuk içindeki şişman adamın beynini gıcıkliyordu; herifin sabırı tü-kendi. Yakasını indirdi, semiz yüzünü uzattı ve:

— Nedir bu körolası çakıldak! Beni fena halde rahatsız ediyor... dedi.

— Arabamın tahtası oynuyor, efendi. Okumuş adam gibi gevezelik ediyor ve bundan ne kendisi bir şey anlıyor, ne de başkaları.

— Çok kurnazsın sen Andreşko, çok. Evli değilsen, kızları kim bilir nasıl kandırıyorsun. Siz erken evleniyorsunuz ve karılarınız da güzel.

Efendi, gocuğunun yakasını indirdi.

— Sen ne dersen de, efendi ama, sizin hanımlar bizim karılardan üstün. Ben bunu çok iyi biliyorum! Hem sen necisin be efendi, bizim köye ne işle geliyorsun?

— Ben icra memuruyum.

Andreşko döndü ve kiracısını dikkatle süzdü.

— İcra işiyle geliyorsun, öyle mi?

— İcra işiyle elbet. Sizinkilerden biri beni oynatıp duruyor, amma bu sefer alacağı olsun. Birkaç defadır peşine düşüyorum, elimden kayıyor... Şeytanlık ettiğini anladım artık, akşama ele geçireceğim, bir daha beni unutmıyacak... Buğdayına el koyacağım! Hem onun aklını başına getireceğim, hem de size ibret olsun da bir daha kaytarmayın. Tüccarları aldatıyorsunuz, kasabalıları aldatıyorsunuz, onlara cılk yumurta, küflü yağ satıyorsunuz. Yettiye yetti artık köylü yenge, idare öyle kolay aldatılamaz! Yakaladığımı sapasağlam yaka-

lar. Size kamçı lâzım, rus kamçısı, başka türlü akıllan-
mıyacaksınız... Sarhoşluğa vurdunuz, bozuldunuz, iyice
düştünüz. Bu gidişle vergi ödeyemiyecek olacaksınız,
devleti batıracaksınız. Eh elimde neye daha bir hüküm
yok! Hepinizi melâikeye çevirirdim.

İcra memuru gocuğunun düğmelerini çözdü ve vü-
cudu, yumurtadan, taze çıkan bir piliç gibi kımıldadı.

Andreşko, onun sözlerine yapmacık bir saflıkla cevap
verdi:

— Eh, hâkim efendi, allah dünyayı halk ettikten
sonra, kadına sakal lâzım olmayacağını düşünmüş de
sakal vermemiş... Eşeğe uzun kulak lâzım olacağını
düşünmüş, ona da uzun kulak vermiş...

— Haydi bakalım, sen çok lâkırdama, haydayıver,
zira hava kararıyor... Benden fazla para aldın, kurnaz!
20 kilometreye bu kadar para verilir mi? Siz bizi soy-
masını biliyorsunuz... Hayda, hayda, zira kırantalar
hepten uyudu!

Andreşko:

— Diy efendiler, diy! diye bağırdı ve kamçısını sa-
vurdu.

İcra memuru öfkeyle:

— Sen onlara efendi mi diyorsun? Kardeşlerim, de-
sen daha iyi yapacaksın, dedi.

— Gücenirler, hâkim efendi! Efendi demesem onur-
larına dokunur... Onlar da memur gibi, saatle çalışı-
yorlar. Saatle kalkıyor, saatle yatıyorlar; vakti saati
geldi mi de doyurulup sulanıyorlar. Sonra kaçıyoruz,
yani kalem odasına giriyorlar demek, işte o kadar. Bazı
defalar ahırda gazete de okurlar.

— Ahpap, söylesene sen nerede içtin; hem gevezelik
edip durma, dürt şunları, zira geciktik. Gözlerine bak
bir kere, ne hilekâr, ne şeytan gözlerin var.

Arabacı:

— Korkmayın, hâkim efendi, burada kurt yok, dedi. Bu sözleri öyle bir eda ile söyledi ki, aziz misafir korkuyla etrafına bakındı.

— Ben kurttan korkmuyorum ahpap ama, hava soğudu. Kendimi üşütmeye niyetim yok.

— Çula sarının efendi, beygirlerim, soğuktan hiç şikâyet etmezler, çullar çok sıcak tutar.

İcra memuru:

— Amma da farfara adam, ha! diye düşündü ve ciddî bir tavırla dönerek:

— Haydi, haydi, dürt şunları, sığır oğlu sığır!

Ve somurtarak şişindi, gocuğuna gömülerek sustu. Andreşko da düşünüyordu. Kendi kendine:

— Düştün sen elime, dedi. Ve icra memuruna dönerek ciddî bir sesle sordu:

— Demek icraya gidiyorsun, ha? Kimin canını yakacaksınız gene?

Hâkim, uzun boylu sustu, sonra yüzünü somurtarak cevap verdi:

— Stanoyço denen biri var, alçarak boylu... kalın enseli...

— Tanıyorum. Demek onun buğdayına el koyacaksın? Hâkim efendi, o, çok fakirdir, bırak, dokunma adamcağıza.

— Fakir midir, bana anlatma sen bunu, şeytanın şeytanı!

Hâkim yine sustu. Artık sular kararıyordu. Beygirler bayırda zoruna yürüyordu. Köy bu bayırın ardında bulunuyordu. Andreşko, artık ne beygirlere bağıyor, ne de kamçıyı üzerlerinde savuruyordu. Konuşmayı, hafifçe türkü mırıldanmayı kesti, düşünceye daldı.

Bayırı aşp ovaya inerlerken karanlık bastı, köy daha görünmüyordu. Su ve çamura batmış olan yerin üzerinde hafif ve soğuk bir rüzgâr esti. Kopuşan bulutlar

dağlara doğru çekiliyordu. Soğuk ve donuk semanın mavi kubbesi berraklaşıyor, genişliyor, yükseliyordu. Biraz sonra yıldızlar titreşti, buz parçası gibi parılda-maya başladı. Hava çok soğudu. Beygirler ise ağır ağır yürüyorlardı. Hâkim boyuna sinirleniyordu:

— Dürt şunları, hey şop! Donacağız!

Andreşko. beygirlere bağırırdı ve kamçıyı isteksiz bir halde savurttu. Beygirler sanki işitmiyordu; aldırış et-meksizin, arabayı yavaş yavaş çekiyorlardı. Andreşko fakir Stanoyu düşünüyordu; şimdi götürdüğü icra memuru onun buğdayına el koyacaktı. Stanoy, öğrendikten sonra:

— Andreşko, bu belâyı sen getirdin başıma, diyecek ve ona küfredecekti. Sonra kahırlanacak, ona içki ik-ram edecek, sarhoş olacak ve ağlayacaktı. Bunu bili-yordu.

Andreşko:

— Adamcağıza yardım etmek lâzım, yardım etmek lâzım... diye düşündü. Bu gece ambarı silip süpürme-sini, buğdayını gizlemesini söylemek lâzım, aksi takdirde bütün yıl açlıktan kulakları uzayacak... Mutlaka yar-dım etmeli... başka çare yok...

Hava karanlıktı, yerde çamurdan başka bir şey se-çilmiyordu. Koyu ve derin çamurda yol kayboluyor, çamurdan başka bir şey görünmüyordu.

Bir yerde Andreşko dizginleri çekti ve beygirleri dur-durdu:

— Dur, galiba yolu şaşırdım!

Delikanlı karanlıkta bakınmaya başladı. Hâkim, onun ciddî yüzüne dikkatle bakıyordu. Evvelki şakacılıktan eser kalmamıştı:

— Hey, çocuk, aklını başına topla, sonra karışmam ha-a! Yersin dayacağı! diyordu.

Andreşko dizginleri çekti, kamçısını savurttu ve haykırdı :

— Hâkim efendi, sıkı tutununuz !

İlerde, uzak bir karanlıkta köy görünüyordu. İşitilen köpek seslerinden köyün çok uzakta olmadığı anlaşılmıyordu. Sağda, birkaç adım ötede, durgun suyun geniş aynası gümüş bir parlaklıkla ışıldıyordu. Araba doğru oraya yollandı.

Hâkim :

— Bu ne, diye sordu.

— Göl, hâkim efendi, yol onun içinden geçiyor. Hiç korkma, derin değildir. Ben, arabayla olsun, yaya olsun, çok defa geçtiğim var buradan. Diy, diy efendiler ! Hâkim efendi, sıkı tutununuz !

Beygirler, aynasında gökyüzü görünen soğuk suya girdiler, ayaklarını şapırdatarak dikkatle ilerlediler ve gittikçe derine batmaya başladılar. Gölün, durgun, parlak, gümüş yeşili rengindeki suyu kımıldadı ve canlandı.

Bir sıra hâkim :

— Dur be, öküz, diye bağırırdı ve gocuğuna sarılı olduğu halde doğruldu.

— Hey şop, boğacaksın beni ! Görmüyor musun, arabaya su doldu ? Dur ! Dur !

Hâkim öfkeyle küfürler savurmaya başladı.

Andreşko beygirleri durdurdu. Sandığa kadar suya batmış olan araba göl ortasında kaldı. Gölün kenarları koyu karanlıkta kayboluyordu.

Andreşko beygirlerlere bağırırdı :

— Diy... İleri !

Kudretli ve sağlam sesi gece sessizliğini çınlatıp koyu karanlığa gömüldü.

Yakından yaban kazları uçuştı ve gürültüler arasında kaybolup gittiler.

Andreşko kendi kendine :

— Buradan çıkabilmemiz için bizim de kaz olmamız lâzım, aksi takdirde... dedi.

Hâkim, habire bağıırıyordu :

— A öküz! Şuradan bir çıkalım da, kemiklerini kira-cağım. Boğulacağız bire... Dana!

Andreşko :

— Boğulmayız, hâkim efendi, boğulmayız, korkma... Bu karanlıkta kim şaşırmasın? Rahat ol, diye söyleniyor ve çeki kayışlarını yokluyordu. İliştiriyor, boşandırıyor, küfür ediyor ve lânetler okuyordu. En nihayet yine sandığa oturdu, kamçıyı savurdu ve :

— Haydi, diy-y... İleri! diye bağırdı.

Beygirler kuvvet toplayarak hızlandılar. Biri teraziden boşandı ve başı boş olarak göl içinde ayaklarını şapırdattı. Öbürü arabada yalnız kaldı.

Hâkim :

— Bire! Ne oluyor be? diye bağırdı.

Andreşko beygirin arkasından :

— T r r r! Dorço... Dorço... Dorço... diye bağırdı ve eliyle çağırmaya başladı. Fakat sudan korkmuş olan beygir geriye doğru dönerek sahile hızlandı; karanlıkta kayboldu; sahibinin sesini işitmedi.

Hâkim arabada titriyor ve korkuyordu.

Bu anda Andreşko derhal öbür beygire atladı ve Dorçonun peşine takılarak yüksek sesle :

— Dorço, Dorço, Dorço! diye hiç aralıksız bağıırıyordu.

Arkasından da icra memuru sıralıyordu :

— Nereye be... hey! Ne yapıyorsun be, öküz? Di-vane! Ah, seni gidi bitli köylü seni!... Soracağım onu sana!

Cevap olarak karanlıkta bir gülüş işitildi.

— Ey, öküz herif!... Beni burada bırakıyorsun ha! Kurtlar paralıyacak be! Çocuk, gel yapma, rica edirim!...

Hâkim mahzun mahzun yalvarmaya başladı. Çatal sesinden bir tel ağlıyordu.

Andreşkonun sesi işitildi:

— Korkma, korkma hâkim efendi. Kurtlar suya girmez. Çula sarın da üşümiyesin... Yarın sabah erkenden ben geleceğim... Arabada ot var, altına ser... Senden kira almayacağım!

Hâkim yine yalvardı:

— Delikanlı, bırak şakayı be, beni bırakma!... Gel! Çıkar beni buradan!

— Çok karanlık hâkim efendi, göz gözü görmüyor!... Beygir de kaçtı! Sana nasıl yardım edebilirim, mümkün değil.

Hâkim, derin karanlıklardan gelen bu korkunç sesi işitiyordu. Kalbi ürperiyordu. Nasıl olur? Burada, göl ortasında mı kalacaktı! Ucu bucağı görünmiyen bu soğuk, yeşil göl suyunun ortasında!

Yine:

— Gel be Andreşko, gel! Sana istediğin kadar para vereceğim... Kurtar beni! Öleceğim be!... Çoluğum çocuğum var!... Sersem herif, sende kalb denen şey yok mu? diyerek ümitsizlik içinde çırpındı, fakat artık kimse seslenmiyordu.

Bu defa, ümitsiz ve delicesine köye doğru anırmaya başladı:

— Hey sersem... öküz... yamyam... hayvan... odun! Gel! Kurtar beni! Acı bana be! Hayvan... kaba köylü... şop! A-a-a-h... İmdat... imdat!

Sonra arabaya oturarak gocuğuna gömüldü ve çocuk gibi ağlamaya başladı.

Fakat karanlıklar ona cevap vermedi.

AYARTILIŞ

- Todor, tattın mı?
  - Tattım, tattım, papazım!
  - E?
  - İnce içimli, leziz ve biraz keskince! Ağızda tatlımsı ama, gözlerden yaş çıkartıyor. Bir damlacık tattın mı, güneşlenmiye çıkmış kediler gibi yalanacaksınız. Papaz nine de öyle dedi...
  - Hım-m, Todor, demek o da tattı ha?
  - Davet edince reddetmedi, fakat çok az tattı, şöyle dilinin ucuyle.
  - E, de!
  - Ne yalan söylüyeyim!
  - Bilirim Todor, bilirim, akıllı kadındır o. Fakat içmeyi biraz sever... E, demek sen iyi buluyorsun, öyle mi?
  - Evet, iyi, papazım.
- Papaz yutkundu.

Bu konuşma, kilisede, bir iki dindar annenin gözü önünde ve menberin yancağızında oluyordu. Bu menberin yanında zamanında iyi kalblı olan Bay Todor, on yıldan beri hizmet görmüş, şimdi ise saçı sakalı ağarmış ihtiyar papazın yerine geçmek ümidini beslemektedir.

Papaz dua okuyordu:

- Mım-m-m... m-m-m... allaha teslim edelim!...
- Kilise hademesi de katıldı:

— Sana allahımın . . .

Papaz, dua arasında, usullacık Todoru sordu:

— Todor, şişede ne kadar var acaba, . . . şöyle göz kararıyla? . . M-m-m-m. . . sana duacıyız allahım-m-m. . .

Todor cevap verdi:

— Sen merhamet eyle yarabbi. . . Yokun alt yanı, papazım! Ağzını çalkalayacak kadar bir şey. . . Bir, bir buçuk kilo var yok.

— Tüh yazıklar olsun, biraz daha fazlaca bulunmadı mı?

Papaz endişeyle sakalını sıvazladı ve hademeye doğru eğildi:

— Him-m! . . . menberin altında mı dedin, Todor? . . M-m-m. . . Oğluna da . . . mukaddes kuluna da . . . İsanın . . .

Bay Todor menbere giren papaza cevap verdi:

— Orada, orada papaz dede . . . Amin!

Ve sonra hafif ve şakrak sesiyle duasını okudu.

Bu hâdise, paskalya üstleri oluyordu. Bu zamanlar, hademe Todorla papaz babanın yaşadıkları yer gibi bağ yetiştirmeyen yerlerde, fıçılar büsbütün kurur, şarap insanın rüyasına girmeye başlar. Papaz Serafim dede ise, otuz seneden beri mesleğine görülmedik bir sabırla hizmet etmiş olan bu namuslu ihtiyar, birkaç kadeh şarap-çık çekmeyi severdi. Herkesin bir zaafı vardır ya, onun zaafı da buydu. Şarapsız bir işe yaramazdı. Eli ayağı titrer, gözleri dumanlanır, dili tutulur ve bu halinde bir dua bile okuyamazdı.

İyi ki, bu hal seyrek vuku bulurdu. Bu iyi kalbli ihtiyar, zayıf damarını herkesten iyi bildiği için, izbesinde daima birkaç kilo şarap bulundurmaya çalışırdı. Nazik anlarda ise, çok şey bilen papaz nine, sandığından mutlaka bir dolu şişe çıkarırdı. Fakat böyle hallerde o, ga-

yet pintileşir, ihtiyarın içtiği kadehleri saymaya başlardı. Bu ise, bazı zaman papazı biraz gücendirirdi.

Küçük bir dikkatsizlik şimdi bu son kaynağı da kurutmuştu.

Gücenmeyi bir yana bırak, şimdi saklı bir kadeh tatmaya kadcark olsun, renginin parlaklığıyla gözlerini açsaydı! İşte, artık tam bir haftadır papaz dede, yalnız o değil, Gluşinovadan tek bir kimse böyle bir şeyin kokusunu bile duymamıştı. Bu kırmızı mayinin bulunmaması ruhları sıkıyor, kalbleri büzüyor, yüzleri ekşitiyordu.

İnadınaymış gibi, bu da paskalyaya tesadüf eder! İnsanlar sevap için bütün ay pehriz tutar, köyde dua için bir yudum şarap bulunmaz. Eğer bu hal evvelden göz önünde bulundurulmuş olsaydı, insan yine kendini avutturdu, amma papaz dede bunu, bu sabah kiliseye girerken hatırladı. Bir görseydiniz, nasıl sıkıldı! Zavallı, kan ter içinde kaldı. Yüreği sızlıyarak düşündü. Kendi kendine:

— E, şimdi? dedi.

Hademeyi çağırdı.

— Todor, dedi. Biliyor musun ne olmuş, iş felâkete gidiyor.

Bay Todor:

— Ne olmuş? diye sordu.

Ağzını açmış, papaza doğru dönmüş, yeni bir dünya havadisî duyacağını sanmıştı.

Papaz ümitsizce şöyle dedi:

— Dua için olsun, şarap yok.

Ve derin derin düşündü.

— Ah, yaptık işi.

Hademe öyle belinledi ki, sanki dua okurken yanılmıştı.

Papaz dede çaresizce kollarını bağladı.

— Ahı mahı yok! Mesele hakikat!

— E, . . .? Şimdi be papaz baba?

— Bilmem Todor.

İkisi de uzun boylu birbirinin gözlerine bakıp kaldılar. Bir aralık zavallı hademe ensesini kaşdı:

— Başka çare yok, papaz baba, ben köy içine çıkıp öteye beriye soruşturayım, belki bulunur, dedi.

Bay Todor kiliseden uyku semesi gibi çıktı ve meyhaneye doğru yollandı. Hem yürüyor, hem düşünüyordu:

— Ev ev gezeceğim, amma bulacağım!

Kilise önündeki köprüde durakladı, parmaklariyle saymaya başladı:

— İvanlarda yoksa, Bojiçkolara gideceğim; Zağaralılarda yoksa, Çemerlere gideceğim, orada da yoksa, oradan filâncalara . . . filân filân yere, sonra . . . ha dur . . . Uy, uy . . . unutacaktım . . . onlarda da kimbilir . . . belki de su bile bulunmaz, gelinleri öyle püsür ki . . .

Bay Todor göğüs geçirdi. Köprü altından taştan taşta sıçrayarak geçen berrak sular, genç bir kız gibi oynayıyordu. Şafakla beraber uyanmıştı, şırıldıyor, kayalara çarpıyor ve aşağıya doğru acele ediyor, sanki: „Elveda, elveda, elveda!“ diyordu. Kilise hademesi, suya baktı, baktı ve aklından şunlar geçti:

— Hani ya şimdi bir ilâhi kuvvetim olsa da, şu nehri cennet ırmakları gibi şarap nehrine çevirebilsem. Dua için de, halk için de yetecekti ama . . .

Sonra, „eh!“ diye göğüs geçirdi ve köprüden ayrılarak, düşünceleriyle başbaşa yürüdü.

Oradan kiliseye giden Angel geçiyordu. Todoru bu halde görünce, sordu:

— Kendi kendine ne mırıldanıp duruyorsun, Todor? Dualarını mı unuttun yoksa?

Todor durdu:

— Başımıza gelen belâyı, günahı görsen, bay Angel! Dua yapmaya şarap yok. Papaz kilisede mırıldanıyor, mırıldanıyor; kuluçka tavuk gibi menbere büzülmüş, ibadete başlasın mı başlamasın mı . . . bilemiyor!

İbadete giden Angel hayretle :

— Deme holan! dedi. Haydi de, böyle şey olur mu! O kadar şarap elbet bulunur.

Hademe omuzlarını kısıtı:

— Kim bilir? diye mırıldandı.

Bay Angel ufarak başıyla biraz düşündükten sonra :

— Bak bana Todor, dedi. Koş bize kadar ve karıya söyle de o şeyeyi versin. . . Nasıl şiş- olduğunu o biliyor. Seni benim yolladığımı söyle.

Her hangi bir muhabbete saklardım ama, mademki dua için, varsın gitsin!

Hademenin endişeli yüzü bu sözlerden sonra aydınlandı. Karşısında duran küçük başlı ve yelekli bay Angel denen bu adam birden sanki allah adamı oluverdi. Bay Todor koşarak gidip şeyeyi aldı; hattâ dönüşte, övmek için, sevinci papazın karısına bile müjdeledi. Sonra papaz dedeyle ikisinin arasında, hikâyemin başında verdiğim konuşma geçti. Rahatlaştılar, ve söylediğim gibi, Bay Todor bundan sonra incili daha dikkatli okudu.

Sakin ve hemen hemen büsbütün boş olan kilisenin içinde papazın sesi zil gibi çınladı. Kubbenin gök tavanında sesin yankısı heyecanla titredi, sanki melekler de her sözüne refakat ediyorlardı. Bu hal hademenin kalbini merhamet doldurdu. İlâhi bir ilhamla başını kaldırarak „Blagosloven esi gospodi“ duasını okudu. Dindar kadınların gözleri yaşla, merhametten kopan yaşla doldu.

Bu zaman zarfında ise papaz Serafim, mihrapta, bazı-
larının hesap ettiği kadar kolay olmayan işini gayretle yapıyordu. Bu iş neydi? Ne olacak. Bunca rükûa varması lâzımdı. En az yarım saat allahın huzurunda elleri havada dua etmesi, köyde bunca günahkârın adını ve gökteki iki misli daha fazla olan hazretlerin adını anması lâzımdı.

Papaz baba titreyen ihtiyar ellerini iki defa havaya kaldırdı ve Meryem ananın önünde uzun boylu yalvardı. Buhurdanı alarak günlük kokusu savurdu ve iki defa tazimle eğildikten sonra heykelin taştan eteğini öptü.

Fakat üçüncü defasında . . .

Üçüncü defasında en temiz bir tevazu ve dindarlıkla ihtiyar vücudunu rüküa götürürken, gözü istemiyerek, heykelin altındaki sanki şeytanın gözleri parlıyor gibi görünen şişeye ilişti.

Büsbütün heyecanlanan ihtiyar heybetli endamını bir lâhzada doğrulttu, ellerini kaldırdı, gözlerini yumdu ve gayretle duasını okudu. Omuzlarının üzerine düşen uzun saçları eritilmiş gümüşü andırıyordu. Beyaz sakalı titredi. Fakat kapalı gözlerinin önünde şişenin hayaleti, karanlığın uçurumunda çarmıha gerilmiş bir hayalet gibi duruyor ve bütün kâinatı dolduracakmış gibi büyüyordu. Şişenin içindeki şeytanın parlak gözleri kurnazca gülümsüyordu.

Büsbütün şaşırmış olan papaz derhal eğildi ve huşu ile rüküa vardı. Fakat gözleri, istemeksizin açılıyor ve heykel altında amansız bir ayartma ile dolu şişeyi tekrar görüyordu. Zavallı ihtiyar, yine doğruluyor, gözlerini yumuyor, tevazuyla el bağlıyor ve canı yürekten „Zavallı kulunu baştan çıkarma allahım!“ diye fısıldıyordu.

Fakat karanlıkta, ilk önce parlak bir küçük nokta gibi görünen şişenin kırmızı renkteki ayartıcı hali parlayıp duruyordu. Bu nokta büyüyor, daha büyük oluyor, papaz kalbini enser gibi mihliyan o korkunç gözleri fark olunmaya başlayınca kadar büyüyordu.

En nihayet, papaz, dayanamayıp teslim oluyordu. Kürsünün örtüsünü kaldırarak melûn şişeyi aldı ve hemen suurunu kaybetmiş bir halde iki eliyle kaldırdı, titredi ve içti içti . . .

Sonra kendi kendine şöyle söylendi:

— Bak sen, bak! . . . Hakikaten güzelmış.

Yalandı. Sonra kulak kabarttı.

Dışarda henüz şafak sökmemişti. Koyu bir alaca karanlık, pencerelerin tozlu camlarından, demir parmaklıkların arasından içeri giriyor, sağır kiliseyi esrarla dolduruyordu. Bu sessizliğin içinde hademenin heybetli sesi ahenkle yayılıyordu. Hattâ mumların cızırtısı, her hangi bir annenin derin göğüs geçirişi, yahutta dişleri dökülmüş bir ihtiyarın sofucasına dua okuyan fısıltısı bile işitiliyordu.

Bu hal papazı dehşete düşürdü.

— Bireh! Ben ne yaptım? dedi.

Ayaklarından kesilmiş gibi diz üstü düştü ve eliyle şişenin ağzını tıkadı, sonra başını elinin üzerine koyarak nefes nefese duaya başladı:

— Beni af et, cömert mevlâm, beni af et, hata ettim, huzurunda şarap içtim . . .

Düşüncelerle meşgul, şaşırmış bir haldeyken, hiç farkına varmaksızın duayı unutuyor, ipsis sapsız şeyler mırıldanmaya başlıyordu:

— Hata ettim yarabbi, Todor'un bunca methettiği şaraptan içtim, hakkı da varmış adamın . . . af et . . .

Papaz birdenbire kendine geldi. Ümitsizlik onu yine mihraba doğru itti. Gözlerini kapadı, gayri şuuri, yine şişeyi kaldırıp, telâşla, acele, yanık yanık içti.

Keskin şarap damarlarına yayılıyor, acayip tesirler gösteriyordu. Papaza kuvvet, maddi ve mânevi kuvvet veriyordu. Artık elleri titremiyor, dili dolaşmıyordu. Ağzından çıkan sözleri ayan olarak işitiliyor, zil gibi öten sesi etrafa yayılıyordu.

Bunu ihtiyarın kendisi de farkettti. Kandil elinde, mabedi iftihar, heybet ve tebessümle dolaşüyor, kalbinin şenliğini her tarafa yayıyordu.

Yüzünü bir derece daha güzelleştiren parlak gözlerinin canlı bakışı etrafa teveccüh saçıyor, orada bulunanların yüreklerini sevgi ve sakin bir samimiyet dolduru-

yordu. Bu haliyle ruhları dünyevî, nefsi menfaatlerden çok yükseklerle çıkarıyordu.

Bugünkü dua merasimi çok debdebeli geçiyordu. Hademe bay Todor bile öyle tatlı bir şevkle okuyordu ki, en kalın sesli harfler bile pamuktan yumuşak, baldan tatlı, kavalardan daha ahenkli oluyordu.

Artık her şey sona ermek üzereyken, doğmakta olan güneşin ışık demetleri mihraba giriyor, İsanın mihli olduğu haçı aydınlatıp avizenin prizmalarında oynasıyordu. Zavallı hademenin ellerini gök yüzüne kaldırmış, yarı kapalı gözleriyle bitirdiği duasının „amin“ini yaptığı sırada, duvarda kırlangıç yuvası gibi yamalı duran kürsüdeki papaz dedenin heybetli vücudunun doğruluğunu herkes gördü.

Derin bir sükûnet bastı.

Hazret vâz edecekti. Elini yukarı kaldırarak ateşli ateşli söze başladı:

— Namuslu hristiyanlar, namuslu hristiyanlar! Ne kadar namuslu iseniz, hayatta o kadar iyilikler göreceksiniz! Günahkâr olanların vay haline! Kadınları bir tarafa bırakalım, onlar her vakit dedikodu yapıyorlar. . . . Ya erkekler? İçkiciler! Onlar hakkında ne diyeyim? Ey, kardeşlerim, günahlarınızı doğrudan doğruya yüzünüze söylediğim için bana gücenmeyin! Hakikat, hakikattır! Kafaları çekme merakınız, her yerde her zaman daima kafaları çekme sevdanız, yarın ahirette sizi iyiye götürmeyecektir! Ne günlere kaldık, köylü kardeşler! . . . Köy içinde damla şarap yok, dua yapacak kadar bari bırakmamışsınız! Fakat bu dünyada, yer yüzünde fiçileri kurduğunuz gibi öbür dünyada, cehennemde bir yudum su için diliniz öyle kuruyacak. Köylüler, vakit varken aklınızı başınıza toplayın! Kıyamet gününde vay halinize! . . . Amin! . . .

Kiliseden çıktıktan sonra, hazrete bu sözleri söylemek için ilham veren şeyin ne olduğunu yalnız kapıcı biliyordu.

PERİ KAYALARI

Elli yıl en bakir ormanlarda ve çöllerde hayat geçirmiş meşhur bir dağ avcısı olan Çumak'la av peşinde gezerken, Koca Balkanın ta ıssız derinliklerine kadar vardık, şırıldıyan bir ırmağın kıyısındaki koyu kayın gölgelerinde rahat rahat dinleniyorduk. Etraf sakin ve muhteşem bir dağ sessizliğine gömülmüştü. Sanki serin ve karanlık kuzlarda şırıldıyan ırmak ve şelâlelerin, bakir ormanlar içinden geçerken, can tazeleyen bir şarkı gibi dolaşan şırıltısından doğan yankıyı, bu sessizlik uyutuyordu. Üst tarafımızda yükselen dik tepeler, çıplak sert kayalı ve fevkalâde güzel alınlarını semanın maviliklerine nakşediyordu. Bu mağrur başlardan daha yüksekte, mavi semanın boşluğunda, sakin sakin kanat çırpın bir şahin, yani dağ padişahı cesaretli, erişilmez uçuşlar yapıyordu.

Gayri ihtiyarî olarak, yabani ıtır ve otlarla döşenmiş nemli döşegün üzerine uzandım, yattığım yerden yanımda oturan ihtiyar Çumağın iri, güçlü kuvvetli vücudunu seyrediyordum. Başıkabak, başını itinaıyla eğmiş, asla şaşmıyan şişanesini temizliyordu. Yüksek ve biraz ileri uğramış alnına gümüşî, terli saç demetleri dökülüyor ve onun söbü, kuru, fakat sağlam ve kırmızı yüzünü ne güzel süslüyordu. Her vakitki olduğu gibi, bugün de yüzünde metin ve geniş ruhunun azametli sükneti okunuyordu. Sarkık, gür kaşları, kahverengi gözlerinin avcı bakışı, uçları ta omuzlarına inen gümüşî, ipekli uzun bı-

yıkları, onun yiğit endamına acayip bir cazibelik ve dürüstlük veriyordu.

Şişaneyi kaldırdı ve şaka kabilinden, uçsuz bucaksız yükseklerde siyah bir nokta gibi görünen şahine nişan aldı. Şahin güneşin altından geçiyor, karşıki kayalıklara, dik kanaralara siyah gölgeler seriyordu.

— Eğer şişaneyle gözle nişan alınsaydı, bu hınzır kuşu vururdum, dedi.

Bakışı ile kuşu takip etti. Kuş yükseklerde dönenip duruyordu. Kâh yavaş yavaş, aşağıya süzülerek hareket-siz kanatları ile boşlukta geniş daireler çiziyor, kâh kuvvetle çırpınarak hızla yükseliyor ve mavilikler içinde kayboluyordu. En nihayet kıvrılarak, şeytan hızıyla aşağıya süzüldü ve gururla karşıdaki yalçın kayalara kondu.

İhtiyar Çumak uzun uzadıya düşündükten sonra:

— Bunlar peri kayalarıdır, dedi. Onlara ayak basmaz, yılan doludur. Yüksek ve tehlikeli yerlerdir. Dünya kurulalıdan beri oraya insan ayağı basmamış ve basacağı da yoktur. Uzak ve yakın, bütün dolay köy ve kulübelerde yaşayan insanlar, bu kayaların tepelerinden akşamları güneşin yıkandığı Akdenizin öbür ucu görünür derler.

İhtiyar avcı göğüs geçirdi ve derin bir sükûnetle bu Peri kayalarının acayip efsanesini anlatmaya başladı. Sesi sanki kalbinin derinliklerinden geliyordu. Batan güneşin son ışıkları ile aydınlatılan kayalar, gök yüzünün boşluğuna nakşolunuyordu. Yalçın, yüksek, uzak, ulaşılmaz, salkım saçak ve yosun tutmuş kayalardı bunlar. Etrafları, hendeklik, ormanlık, kanaralık, gelişi güzel saçılmış taşlar ve uçurumlarla çevriliydi.

Bu kayaların derin eteklerinde bir köy varmış. Kulübelerden ibaret bir balkan köyüymüş bu. Evleri orman içinde birbirini kaybetmiş gibi dağınıkmış. Burada yaşa-

yan dağlılar, korku nedir bilmiyor, şahinler gibi sere serpe hür yaşarlarmış. Karanlık ormanlar içinde bütün gün avcı şişanelerinin patlayışı inliyor, geniş meralarda semiz hayvan sürülerinin çanları işidiliyormuş. Kırlar kız şarkıları, bayır etekleri oğlan haykırıışları ve tatlı kaval sesleriyle çınlarmış..

Fakat bu ayak basmıyan kayalar, azamet ve heybetleriyle, aşılmadık kuz, çıkılmadık tepe bilmiyen gençlerin cesur kalblerini kırıyor, onlarla alay ediyor gibi bakıyormuş. Genç ruhları, gizli bir utanç eziyormuş. Her vakit bu kayalara bakarak göğüs geçiriyorlarmış. Zira sivri tepelerine çıkabilseler, denizi, yani şu ateşten güneşin yıkandığı yeri görebileceklerini düşünüyorlarmış.

En güzel bir şeyi, en yüksek yerden görmeyi hangi genç arzu etmez? Fakat tehlike ve meçhuliyet dolu bir yola çıkmaya da cesaret gerek! Her anne korkuyor, oğlunun bu büyük kahramanlığın şan ve şerefine kapılacağından ödü kopuyormuş. Delikanlılar hep bu düşünceyle yaşıyor, sık sık göğüs geçiriyorlarmış.

Genç ve dünyanın en güzel kızı olan Magdalina ise delikanlıların kalbinde yeni bir keder teşkil ediyormuş.

Magdalina, babasının keçilerini bu dağ otlaklarında kaygısızca otlatıyor, dağ çiçekleri topluyor, çelenkler örüyor, demetler yapıyor ve şarkı söylüyormuş. Güneş, her akşam batıya inip son ışıklariyle Magdalinanın babasının oturduğu kulübelerin bulunduğu tepeleri aydınlatırken, bu dünyanın en güzel çobaniyle vedalaşıyormuş. Evet, güneş, çocuk gibi sıçıryan, başında altın sarısı çuha çiçeklerinden ördüğü çelenkle sevdiği keçi sürüsünü toplayan çoban güzeliyle vedalaşmadan gitmiyormuş.

Delikanlılar, gizlice Magdalinanın hasretiyle yanıyor; kavallarından dökülen tatlı nağmeler, Magdalinanın şöretini uzaklara götürüyormuş.

Her taraftan adlı şanlı delikanlılar babasından onu istemeğe geliyorlarmış. Zenginler, para kuvvetiyle almağa çalışıyor, fakir, fakat ateş kalbli delikanlılar, bu dağ kıraliçesinin yüreğini kazanabilmek için ölmeye hazır olduklarına antlar içiyorlarmış.

İhtiyar baba:

—Kızım daha küçüktür, diyormuş.

Fakat akşamları sürüsüyle eve dönen kızının, gençlik ateşiyle allanan yanaklarını, ateşli arzuların yandığı dağ membaı misali parlak ve berrak gözlerini gördükçe, düşünceye varıyormuş. Bunun için daha sonraları, Magdalena'yı istemeye gelenlere şöyle cevap vermeye başlamış:

— Ben onun kalbine sahip değilim. Varsın istediği delikanlıyla evlensin.

Magdalena ise, sükûn ve huzur içinde, babasının keçilerini güdüyor, uğruna deli divane olan, daima peşinde gezen, bakir ormanlarda karşı geldiği delikanlılara sanki hiç aldırış etmezmiş. Bu, genç kalbler için fena derecede bir hakaret sayılıyormuş. Bir gece kim olduğu bilinmeyen biri, babasının kulübelerini tutuşturmuş. Kırmızı yalınlar bütün dağı aydınlatmış. Fakat babayı bu da ürkütmemiş. O, herkese sükûnetle şöyle cevap verirmiş:

— Beni de yaksalar, faydasızdır. Benim kızım eşini kendi seçecektir.

Çok geçmeden, bir sabah bütün sürüsünü, sayada insafsızca boğazlanmış bulmuş. Babanın ruhunu elem ve nefret kaplamış. İhtiyar dağının kalbi kan ağlamış.

Ve bu halden son derece üzülen baba, kızını kucaklayarak demiş:

— Sana darılmıyorum, kızım. Benim söyleyeceğimi biliyorsun. Kalbinin sahibi değilim. Senin seçeceğin delikanlı benim tarafımdan da seçilmiş olacaktır.

Magdalena'nın cevabı şu olmuş:

— Beni Peri kayalarının tepesine kim çıkarırsa, ona varacağım.

Delikanlılar utanmışlar. Ümitsizliğe düşmüşler. Zira bu, onlara karşı bir alay değil midir? Ulaşılması kabil olmayan o tepelere onu kim çıkarabilir? Oraya uçabilmek için şahin kanadı kimde var?

Birbirinden gizli olarak bütün delikanlılar bu Peri tepelerinin etrafında dolaşmışlar, fakat sonunda endişeyle dönmüşler.

Hayır! Kabil değil!

Umudu yalnız Perun kesmemiş.

O, genç, boylu boslu, esmer yüzlü, geniş alınlı kara gözlü, parlak bakışlı mert bir delikanlıymış. Magdalina'nın aşkı ile yanıp tutuşuyormuş. Ya almiya, ya ölmüye karar vermiş. Boyuna Magdalina'yı takip ediyor, kızın çuha çiçeklerinden ördüğü çelenkleri her vakit çalıyormuş.

Bir gün karşısına çıkarak, yüreğinde olanları dökmüş:

— Magda! Seni sevdiğimi görüyorsun. Korkmuyorum. Seni kayalara çıkaracağım!

Magdalina da:

— Yalnız o vakit senin olacağım, demiş. Yalnız o vakit seni seveceğim.

Genç sormuş:

— Fakat bir de ikimiz birden ölürsek?

— Zararı yok! Beraber öleceğiz! Ama sen söyle! Bir de beni kayalara çıkaramazsan?

— Bana inancın yoksa, gelme.

Ertesi gün, bütün etraf köy ve kulübelerin insanları, düğüne gider gibi, bu ulaşılmaz tepelerin eteklerine akın etmiş, Magda ile cessus sevgilinin dik kayalara nasıl tırmanacaklarını görmeye gelmişler.

İhtiyarlar Perun'u tekdir ediyorlarmış.

— Budala! Bir kadın için kendini mahvedeceksin!

Genç:

— Hayır! diyormuş. Kadın için değil! Bir aşk için!

Biri gene Magdalina'ya sokularak :

— Magdalina, kendine acımazsan, bari ona acı, demiş. Magdalina şöyle bir sualle cevap vermiş :

— Ya o acayip denizi görürsem ?

— Ne olacak sanki ?

— Ne olacak ? Perun'un beni hakikaten sevdiğine inanacağım.

— Başka ?

— Başka ne lâzım !

Bu konuşmadan sonra, güzel kız Perun'un elinden çekmiş ve :

— Haydi yürüyelim, demiş.

Aşağıda kalan insanlar, iki gencin çalılar arasından, taşlar üzerinden nasıl sıçradıklarını, yarıları nasıl tırmandıklarını, yağmurdan aşınmış yalçın kayalardan nasıl ayaklarına destek aradıklarını, delikanlı eşini ne büyük bir nezaket ve dikkatle kucaklayıp bulutlara doğru yükseldiğini heyecanla seyrediyorlarmış.

Magdalina dinlenmeye oturduğu vakit, Perun etrafı dolaşıyor, geçit yeri arıyor, taşlar kazarak basamaklar yapıyormuş ; tutunacak çalılar buluyormuş. Sonra, yorgun argın yine kızın yanına dönüyor ve kucaklayıp yine yükseklerle doğru ilerliyorlarmış. Onlar bir uçuruma dalarak uzun zaman görünmeyince insanlar ümitsizce boyun eğiyormuş. Fakat cesur delikanlı biraz sonra kıymetli eşi kolunda yine görünüyor, yine tehlikeli uçurumların üzerinde tırmanmaya devam ediyormuş.

Onlar o kadar yükseğe çıkmışlar ki, artık gözle görünmez olmuşlar. Fakat, sarp kayaların tepesi daha hayli uzaktaymış ...

O zamandan beri çok yıllar geçmiş. Magdalina ile Perun hâlâ dönmemişler.

Onların aşılmaz kayaların tepesine çıkıp çıkmadığını bugüne kadar, öğrenen olmamıştır. Fakat bu cesarete, bu sevgiye herkes hayran kalmıştır.

BAĞ BEKÇİSİ

Şahıslar: Proyço 20 yaşlarında bir delikanlıdır. Köyün bağ bekçisidir. Katerina: Köylü güzeli, kurnaz ve neşeli bir kızdır. Penka, Elenka ve İglika, Katerinanın arkadaşları, hepsi şen, delişmen ve güzel kızlar, hepsi, birbirinden saklı, Proyçoya vurgundurlar. Bir alan. Bağları çevreliyen taş duvarların boyundan dar ve tümseklili bir yol, kıvrılır gider. Şurada burda avlu aralıklarından büyük taçlı ceviz ağaçları görünür. Karşiki duvarın gediginden Elenka, Penka ve İglika koşarak atlarlar. Gü-lüşürler ve ürkek ürkek yürürler. Alana çıktıktan sonra heyecanla arkalarına bakarlar. Hepsinin elinde sepet vardır.

Penka — Koşmayın o kadar hu!... Oh, allahım, bacaklarım kesildi!

Elenka — (İglika'ya) Sahiden gördün mü, İglika, yoksa yalnız bizi mi korkutuyorsun? Bakın nasıl soluyorum! Kalbim çatlıyacak!

İglika — Sen de, o kadar koşmasaydın!... Ucunda ölüm yok ya?

Penka — Öyle ama, sen onu iyice gördün mü? Bizi ne kadar korkuttu-u-un!...

İglika — Gördüm a kız, yalan söyleyecek değilim ya? Amma insanlarsınız ha! Kirazların arasından bizi gözetliyordu. Otlar içinde yılan gibi sürünerek geliyordu. Körolası Proyço! (Hepsi birden kâhkâha savurur.)

Penka — (El ırpar.) Ah! Katerina nerde kaldı?

Elenka — O, orda kaldı. Cesareti varsa gelsin dedi!

İglıka — Nesinden korkacak onun! (Kızlara yakla-
şarak birşeyler fısıldar, hepsi gülüşür.)

Penka — Biliyorum, biliyorum niçin kaldı. Ondan korkmadığından değil!

Elenka — Korkmuyor işte. Serbestliğe bakın siz
kızda! Beni öldürseler kalamam... Kalbim hâlâ çarpı-
yor. Doğru söyle Penka, gördün mü sen onu?

Penka — Görmeğe vakit kaldı mı ki? İglıka, ığlığı
basınca, deli gibi bağ içine daldım. Üzümler ne tatlıydı.
Bu Proyço da nerden belâdan geldi!

İglıka — Az kaldı hapı yutacaktık.

Elenka — Bir de tutsaydı!... (Düşünür.)

Penka — Doğru söyle İglıka, sahiden gördün mü?

İglıka — Vallahi gördüm.

Elenka — Sana öyle gelmiştir, kim bilir neydi gör-
düğün, ya bir kütük, yahut da...

İglıka — Ne kütüğüymüş a kız! Proyoyu da mı
tanıyamıyacağım!... Amma da yaptın, ha!... Avlu ar-
kasında usullacık eğildi. Sonra kedinin serelere yakla-
şması gibi, sinsi sinsi emekledi. Elindeki tüfeği yılan
gibi parlıyordu.

Penka — Sıtmaya tutulası Proyço! Şimdiye kadar
sepetleri dolduracaktık.

Elenka — Keşke kaçmasaydık, ne yapabilecekti
sanki?

İglıka — Ne yapacak, onun ne olduğunu bilmez mi-
sin... sataşacak... ve... (Kulağına birşeyler fısıldar.)

Penka — (Hafifçe İglıkanın ağızına vurur.) İh-h, a
kız, sen de!... Bunu yapar mı hiç? (Elleriyle yüzünü
kapar.)

Elenka — Yapar ama, ona pahalıya çıkardı... (Gü-
lüşürler.)

Penka — Bana bakın, haydi Proyçoya küselim.

İglika — Nasıl küseceksin ya ?

Elenka — Bana bak. İglika, sen küs ve hiç yüzüne bakma, hiç lâf filân katma ? Biz ona çatacağız, çatlatacağız öfkesinden !

Penka — Sana gülecek olursa, suratını asıverir, dudaklarını büküverirsin ... ha şöyle, ne güzel beceriyorsun, böyle işte ...

İglika — Ben yapamam, yüzüme bakıverince gülüveririm. Elenka sen yap, sen daha katı yürekliisin.

Elenka — A-a ! Lâf olmasın ! Yapamam. Katı yürekliymişim ! Lâfa bak. Bu işi en iyi Penka becerir. Hem de bir daha onunla ölünceye kadar konuşmaz.

Penka — Yaparım zâhir ! ? Bir gün bile dayanamam. Bana bak Penka, deyince farkında bile olmadan bakıveririm.

İglika — Aman ne tuhafısınız !

Elenka — Sizden biri, onu seviyor, anlıyorum !

Penka — İglika severse sevsin ! ... Hiç kıskanmam.

İglika — (Penkaya.) Sen vurgunsun ona.

Elenka — (Elem ve kıskançlıkla.) Siz ikiniz de ona vurgunsunuz !

Penka — Kıskanıyor musun ?

Elenka — Söylemezseniz söylemeyin ... Kim bilir ne ? Ben biliyorum ...

İglika — Mademki sen kızıyorsun, demek ki, onu sen seviyorsun ... Baştan lâfını da sen açtın ...

Elenka — (Utanarak kızarır.) Korkmayın, elinizden almayacağım. (Somurtarak yüz çevirir.)

Penka — Ah ! Katerina nerde kaldı ?

İglika — (Eliyle işaret eder.) Görmüyor musun ? İşte orada, asmaların arasında. Kimseden korkmadan üzüm topluyor. Hiç umurunda bile değil. Ne kadar kurnaz ! Eğilip eğilip topluyor.

Penka — (Haykırır.) Kate, bize de bırak kız!

Katerina — (Seslenir.) Sizi gidi korkaklar! Kimin üzüm canı isterse gelsin, toplansın.

Elenka — (Kızları çeker.) Haydi biz de gidelim! Haydi!

İglıka — (Alay eder.) Gıtmediniz ya daha!

Penka — Haydi gidelim İglıka, haydi gidelim a kız! Üç kişiyiz... Bir de Katerina dört. Neden korkacağız?

İglıka — Bir de kovalarsa?

Penka ve Elenka — Tutup Proyço'yu bağlayıveririz.

Penka — Belinden kuşağını söker, ceviz ağacına bağlayıveririz!

Elenka — Aklı başına gelsin...

İglıka — Ateşle oynamayın, kızlar!

Penka — Ateşe üzerine su döküveririz... Haydi girelim. (Gedikten geçer ve bir şarkı tutturur, diğerleri de onu takip ederler.)

(Birdenbire hepsi feryat eder, gerisin geriye koşarlar. Arkalarından Katerina da gelir. Bir elinde baş örtüsü, öbür elinde üzüm sepeti. Tam gedikten yola atlayacağı sırada Proyço Katerinayı beliklerinden yakalar)

Katerina — Proyço, ne olursun, sal beni!

Proyço — (Şaka yollu.) Düştün mü elime? Göstereceğim ben sana şimdi.

(Bellı bir mesafede bulunan Katerina'nın arkadaşları yerden taş alıp Proyço'ya atarlar.

Penka — Proyço, elleri kuruyası, bırak kızı!

Katerina — Proyço, sağ olası, bırak beni!

Elenka — Proyço, kafası kuruyası, bırak kızı!

Katerina — Proyço, ne olursun, sal beni!

Proyço — Siz bana lânet ediyorsunuz, o ise iyilik diliyor... Kate, sana bir şey soracağım!

İglıka — Proyço, adı batası, bırak kızı!

Katerina — Projço bahtı gülesi, sal beni!

Projço — Âlemin bağında ne arıyorsun?

Katerina — Girdikse, yemedik ya!! Projço, sal beni! Sen şakadan da anlamıyor musun? Yoldun saç-larımı... Of, anam! Projço, sende merakamet yok mu? (Mahsustan ağlar gibi yapar.)

Arkadaşları — (Biraz yaklaşırlar, ellerine birer taş alarak tehdit ederler.) Sal kızı be Projço!

Projço — Salmıyacağım, görsün üzüm çalmak na-sıl oluyor.

Penka — Sen elâlemin kızına niçin dokunuyorsun?

Projço — Delikanlı olduğum için.

İglıka — Utanmıyorsun!

Penka — Aşkolsun sana be! ? Günah değil mi?

Elenka — Bu kadarı da fazla artık.

İglıka — Projço, sana hiç yakışmıyor bu yaptık-ların. Peki...

Katerina — Söyle o zaman, beni niçin tutuyorsun?

Projço — Beni seviyor musun, söyle, o zaman sa-lacağım.

Penka — Seni gidi seni. (Parmağıyle tehdit eder ve arkasını döner.)

Projço — Korkmıyorum.

Elenka — (Sessizce, Penkanın yaptığını yapar.)

Projço — Senden de korkum yok.

İglıka — Alacağın olsun, alacağın olsun!

Projço — Senden de hiç.

Hepsi — (Katerina'ya.) Ağla kız, ağla da salsın!

Katerina — Ağlıyacağım gelmiyor ki...

Penka — (Diğerlerine.) Haydi onları bırakıp gidelim.

Projço — Gidin! (Keterina'ya.) Söyle, beni seviyor musun?

İglıka — „Hayır“ de kız! Senin gibisini kim sever, be Projço?

Elenka — (Kıskançlıkla.) Kate senin yerinde olsam, neler söylemezdim ona. (Sesi titrer.) Evet, o bunları bana yapsa...

Proyço — Söyle Kate, beni seviyor musun! Evet, yahut hayır de, salacağım.

Katerina — (Küskün ve nazlı nazlı çekinir.) Sal beni be! Yeter artık... (Yüzünü saklar.)

Penka — Kate, ben senin yerine olsam, öyle bir lânet basarım bunun böyle... (Sesi titrer.) böylesine... Projço... küstüm sana artık...

Proyço — Niçin? Ben sana bir şey yapmıyorum.

Penka — Sal kızı...

Proyço — Kate, söyle! (Kulağına eğilir.) Beni seviyor musun?

Penka — Projço'ya yaklaşır.) Projço... Kate, „hayır“ de... „hayır“ de... Eğer salmazsa biz akşama kadar burada duracağız, o, sana bir şey yapamıyacak.

Proyço — (İhtiras ve yalvarışla.) Kate, beni seviyor musun?

Penka — (Kıskançlıkla.) Katerinka, „hayır“ de kardeş, „hayır“ de bu dik kafalıya da, anlasın kendini! (ağlıyacağı gelir.)

Proyço — (Heyecanla.) Kate, seviyor musun beni?

İglıka — (Kıskançlıkla.) Hayır, hayır, o, seni sevmiyor. „Hayır“ de, Katerinka, „hayır“ de! (Ağlıyacağı gelir, sesi titrer.)

Proyço — (Heyecanla Kateye sokulur, belinden yakalar.) Kate, Katerinka, söyle, beni seviyor musun?

Katerinka — (Bitkin halde, utangaç ve heyecanlı.) Seviyorum!

(Arkadaşlarının elinden taşlar düşüverir.)

Perde iner.

BİÇİLEMİYEN EKİN

Geniş ova berrak ağustos seması altında git gide ıssızlaşıyordu. Üzerinden yakıcı bir yaz geçmiş, köylü emeği, geçtiği yerlerde çirkin bir levha bırakmıştı. Yolun iki tarafı, gözünün gördüğü yere kadar çignenmiş anızlıktı. Demetler kaldırılmış, yerlerinde köyün hayvanları başı boş dolaşıp duruyordu. Olgunlaşan mısırlar hazin hazin hışırdıyor, içlerinden, bulutlar halinde boz renkte serçe sürüleri kalkıyor ve sonra, semadan dolu düşer gibi, yenden tozlu yolun üzerine iniyorlardı.

Biçilmiş çayırların üzerinden, alçaktan uçarak, karatavuk kuşları geçiyordu. Başının üzerinde bir karga ümitsizce gaklıyarak uçuyor, kalbe hüznün yayıyor, insanı üzüyor da üzüyordu.

Orak çoktan bitmişti.

Fakat köyün alt tarafında uzakta geniş ovanın ortasında biçilmeden kalmış, başakları kavrulup bükülmüş bir tarla vardı. Buraya alaca karanlıktan gelmiş beyaz yenli, başbezinin uçları sarkık, elinde keskin bir orak parlıyan zarif bir gelinin ardında sıra sıra desteler diziliyordu. Kavrulan başaklardan yağmur gibi solgun benizli buğday taneleri dökülüyor, anızların üzerine saçma gibi düşüyor ve bu saçmaların her biri genç orakçı kadını ta kalbinden vuruyordu. Onun siyah gözlerinden, dolu misali iri gözyaşları boşanıyor, sessizce durmaksızın akıyordu.

Sınır boyundaki dikenli armut ağacının altında alaca bir beşik asılıydı. Nazik bir yavrunun boğuk sesi birdenbire bir feryad kopardı ve ananın kalbini kızgın bir demir misali deldi. Ana orağı bir yana fırlattı, delicesine koşarak yorgun argın, kan ter içinde, küçük cırlağı emzirdi ve sonra hafifçe kucagında sallarken, üzerine eğilerek, şefkatle fısıldadı:

— Ağlama yavrum, ağlama küçük kızım, ağlama da biraz biçeyim!

Sonra göz yaşlarını sile sile ninniye başladı.

Küçük susmuştu. Nazik kollarını anasının boynuna doladı ve sanki bir zamanlar dedelerinin söylediği ve şimdi ana ve babasından dinlediği ve belki bir gün gelip kendisinin de söyleyeceği bu acıklı şarkıyı dinlemişe daldı. Dinlerken anasına bakıyor, kuru yanaklarında tebessüm parlıyordu.

Yanındaki gölge altında ise, eski bir palaya sarılı, Sava dede yatıyordu. Saçları karmakarışık olmuş beyaz başı, altın başaklı demet üzerinde cansız bir halde, kımıldamadan duruyordu. Kara toprağı andıran buruşuk kuru ve küçük yüzünde hayat eseri zor belli oluyordu. Kudretsiz göğsünün cansız nefesi, kuru ve patlak dudaklarını güç halle kımıldatabiliyordu. Onu köyden buraya muhtar yollamış, gelinini çağırmaya gelmişti. Kadını bir takım candarmalar arıyordu. Zavallı ihtiyar sopasıyla buraya kadar son canla gelebilmiş, gelince de sakat ve sıska bacakları artık tutmaz olmuştu.

Gayet bitkin bir halde konuştu:

— Gelin, bir yudum su ver...

Biraz kımıldandı ve samanlar içinde eski pırpıt gibi kaybolan cılız vücudunu kaldırdı.

Lazarinka, elindeki küçüğü derhal bırakarak derin bir kayguyla testiye hastanın ağzına doğru uzattı.

— Eh, baba! Bu halinle neye geldin! Görüyorsun, ta-
katın yok. Dur evde...

— Ne yapayım be kızım? Geldiler, zorla yolladılar.
Ben de, ister istemez...

— Hasta halini görmüyorlar mı? Can alıcı mıdırılar
onlar böyle?

— Usandım evde durmaya, gelini-im, usandım!...
Yatmaya bıktım artık... Biraz gezineyim, belki kemik-
lerim kızışır da sana yardım ederim, dedim. Sen git
gelin, git. Çağırıyorlar ya! Ben biraz yattıktan sonra ya-
vaş yavaş gelirim.

— Gitmiyeceğim, baba, anlıyor musun? Ne yapacak-
lar beni?... Doynoyu kapadılar ya, ne alacakları varsa,
ondan alsınlar... Bana ilişmesinler!

İhtiyar:

— Eh! diyerek göğüs geçirdi ve sanki bir uçuşuma
yuvarlanmış gibi birden bire sustu. Sonra moraran du-
dakları yine deprendi:

— Doyno, Doyno!... Beni mahveden odur, kızım,
odur! Günahı başına olsun! Senin de ak yüzünü ka-
ra etti.

Lazarinka cevap vermedi. Kaynatasının söylediği bu
sözlerin doğruluğunu bildiği halde, bu sözler onu yine
üzüyor, yine gücendiriyordu. Yüreğini gizli bir itiraz
heyecanlandırdı. Çünkü Doynoyu seviyordu. Onun hak-
kında kötü lâflar işitmek gücüne gidiyordu. Bir zaman-
lar Doyno tarafından bir şahin gibi kapılmış, baba oca-
ğından ta balkana götürülmüştü. Ne günler geçirmişlerdi
o zaman, ne günler!... O zamandan beri Doyno onun için
gayet kıymetli bir varlıktı. Bir ay önce katillik yüzün-
den hapse atılmış da olsa, onun hakkında olur olmaz
hükümler ve lânetler işitmek istemiyordu.

Fakat üzüntülü ihtiyar, takatsızlıktan titreyen kısık
sesini zaptedemedi. Devam etti:

— Nasıl katil olabildi o!... Babası da katilmiydi, ha? Deli kafası biraz sabredemedi mi? Bak bana!... Hayatta neler gelmedi başıma, amma köpek gibi dayandım... Fakir ferman, bu gününe kadar namusla yaşadım! O ise? Ah, o!... Gelin, sen ve küçüğünüz olmasaydı, onu beddualarla boğardım!...

Lazarinka heyecandan kısılan bir sesle ağlamağa başladı. Boğuk boğuk konuşuyordu:

— Sen yine lânet ettin, baba. O seni sevmiyor muydu? Sana bakmaz mıydı?

İhtiyar gözyaşlarına boğulmuştu:

— Bunları kim inkâr ediyor be kızım? Bunu kim inkâr ediyor! Allah ömürler versin, dedi.

Bu sözleri güç halle söyledi, elini kalbine götürdü. Bitkin ve ölgün bir halde:

— Fakat işi oraya kadar mı götürmesi lâzımdı? Adam mı öldürmeliydi! Allahım, allahım!

Keskin bir öksürük Sava dedenin cansız sözlerini alıp götürdü. Sonra tekrar inliyerek beyaz başını yine altın başaklı demetin üzerine koydu.

Gelin dedi:

— Kaç defa söyledim ona be baba, çatma şuna dedim. O, zengin adamdır. Doyno onunla başaşıklıkabilir mi hiç? Kaç kere söyledim.

— Tabiatını biliyorsun, öbür işi bari niye duyurdun? Sussaydın ya...

Lazarinka başbezini yüzüne çekti, ihtiyarın bu sözleri karşısında utancından yüzü alevler içinde kalmıştı.

— Susamazdım! dedi. Nasıl susacakmışım! Bir kere iki kere olsaydı, neyse. Her gün, her gün! Bana çatar, para teklif eder... Dayanabilir miyim? Ben neyim ki, onun öyle çirkefine tahammül edecek mişim?

İhtiyar derinden inledi:

— Of! Doyno, oğlum, senin halin ne olacak?

— Salacaklar baba.

— İnsan öldüreni böyle çabuk salarlar mı, kızım? İnanamıyorum... Ah, yavrum mahvolacak!

Sava dede yine inliyerek:

— Biraz sabır edemedi mi, dedi. Biraz boyun eğmek gerek!...

Lazarinka sert bir sesle itiraz etti:

— Boyun eğmek, boyun eğmek, hep boyun eğmek! Ne zamana kadar? Eğer Doyno kanına geçmeseydi, o herif beni hâlâ taciz edip duracaktı.

İhtiyar:

— Gelin, sen de mi? Sen de mi onun aklındasın, dedi. Herhalde seni de bunun için mahkeme kapılarında sürüklüyorlar!... Haydi git de, bak neye çağırıyorlar... Anlaşıldı o ya... tarla bugün de biçilmiyecek.

Kalkmaya çalıştı. Kalkamadı.

— Yat sen baba... Ben gitmiyeceğim!

— Git kızım. Git de, gelip zorla almasınlar!

— Gitmiyeceğim, benim ne kabahatim var ki, tarlamı biçilmedik bırakayım?

— Git kızım!... Git!

İhtiyarın bitkin, kuvvetsiz sözleri elem ve keder denizinde boğuldu. Feri kaçan gözlerinden, derin birer pınardan gelir gibi, göz yaşları boşanarak kuru yüzünü ısladı.

Lazarinka güvercin gibi cıvıldıyan küçüğün beşiği üzerine kapanıp hüngür hüngür ağladı.

Güneş öğle yerine durmuş, var kuvvetiyle kızdırıyordu. Issız ovayı kaplıyan mavi ve derin sema iki üç misli ıssızlaştı. Yol boyundan yabancı yolcular geçiyordu. Bir mezarlıktanmış gibi, boğuk kadın ağlayışının geldiği bu ıssız ve biçilmemiş ekine hayretle baktılar, baktılar, sonra uzaklara doğru çekip gittiler...

ORAK BİÇERKEN

Sofya ovasında orak hızla devam ediyordu. Gözünün gördüğü yere kadar bir uçtan bir uca dalgalanan altın başaklı tarlalarda, işe şafakla beraber başlamış yorgun işçiler çalışıyordu. Allah bugünlerde dehşetli sıcaklar verdi. Yer yüzünü sarmış olan semadan ateş ve kor saçılıyordu. Geniş ovada cehennem cemresi titriyordu. Uzaktaki senişmiş, yorgun ormanlar koyu mavi bir renge bürünmüş, âdeta ovanın alevlenivermesini bekliyorlardı. Kuşlar uzaklardaki serin kuzlara gizlenmiş; sesleri duyulmuyordu. Yalnız büyük gölgeli armut ağacından ara sıra bir yaban kumrusu sesleniyor, yahutta kurşunî bir güvercinin ormana doğru uçarken kanat çırpışı duyuluyordu.

Hava ağır ve boğucuydu.

Güneş gökyüzüne büyük bir ateş parçası gibi mıhlamış, merhametsizce yakıyor, fakat kızgın şualariyle işsever köylüleri kırdan kovalamıya muvaffak olamıyordu.

Köylüler yorulmaksızın biçiyorlar, altın başaklı demetleri yığıyorlardı. Alınlarından ter dökülüyor, güçsüz kuvvetsiz kalıyorlar, fakat dinlenmek nedir bilmiyorlardı. Zira olgun buğday bekliyemezdi.

Bu yıl allah bol bereket vermişti, ne dolu düştü, ne çekirge, ne de günahkâr köylülerin ruhlarına başka bir felâket gönderdi. Onları bereketli mayıs yağmuruyla sevindirdi ve yüreklerinde yer alan bol mahsul toplamak ümitlerini kırmak istemedi,

Köylülerin cesaretlenen gönüllerinden çok temiz sözler, hayır duaları döküldü!

— Allah bize yardım ediyor! Diyorlardı. Gelin işliyelim, gelin işliyelim!

Ve böyle gergin iş esnasında, güneşin cehennemî ateşi altında, yeşil ovalarda türküler çınlıyor ve şükran duası gibi, dalga halinde göklere yükseliyordu. Uzakta, başka bir kenarda birarada söyliyken kızların, kırlar gibi taze, hür ve şen, aşk gibi parlak türküleri çınıyordu.

Bu arada köyün diğer kenar semtlerinden sevimli ve yüksek, ümit ve kuvvet verici başka bir türkü sesi duyuldu.

Levent Nikola, zaman zaman, ağır demetleri bağladıkça doğruluyor, sesin geldiği tarafa doğru kulak kabartıyordu. Sonra gülümsüyor ve ihtiyar anasıyle kız kardeşinin yalnızca biçtiklerini seyrediyordu.

Kardeşi, dönüp ağabeyine çattı:

— Ağabey, Penka'nın sesini tanıyamazsın!

Kızın sıcaktan kızaran genç, körpe ve dolgun yüzünde tebessüm parlıyordu.

Nikola:

— Kavrayabiliyorum ama ... çok hafif ... Başka seslere karışarak kayboluyor! dedi ve devam etti:

— Bırak orağı anne, biraz dinlen, hem onları dinle. Eğer Penka'nın sesini tanıyabilirsen, demek hakikaten gelinin olacak

İhtiyar anne doğruldu, şefkatle gülümsedi ve biçmeye eğilirken:

— Sen tanıyamıyorsun da, ben mi tanıyacağım be oğlum, dedi.

— Yalnız başına söylese deniz aşırı da olsa yine tanımırım.

Bu anda kızların türkü sesleri dindi, ortalığı bir sessizlik kapladı. Ve işte, uzaklardan yalnız bir şarkı sesi

geldi. Önce yüksek, çınlayıcı ve titrekti, hafif ve sakin başladı, yavaş yavaş yükseldi ve kuvvetli bir dalga halinde titredi.

Nikola demeti bıraktı ve el çırparak haykırdı:

— İşte, ta kendisi!

Uzun müddet dinledi.

Şarkı yayıldıkça yayıldı. Hürdü, gençti, bir kaynak gibi berrak ve taşkındı; ümit ve arzu doluydu sanki! En sevimli, en tatlı sözleri demet yapıp, sevgiyle, uzaklarda birine gönderiyordu. Şarkı kâh heyecanla alçalıyor, kâh cesaretle yükselerek, sonsuz bir elem ve kötü bir şüpheyle boğuşuyor, sonra muzaffer olup yükseklerle çıkarak hız ve gururla yayılıyordu.

Nikola dayanamadı. Tarlanın ortasına dikilerek:

— E-e-eh!... diye bir nara bastı.

Buna, dolay tarlalardan akisli ve tasvib edici gülüşler cevap verdi.

Olgun başaklar dalgalanıp neşeyle fısıldaştılar. Nikolanın sesini Penka da işitti ve ona uzaktan şakacı ve sevimli bir şarkı gönderdi.

Sanki, elinde bir haçla, ovanın üzerinde ümit dolaşmaya başlamıştı. Ümidin geçtiği yerden sevinç de geçiyordu.

Yorgun vücutlar dinçleşti ve ova yine kahkaha ve şarkılarla çınladı.

Fakat, tam bu sırada uzaktan yalınayak bir çocuğun koşa koşa gelmekte olduğu görüldü. Çocuk, Penkanın sıcaktan düşüp bayıldığını telâşla haber veriyordu.

Kara haber ağızdan ağıza yayıldı.

„Penka sıcaktan bayılmış!“

„Allahım!“

„Yine kurban!“

Dolu düşeydi, kalbleri bu kadar ezmezdi.

Orakçılar, ellerindeki keskin orakları fırlatarak korku ve kederle o tarafa doğru koştular.

— Keşke yalan çıksaydı, Allahım!

Gelin, kız, kadın, erkek, ana ve baba, o vadakilerin hepsi, korku içinde Penkaların tarlasına akın ettiler.

Penka, altın başaklı bir demetin yanına arka üstü düşmüş, kurşunla vurulmuş gibi, hareketsiz yatıyordu. Beyaz başörtüsü güzel yüzünü gölgelemek istermiş gibi, kaşlarına inmişti. Ölmüşçesine kapanmış gözlerinin gür kirpikleri kararıyordu. Yarı açık ağzından ince bir kan şeridi sızmış, beyaz boynu ala boyanmıştı. Bir eliyle hâlâ keskin orağı tutuyor, diğeriyle de başak destesini sımsıkı sıkıyordu.

Kızcağız güneş çarpımından ölmüştü.

Nikola hayret ve ümitsizlik içinde koştu, kalabalığı yarararak perişan bir halde soğuk cesedin üzerine yığıldı.

— Penka! Sevgilim! Neşem benim!

Sesi hınçkırıklar içinde boğuldu.

Ertesi gün güneş yine aynı hızla kızdırıyordu. Fakat kırlarda, yortu olmamasına rağmen, işçiye rasgelinmiyordu. Altın başaklar sessiz sessiz dökülüyor, yanıyor.

Kırlar matemli bir bayram günü yaşıyordu.

Penkayı defnediyorlardı.

YOKSULUN SEVİNCİ

Pazar dağılmak üzereydi. Güneşin daha bir hayli yüksekte olmasına rağmen Klepuşan hanından atlı, arabalı yaya yolcular çıkıyor, köylerinin yolunu tutuyorlardı. Kadın ve erkek bütün köylüler, kaçım kaçım, işlerinin peşindeydi. Kimileri beygir suluyor, kimileri satın aldıkları çeşitli mallar yüklü alacalı arabalarını hazırlıyorlardı.

Büyük ahır yapısının, samanlığın ve sayvantın gölgeleri, yuvarlak taş döşeli avluya seriliyordu. Yüzleri podralı ve kırmızılık sürünmüş köylü kızları avlu ortasına kümecik olmuşlardı. Etraflarını, kollarını birbirinin omuzuna atmış geniş kaputlu genç askerler sarmıştı. Hepsinin gözlerinde aşk sevincinin alevi parıldıyordu.

Avlunun öbür ucunda kanatları çocuk oyuncuğu gibi süslü, boyalı bir araba vardı. İçi yarısına kadar ot doluydu. Otların üzerinde döşeli olan yep yeni bir kilimin kenarları kanatlardan aşağı sarkıyordu. Kilimin göz kamaştırıcı renkleri bayram havası içinde tebessüm ve tatlılıkla parlıyordu. Onun üzerinde, yeni alınmış kırmızı bir yorgan içinde küçük bir yavrucuk uyuyordu. Yavru büsbütün sarıydı, hiçbir yeri görünmüyordu. Anası, ön tekerleklerden birine arkasını vermiş, orta yaşlı bir şop karısıydı. İhtiramla lokma lokma kopardığı simidi yiyordu. Kemerinde, eski zaman bileziklerinde, sahte beşibirliklerden yapılmış büyük gerdanlığında, gümüş küpelerinde güneşin şuaları parlıyordu.

Meyhane kapısından kısarak boylu, tıknaz bir şop çıktı. İyi giyimliydi; tıraş olmuş, bıyıklarını kıvırmıştı.

Eliyle de işaret ederek:

— Pena, Pena! Gelsene biraz! diye haykırdı.

Pena ağzındaki lokmasını yutarak cevap verdi:

— Küçüğü ne yapayım?

Şop gülümsiyerek sordu:

— Ah, o ne halde?

Ve arabaya yaklaştı.

Anne:

— Yavaş ol, uyuyor, dedi.

Şop, kanatların üzerine abanarak sevinçli bir sesle hafifçe:

— Yavrucuğum uyuyor, dedi. Varsın uyusun. Sen gel biraz. Silovtsi'den ahbablarla buluştum, gel de görüşelim.

Stoyan karısına mülâyim ve hamiyane bir bakışla baktıktan sonra, meyhaneye döndü. Pena, elindeki simidi cebine sokarak ardından yürüdü.

Meyhane köylü ile doluydu. Bir kısmı artık sarhoş olmuş, yüksek sesle olup bitenleri anlatıyorlardı. İçerideki hava ağırdı; şarap, tütün ve yemek kokusu birbirine karışmıştı.

Stoyan çakırkeyfli idi. Yaklaştıkları masada üç ihtiyar erkekle iki kadın vardı.

Pena ihtiyarların elini öptü. Kadınlarla elleşti. Uzak-tan uzağa hısım düşüyorlardı.

Stoyan:

— Mitre dede, işte bizim karı, tanır mısın?

Dedi ve Penaya yine hamiyane gözlerle baktı.

Mitre dede sağır, tok ve kısık bir sesle cevap verdi:

— Tanırım ya, tanımaz olur muyum hiç. Onun küçüklüğünü de bilirim.

Kızaran gözlerinde ve kuru yüzünde tatlı bir tebessüm belirdi.

Kadın konuştu:

— Mitre dede, ... Rahmetli anam sana çok hayır dua ederdi. Ona yakı yakmış, fena bir yaradan kurtarmışsın.

— Hatırlıyorum, hatırlıyorum, kızım. Beni çağırmasaydılar ölecekti kadıncağız. Allah rahmet eylesin, siz nasılsınız bakalım? Ne yapıyorsunuz?

Cevabı Stoyan verdi. Sabırsızlanarak:

— Biz Pena ile çok iyi anlaşıyoruz, dedi. Yalnız bir kahırımız vardı, allah baba ondan da kurtardı. Hemen on yıl kadar çocuğumuz olmadı. Şimdi allah bize güzel bir erkek evlâdı verdi...

Masada olanlar hep bir ağızdan:

— Sağ olsun, sağ olsun, diye söylendiler.

Kadınlardan daha yaşlısı şarkı söyler gibi:

— Bilirim, bilirii-im... Eviniz gülmüştür, dedi.

— Eh, Mariya teyze, çocuğumuz olalı Stoyan'ı görse-niz nasıl değişti. Evden ayrılacağım diye ödü kopuyor. Meyhaneye bile çıkmıyor.

Karısının bu sözlerini Stoyan tebessümlü bir itirazla karşıladı:

— Ba-a, ben, meyhaneye olduktan sonra çıkarım ama, diyerek gülümsedi ve başını öte tarafa çevirerek haykırdı:

— Hey çocuk, getir bir kilo şarap!

— Hayır, lâzım değil Stoyan, sarhoş olacağız.

— Olmaz, ikram edeceğim, oğlum var benim be, oğlum, anladınız mı!

Stoyan öyle bağırdı ki, meyhanede olanların hepsi işitti ve ona doğru döndüler.

Tanıdıklar masalardan seslendiler:

— Mubarek olsun, mubarek olsun bay Stoyan.

— Teşekkür ederim kardeşler, allaha da şükürler olsun. Meyvasız, kısır bir ağaç gibi sönüyor, kuruyordum. Şimdi elma gibi bahar açtım.

Stoyan ayağa kalktı ve elini savurarak:

— İkrâm etmek istiyorum, diye bağırdı. Sonra ilâve etti:

— Çocuk, her masaya benden birer kilo şarap!

İçersi canlandı. Tanıdıklardan çoğu, kalkarak Stoyan'ın yanına geliyor, elini sıkıyor ve oğlunu tebrik ediyordu.

Genç gelinin çehresini utangan bir tebessüm aydınlattı. Kadın âdeta genceldi ve daha da güzelleşti.

Garson masalara şarap getirdi. Kadehler doldu. Herkes Stoyan ve karısı ile kadeh tokuşturuyordu.

Stoyan bağıırıyordu:

— Ben fakir bir adamım, çocuksuz iki kat fakirdim. Şimdi benim servetim, çocuğumdur. Onu bana allah verdi. Burada bulunan ahpaplar, tanıdık ve tanımadıklar, hemşeri ve yabancılar, hepimiz küçük İvanço'nun şerefine birer kadeh şarap içelim!

Oradakilerin hepsi bir ağızdan haykırdı:

— Sağ olsun İvanço, sağ olsun!

Stoyan durmadan söyleniyordu:

— Allah herkesi sevindirsin! E-e-e kardeşler, İvanço'yu görmek ister misiniz. Henüz pek küçüktür. İki aylık var yok. Karı, git getir şunu da görsünler.

Pena:

— Ama uyuyor, dedi.

Stoyan:

— Uyuyor mu? diye bağırdı. Uyursa varsın uyusun! Biz gideriz onun yanına. Küçük çocuk padişah'tan bile büyüktür. Kardeşler, istiyen gelsin oğlumu görsün, arabada uyuyor. Arabayı ona yaptırdım, yepyeni!

Stoyan kapıya doğru yollandı, meyhanedekiler mäsâ-
larından kalktılar, keselerini yokladılar, İvanço'ya hediye-
lik aradılar. Pena da arkalarından bir kuluçka gibi yü-
rüdü. Kalabalığa sokuldu. Çocuğun yanına herkesten önce
vardı.

Kasaba evlerinin damlarına yanlamış güneşin altın şu-
aları çocuğun üzerine hâlâ serpiliyordu.

Stoyan arabaya bindi. Eğilerek çocuğu almak istedi.
Fakat birdenbire telâşla doğruldu:

— Allahım!

Kolları kökünden kesilmiş gibi aşağıya düştü. Sonra
ağır birer tokmak gibi böğrünü döğmeye başladı.

— Bir çocuk daha... Birisi bırakmış. Bire kardeşler,
bu çocuk kimin be?...

Pena:

— Ah Stoyan... of allahım! diye haykırarak arabaya
bindi. Oradakileri büyük bir ilgi sardı. Kanatlara aban-
dılar.

Yumuşak otlar döşeli arabada, küçük İvanço'nun yanı-
başında başka bir çocuk tatlı tatlı uyuyordu. Temiz kun-
dak bezlerine sarılmış, boynunda ağaçtan yapma küçük
bir haç asılıydı. Gürültüden uyandı. Başçağızını kımıl-
dattı. Küçük kırmızı yüzü gülünç hareketlerle kırıştı. Bir
iki defa dilini çıkardı, ağzını açtı, ağlamaya, vıyklamaya
başladı.

Stoyan'ın karısı hıçkırdı:

— Oh, zavalıcığın karnı aç!

Yanıdaki kadınlar:

— Emzir gelin, emzir dediler. Bu atılmış bir çocuktur.
Belki de karıncağızı açtır.

Pena yine hıçkırdı:

— Emzireyim mi!... Ya İvanço?...

— İvançoy'u da emzirirsin...

Yeni çocuk ağzını şapırdatıyor, rüyasında emiyordu. Stoyan'ın karısı onu kucığına aldı. Memesini çıkardı ve ağzına soktu. Çocuk oburcasına memeyi kaptı.

Ana şevkatle üzerine eğildi:

— Oh, ne kadar acıkmış, dedi...

Stoyan, yumruklarıyla vurarak ah vah ediyordu.

— Ne yapayım şimdi be kardeşler... Karakola götüreceğim.

— Öraya, polise götür!

Pena ana şefkatiyle çocuğu bağrına bastı ve:

— Vermem, bir yere götürme sen onu, dedi.

Kadınlar öğüt savuruyorlardı:

— Al be Stoyan, al... Bunca sene çocuk hasreti çektin. Allah bir yerine iki tane verdi. Kısmet işte. Günah-tır, çevirme kısmetini. Baksana ne kadarcık... Büyütürsünüz.

Stoyan çocuğun üzerine eğildi, karısına baktı. Karısı da ona baktı.

O zaman Stoyan çocuğa daha fazla sokuldu ve sessizce uzun zaman baka kaldı. Baktıkça yüzü aydınlanıyor, sanki biraz önceki bulut yavaş yavaş sıyrılıyordu.

— Alalım, Pena!

Pena şefkat dolu bir sesle:

— Zaten o, artık benim oldu, dedi.

Köylüler tebriklediler:

— Haydi, haydi, mübarek olsun, Stoyan! Yürü şimdi onun için de içelim...

Batmakta olan güneşin ziyaları Stoyan'ın yeni arabasını köye doğru uğurluyordu. Stoyan beygirleri sevinçle haydıyor; karısı, arabaya yerleşmiş, kucığında ise İvanço ile kız kardeşi uyuyordu.

FELÂKET

Acaba ne olmuştu, şen, canlı ve daima güler yüzlü olan papaz Piomiy, böyle mahzun ve düşünceli bir halde kilise odasının eşiğinde niçin oturuyordu?

Bu güzelim yaz günü kederlenmekle mi geçecekti? İşte. Güneş ışığına ve neşeye garkolan geniş manastır avlusunda memnun ve mesut olan keşişlerin sakın hayatı ne sessiz ve gürültüsüz geçiyordu. Keşişlerin Aglida nine diye hitap ettikleri papaz Sisoy her zamanki gibi yine manastırın dış kapısı önünde, sakince, âdeta maki-neleşmiş bir halde, çıkırığında iplik eğiriyordu. Bu mukaddes ocağın misafiri olan iki hanım kız, kol kola girmişler, avluda kurula kurula geziniyor, neşeyle konuşuyorlardı. Saat be saat yanlarından geçen genç papaz İgnatiy ise onlara hürmetle temennalar yapıyor, gülerken ağzı kulaklarına varıyordu. Kilisenin kurşun kaplı damında güvercinler sevişiyordu. Avlu içersinde gezinen iki güzel tavuskuşu, güne karşı şişiniyor ve sevinçle bağırıyordu. Etrafı saran orman ve balkan tepeleri, semanın berrak maviliklerinde yıkanıyordu. Her şey, eskiden gide geldiği gibi, mukadderata boyun eğerek muntazam hayata devam ediyor ve derin bir minnet-tarlıkla bu ilâhî şirinliğe sahip olan dünyaya seviniyordu.

Bu sakın ilâhî sükûnet içinde, bir de iki manastır çeşmesinin tatlı ve yeknesak şırıltısı işitiliyor, kulaklara, kalbe, şuura ve ruha nazikçe fısıldıyor ve uyu, uyu, uyu... diye tatlı tatlı şarkılar söylüyordu.

Bu neşeli hayattan yalnız papaz Piomiy uzak duruyordu. Kendinden geçmiş, dalgın bir halde, kilise odasının eşğinde oturuyordu.

Yanından keşişler gelip geçiyor, her biri kendi işinin peşinde, o, ise selâmlarını bile zoruna cevaplandırıyor, başını kaldırıp yüzlerine bile bakmıyordu. Böylece bir, iki, üç saat geçti. Öğle yaklaştı. Papaz hâlâ yerinden kımıldamıyordu.

Rahip, elinde büyük bir olta ile büsbütün kızarmış ve kan ter içinde kalmış bir halde dereden dönüyordu. Piomiy'in yanından geçerken cebinden, daha kımıldamakta olan, iki iri alabalık çıkardı. Şen bir adam olan rahip, balıkları göstererek şakacı bir sesle:

— Papaz Piomiy, görüyor musun? Hâlâ kımıldıyorlar, dedi.

Papaz Piomiy başını kaldırdı ve rahibe, onu iki adım geri çekilmeye ve hemen ciddî bir tavır takınmaya mecbur eden, mahzun ve üzgün bir bakış attı.

Rahip, papazın telâş ve derdine katılırcasına:

— Ne var papaz Piomiy, ne oldu? diye sordu.

Papaz Piomiy göğüs geçirerek ayağa kalktı. Yüzü ikon gibi solgundu. Biraz önce bir araba tarafından çiğnenmiş insanı andırıyordu.

Rahibin telâşı arttı. Daha ziyade korkmuş bir halde sordu:

— Ne oldu papaz Piomiy, hastalandın mı yoksa? Oturuyor, düşünüyor ve hep göğüs geçiriyorsun. Nasıl olur? Böyle bir kahraman!...

Papaz Piomiy'in sesi, mezardan geliyormuş gibiydi:

— Derdim nedir, biliyor musun papaz baba? dedi. Bunca sene emek sarfet, vakit kaybet, kaygı göster ve bütün bu yaptıklarına sevineceğin sırada...

Rahibin telâşı daha da arttı:

— Allahım, sen yardımcı ol! diyerek bir haç çıkardı ve ilâve etti:

— Söyle, papaz Piomiy ne olmuş?

Piomiy:

— Ben, mahvoldum papaz baba. Ben çaresiz bir hale düştüm. İnsanın ümitleri ne kadar da aldatıcıymış!... dedi. Derin bir göğüs daha geçirdi. Rahip onu teskin etmeğe çalışıyordu:

— Kahır olma papaz. Elden belki daha her şey gitmemiştir.

Piomiy'in sesi titriyordu.

— Hayır, hepsi, büsbütün gitti, dedi.

— Üzülme papazım. Söyle, itiraf et! Günah mı işledin, ayartıldın mı, hastalığa mı tutuldun?

— Bunlardan daha fenası, papaz baba.

— Allah, allah! Yine sevdaya kapılmış olmuysan? Hay allah belâsını versin! E, anlat de.

Papaz Piomiy, çaresizce ellerin aşağıya saldı ve:

— İnsan, iyiliğe, allaha, emeğe... her şeye karşı inancını böyle kaybediyor, dedi ve yine eşik üstüne oturdu. „Şara-a-a-p, üç yıllık şarap gitti“ diye ağlamaya başladı ve sonra hınçkırıklar içinde devam etti:

— Ondan ne mal olacaktı biliyor musun sen, papaz baba? Aktı, artık yerine gelmiyecek!

Rahip:

— Deme ulan, diyerek ellerini kavuşturdu.

Her iki rahip, uzun uzun sustular. Birbirine bakmıyorlardı. Biri felâketini anlattı, diğeryise onu tamamiyle anladı, bu elemin acısını hissetti. Biraz sonra rahip, papaz Piomiy'in yanına oturup, aynı şeyi seven, aynı şeye inanan ve ancak bununla karşılaşıp anlaşılan ruhlara mahsus bir eda ile sordu:

— Hay allah kahretsin! Nasıl oldu bu iş?

— Dün gece fıçının bağı kopmuş, şarap son damlasına varıncaya kadar akmış.

— Son damlasına varıncaya kadar?

— Son damlasına varıncaya kadar.

— Felâket !

Papaz Piomiy ayağa kalktı:

— Gel, gel de gör. Kederimden ellemedim bile. Ne olduğunu gördüm, fıçıyı bir iki hırgaladım, gözüm görmesin, diye oradan kaçtım.

Tam bu arada yanlarından, aceleciliğiyle meşhur olan papaz Gerasim geçiyordu. İki rahibi mahzun ve kederli görünce durakladı ve ince, kadın sesiyle:

— Rica ederim, ne olmuş? diye sordu

Cevabı, sert bir eda ile rahip verdi:

— Ne olacak, Piomiy'in şarap fıçısı akmış.

Papaz Gerasim de derde katıldı:

— U-u!... E-e!... Şimdi!...

Biraz sonra, papaz Nikifor, ardından Maksim, onun ardından da Teodosiy ve diğerleri geldiler. Manastırın bütün keşişleri toplandı. Hattâ Aglida nine bile çıkırığını bırakarak gelmişti. Hepsi dişlerini gıcırdatıyor, hepsi kızıyor, biri ölmüş gibi, hepsi bir şeyler fısıldıyordu.

Papaz Piomiy, onları felâketin vuku bulduğu küçük izbesine götürdü. Hepsi büyük bir alâka ile fıçının başına toplandı. Gevşeyen tahtaların aralıklarından hâlâ şarap sızıyordu.

İzbenin biricik pencereciğinden hafif bir ışık giriyor ve merhum fıçıyı melankolik bir aydınlık içinde bırakıyordu. Dökülen şarabın hoş kokusu izbeyi doldurmuştu. Keşişler fıçının etrafını sardılar. Sakallı yüzlerinde derin bir kederin ifadesi okunuyordu. Sanki çemberi

kopmuş bir fıçı önünde değil de, felâketten parçalanmış bir insan kalbi karşısında bulunuyorlardı.

İçlerinden biri esrarengiz bir sesle fısıldadı:

— Allah rahmet eylesin!

Hepsi büyük bir matemle ezni, ümit ve inancını bütünü kaybetmiş bir halde, kenarda mahzun mahzun duran keşiş Piomiy'e bakıyordu. Dolayındakilerin hepsi susuyor, kimse, hiç olmazsa, teselli edici bir söz bari bulup söyleyemiyordu.

KURNAZ

Tilki Petro adındaki ufak tefek bir adam olan mevkuf önde gidiyor, jandarma çavuşu Köse İvan ise, omuzunda tüfek, onun üç adım arkasından yürüyordu.

Ova ıssızdı. Yol çamurlu, ucsuz bucaksızdı. Yer yüzü cansız ve suda boğulmuş bir nine misali ıslaktı. Gök-yüzü, bulutlariyle yeri kapak gibi örtmüş, titizdi, ümit verici değildi.

Tilki:

— Çavuş efendi, beni tevkif edecek böyle gün mü buldunuz? Biraz bekleyebilirdiniz, dedi.

Elleri, beline kadar çamurlanmış ve rengi solmuş olan çakşırının cebinde, çamura bata çıka yürüyordu. Ufacık çakır gözleri dört yana fır fır dönüyor, sanki çalmıya yarıyacak bir şeyler gözetiyordu.

Jandarma:

— O, benim işim değil. Şef emretti, ben de seni götürüyorum! diye cevap verdi ve ağır çizmelerini arkasından sürükledi.

Mevkuf itiraf etti:

— Şefin kör olup da görmüyorsa, senin ağzın yok muydu? Söyleseydin ya.

Çavuş, mevcut olmayan bıyıklarını silerek vekarla cevap verdi:

— Nasıl söyleyebilirim ya? O şef, ben ise onun emirlerini yerine getirmeğe borçluyum. Kendisiyle bu hususta bir şey konuşamam.

— Ya, ben seninle nasıl konuşuyorum?

— Bizim işimiz başka.

— Nasıl başkaymış? Diyelim ki, sen şefsin, ben ise sana tabiyim.

Jandarma izah etti:

— Sen, vazife bakımından bana tabi değilsin ki, hemen... şöylece... Sen serbestsin...

— Böyle serbestlik allah sana da versin.

Tilki, başını çevirerek jandarmanın yüzüne karşı kıs kıs güldü.

— E, farzedelim ki, çavuş efendi, şefin sana, kardeşini döv diye emir veriyor, dövecek misin?

— Döverim elbet!

Tilki muhakemeye girişti:

— Nasıl döversin yahu? Kalbin sızlamaz mı? Olmıyacak bir maaşın hatırı için kardeşini döver mi insan? Vicdanın sızlamaz mı?

— A be, insan bir düşünecek olursa, öyle ama... emir... bu sana. İtiraz edemezsin ki.

Bu sözleri, jandarma çavuşu kabahatli kabahatli söyledi.

Bunun üzerine mevkuf:

— O halde, sen acınacak adam değilsin! dedi ve başını önüne eğerek sessizce çamur içinde yürüdü.

Arkasında yürüyen jandarma mırıldanıyordu:

— Ne ters adam! Çamurun en koyu yerinden yürüyorsun. İzleri görmüyor musun?

— Ben şimdiye kadar hep âlemin izinden yürüdüm çavuş efendi. Bunun için de sizin elinize düştüm.

Tilki, jandarmanın çavuş rütbeli olmadığını görüyordu ama, koltuklarını kabartmak için „çavuş“ diye hitabe diyordu.

— Sözlerine bakılırsa, akıllı adama benziyorsun ahpap, amma niçin hırsızlık yapıyorsun bilmem.

— Eğer hırsızlık etmek budalaların eline kalırsa, çavuş efendi, vay Bulgaristanın haline!

Sükût bastı. Tilki artık başını eğmiş bir surette yürüyor, bir şeyler düşünüyordu. Jandarma eliyle kaputunun eteklerini kaldırdı ve havanın bozukluğuna bir küfür bastı. Yol, ovayı terkedip fundalıklı bir bayıra tırmanıyordu. Çıplak dallardan, biraz önce yağın yağmurun iri damlaları süzölüyordu. Yol boyunda birtakım acayip hayvanları andıran iri ıslak kayalar birbiri üstüne yatışmış, etrafla birlikte uyuyordu. Yolcuların başı üzerinden sessizce bir kuş uçtu.

Jandarma ağır çizmelerini zor kaldırıyordu. Göğüs geçirdi:

— Eh niçin ben de bir kuş değilim! İşim ne kadar kolaylaşacak!...

Bu ana kadar düşünmekte olan mevkuf bir gülüş attı:

— İyi olacak... Uçan jandarma! Siz böyleyken de olur olmaz yere atılıyorsunuz, bir de kuş olmuş olsaydınız, o zaman ne olacaktı bilmem!

Jandarma:

— Senin gibi kapana düşmemeliyim yalnız. Dedi ve sonra yine sessizlik bastı. Yol üstüne bir tavşan çıktı. Korkudan şaşırın hayvan bir kaç adım önlerine dikildi durdu.

Tilki duraklıyarak bağırdı:

— Çavuş efendi, nişan al!

Tavşan ürkerek çalılığa daldı. Jandarma ile mevkuf durdular, ardından uzun zaman baka kaldılar.

— Çok beceriksizsin, çavuş efendi! Önüne çıktı mı vur gitsin! Öyle güzel avı kaçırdın. Bu değneyi niye taşıyorsun omuzunda? Avcılık damarım oynadı... Tavşan görüp de arkasından ateş etmiyeyim. Ölürüm öfkeme...

Mevkuf bir taş üstüne oturarak cigara sardı. Jandarma da oturdu. Tilkiye sordu:

— Demek sen avcısın ha?

Mevkuf içini çekti:

— Eh!

— Ben bu bakımdan çok yavanım. Karşımda saman dolu araba dursa yine vuramam!

— Doğrusunu söylüyeyim azizim, ben sana kızıyorum. Koskoca tavşanı kaçırdık. Çek ona bir kurşun da, kalbi yerinden oynasın! Yoksa onları bana mı tutuyorsun? Korkma, ben insan öldürmedim ki, kaçmağa niyetim olsun. Ben yolladıkları yere muhafızsız da giderdim! Yatacağım en çok üç aydır. Sakın kaçaram diye korkma, çavuş efendi. Evimi kül etmek istemiyorum... Eh, şu senin tüfekte serçeyi üçyüz adımdan vururum.

Tilkinin bu sözlerinden sonra, jandarma iftiharla göğüs geçirdi:

— Benim bir amcam var, o da öyle. Bir gözü var ama, nasıl, biliyor musun?

— Ben gene, sana yalan bana doğru, askerde üç yüz adımdan bir kuş yumurtası vurdum.

Jandarma yine tebessümle itiraz etti:

— Olabilir, niçin olmasın! benim amcam... torbada darı tanesini vururdu!

Mevkuf parmağı ile göstererek:

— He-ey o ağacın üstündeki soygayı görüyor musun? Bir elle vurmazsam, bana da insan demesinler

— Uzaktır.

— Varsın uzak olsun!.. Öyle vuracağım ki, yerinden bile kımıldıyamıyacak. İstersen bahise tutuşalım, çavuş efendi.

— Kaybedeceksin.

— Hayır! Ver tüfeği!

Tilki, gözlerini soygadan ayırmaksızın hafifçe tüfeği jandarmanın kucağından kaptı ve nışan aldı. Jandarma sigarasını yakıyor ve dikkatle mevkufa bakıyordu.

Tilki:

— Dur, oturduğum yerden olmuyor!

Dedi ve doğruldu. Sonra jandarmaya göz ucuyla bakarak soygaya bağırırdı:

— Kış!

Soyga graklıyarak uçup gitti. Tilki jandarmaya dönerek emretti:

— Şimdi kalk, çavuş efendi! Biraz da ben arkadan gideyim. Haydi ileri!

Tüfeğini Tilkinin elinde gören jandarma korkudan benizi attı. Yalvarmaya başladı:

— Tilki, bırak şakayı! Ver tüfeği!

— Kalkacak mısın? E, sen bilirsin. Canın isterse, hoşça kal!

Ve mevkuf çalılık içine dalıp gitti.

— Ne yapıyorsun ey? Tilki... Haydi, gel de yolu muza devam edelim?

— Sen yürü çavuş efendi. Benim yolum başka tarafa gidiyor!

Tilki Petro çalılığı çabucak geçti. Bir çukuru aşarak karşı tarafa çıktı.

Korkudan aklını kaybeden jandarma durmadan haykırıyordu:

— Nereye bre, ey! Bırak şakayı bre! Sen ne yapıyorsun? Senin yerine hapiste benim mi yatmamı istiyotsun? Gel be adam! Belânı bulacaksın diyorum sana!

Tilki hiç ardına bakmadan haykırdı:

— Ben yatmıyayım da, kim yatarsa yatsın!

Ve üzerine koyu bir sis inmekte olan karanlık orman içinde kayboldu.

Jandarma, bir yerden yardım umarcasına etrafına bakındı. Ortalık ıssızdı. Bayırlar titiz titiz birbirine bakışıyordu, orman susuyordu.

Fundalık içinde taşlaşmış bir koyun sürüsünü andıran dağınık kayalar ak ak görünüyordu. Güzel bir soyga kanat çırpıtı, bu sessizliğe gülümsiyerek uzaklara uçup gitti.

Jandarma yol boyuna bir yere oturdu. Ne yapacağını bilemediğinden ağlamaya başladı.

SIGIRCİK

Öküz güden çocuklar koşa koşa köye indiler ve te-lâşla, tarlalık içinde sığircığın ölüsünü bulduklarını ha-ber verdiler.

Yortuydu. Bu güzel ve şen mayıs gününde meyha-neler insan doluydu. Meydanlıkta hora kurulmuştu. Bu kara haber çabucak bütün köye yayıldı. Muhtar derhal tedbir aldı. Kâtibi, meracıyı ve orman bekçisini çağırdı, vakayı kaydetmek için kâğıt kalem aldılar, meyhaneden birkaç kişi daha çağırıldı ve ölünün bulunduğu yere yollandı. Hora dağılmıştı. Oğlan, kız, kadın ve çocuk-lar hep birden o tarafa doğru koştular.

Sığircık ölmüştü! Bu beklenmedik bir şeydi! O, bu köyden değildi, nereli olduğunu kimse bilmiyordu. Fa-kat onu herkes tanıyordu. Köye yakında gelmişti. Ke-mençe çalıyor, şarkı söylüyor, insanları şenlendiriyor, şakalarına katlanıyordu. Şendi, iyi yürekliydi. Kendi olanı yoktu, fakat herkes onun yakınıydı. Bunun için bu ha-bere herkes hayret etti, ve ona acıdı. Sanki herkes bir yakını kaybetmişti; köy boşalıvermişti. Sanki sığircık ölmemiş de bir can yanmış, bir şarkı dinmişti.

Sığircık bu köye güz vakti gelmişti. Üstü başı palas pandırastı; bu haliyle bostan korkuluğunu andırıyordu. Aç ve çıplaktı. Onu belediye önündeki peykede uyur-ken buldular. Muhtar şunu bunu soruşturdu, şüpheli bir şahıs zanetti ve belediyenin izbesine kapattı. Ertesi gün kaymakama gönderecekti,

Çok geçmeden küçük hapisin penceresinden dışarıya kemençenin şen ve canlı sesi döküldü. Bu sırada oradan çingene Mehmet dedenin kızı Zuza geçiyordu; durup kulak kabarttı ve pencerenin demir parmaklıklarına yaklaştı.

Eğilerek, gayet safdil bir surette sordu :

— Bire hey, sen ne arıyorsun burada ?

Kendi ırkından birini tanımlara has bir hali vardı.

Çalgıcı elindeki, kemençeyi bırakarak :

— Hiç, dedi, kapadılar beni.

Sonra dudaklarını toplıyarak, bülbül gibi, ince ve kıvrak bir hava tutturdu.

Kız gülümsedi, çocuğu daha iyi görebilmek için, alnını pencereye dayadı.

Muhtar, belediyeden çıkmıştı.

Çingene kızını görünce sert bir sesle sordu :

— Ne yapıyorsun orada ?

— Sığircığı çalgı çalarken işittim de, biraz dinleyeyim dedim.

— İyi bir sığircık tuttum ben ama, dur bakalım sonu ne çıkacak.

Çingene kızı doğrudu, biraz sustu, sonra birden bire temiz kalble yalvarmaya başladı :

— Sal onu muhtar efendi, sal sığircığı ! O, fena çocuk değildir.

Muhtar gülümsedi :

— Sizinkilerden mi ?

— Bilmem sizinkilerden mi, bizimkilerden mi ama, sal onu, yalvarırım, sal, muhtar efendi.

Zuza bir yay hızıyla doğrudu, muhtarın elbiselerini sıvazlamak üzere elini uzattı ve çocuk bakışlı siyah gözlerini dikerek yalvarmasına devam etti :

— Sal, sal, muhtar efendi, sal sığircığı.

Bu anda, sığircık kemençesini yine çalmıya başlamıştı. Yakından bir erkekle bir kadın geçiyordu, muhtarın yanında durakladılar.

Zuza yalvarışlarına devam ediyordu:

— Sal, muhtar efendi! Sal benim sığircığımı! Yarın agamın düğünü var, sal da gelip çalgı çalsın.

Muhtar:

— Ya kaçarsa? dedi.

Zuza şaka tarzında:

— Kaçarsa, onun yerine beni kapayın, dedi. Onun yerine üç yıl yatarım.

Sonra yine uzun boylu yalvardı.

Muhtar iyi adamdı. Biraz düşündü, Zuza'ya hayretle baktı ve nihayet sığircığı saldı.

Bundan sonra da bu çocuğun adı Sığircık kaldı.

Zuza onu meyhaneye babasının yanına götürdü. Mehmet dede etraf köylerden oğlunun düğününe gelen misafirlerle oturmuş, içiyordu. Sığircık bir kenara oturdu, kemençesini söyletti. Bu, Mehmet dedenin hoşuna gitti, Sığircığı yanına çağırarak içki ikram etti ve çalgı çalması için onu sağ dizinin yanına oturttu. Zuza biraz kapıda durup baktı ve sonra gitti.

Sığircık çaldı, çingeneler bütün gece şenlendiler. Meyhanede, düğüncülerle beraber içmeye kalan çok köylü vardı. Sığircık durmaksızın gönüllerini eğliyordu. Bülbül gibi, sığircık gibi ötüyor, pıtpıdık gibi, soyga gibi, saksağan gibi sesler çıkarıyordu. İnsanlar dinlediklerinden memnun, hayret ediyor ve seviniyorlardı. Sığircığın yüzünden eksik olmıyan tebessümü köylülerin gönlünü zaptetmişti.

Ertesi gün, çingene düğünü başladı ve tam bir hafta sürdü. Davullar gümledi, zurnalar şişirildi, horalar oynandı. Sığircık kemençesiyle eşi görülmedik şenlikler

yapıyordu. Herkes de onu görmeye, dinlemeye geliyordu.

Düğünden sonra, dolay köylerden olan çalgıcılar Sığırıcı da beraberlerinde götürdüler ve sıra sıra civar köylerde düğünleri dolaşmaya başladılar. Fakat bir ay sonra Sığırık yine köye döndü. Mehmet dede her vakit meyhaneye giderken onu da yanına alır, çalgı çaldırırdı.

Çoka varmadı Mehmet dedenin oğlu babasıyla çekişti ve evi terketti, karısının köyüne gitti. Orada yaşıyacaktı. O zaman ihtiyar, demirci dükkânında yardım etsin ve meyhanede ona çalgı çalsın diye, Sığırıcı yanına aldı.

Eski, yırtık pırtık elbiseli, soluk benizli, güzel tebesümlü ve lüle lüle kıvrık saçlı Sığırık, köyde kaldı kalalı kemençesi susmadı. O, artık onu omuzunda taşıdığı demir çantasına sokmuyor, kalbinin üzerinde açıkta tutuyordu.

Mehmedin demirci dükkânında çok iş yoktu. Balta bilenir, maşa veya başka ufak tefek şeyler yapıldı. Mehmedin işe geldiği yoktu. Sığırık ile Zuza çalışıyordu. Zuza körük çekiyor, kösereyi çeviriyor, Sığırık da çekiç sallıyordu.

Akşam üzerleri, Mehmet dede Sığırıcı meyhaneye çalgı çalmaya götürdüğü vakit, Zuza dükkânda yalnız kalırdı. Canı sıkılır, fakat önceki gibi köy içinde dolaşmaya, yahut arkadaşlarını görmeye çıkmazdı. Düşünceli ve ciddi bir halde işliğin eşliğinde oturur, dönmelerini beklerdi. Geciktikleri zamanlar meyhaneye gider, onları toplayıp eve götürürdü.

Birgün Zuza Sığırığa:

— Babamla artık meyhaneye gitme, anladın mı? dedi. Seni büyüleyeceğim. Zehirleyeceğim seni.

Sığırık korkak bir tavırla Zuza'ya baktı. Gözleri ateşli ve öfkeliydi.

— Ne yapayım ? dedi. Dinlemezsem, baban beni kovar.

— Varsın kovsun.

— Seni özliyeceğim be Zuza.

Zuza gülümsedi. Beyaz dişleri göründü.

Ve kollarını hafifçe Sığircığın boynuna doladı.

— Kovarsa, ben de seninle beraber giderim, dedi.

Bu anda Mehmet dede giriverdi. Sarhoş değildi. Hidetle bağırımıya başladı :

— Ha, öyle mi ? Sığircık, haydi tut yolunu, gözüm görmesin seni !

Ve eliyle kapıyı gösterdi.

Sığircık utandı. Korkarak derhal dışarı fırladı. Arkasından Zuza da yollandı.

Baba kızına haykırdı :

— Sen dur ! Keserim seni ! ...

Kızı hızla içeriye çekerek kapıyı kilitledi.

Bu günden itibaren Sığircık görünmez oldu. Zuza da kaybolmuştu : babası, onu demirci dükkânında kilitli tutuyordu. Tam iki hafta dışarıya salmadı. Ekmek ve su, avluya bakan küçük pencereden uzatılıyordu. Zuza buna sessizce tahammül ediyordu.

En nihayet, ihtiyar çingene herşeyin bitip gittiğini sanarak kızı serbest bıraktı.

Zuza çok zayıflamıştı. Yüzü sarardı, siyah gözleri söndü. Dudaklarındaki tebessüm kayboldu. Artık bir yere çıkmıyor, arkadaşlarıyla bir araya gelmiyor, horaya gitmiyor, şarkı söylemiyor ve babasını meyhaneden toplamaya gitmiyordu.

Onu akşam üzeri evin sokak kapısına dayanmış, düşünceli bir halde bakışlarını, batıda, dağların üzerinde kıvıllıklar içinde yanan bulutların ardına kavuşan güneşe dikmiş bir halde görürlerdi.

Dağların ardından, büyük bir işlik ocağından gibi ateş saçılırdı. Zuza uzun zaman oraya bakar; ruhu, aynı o bulutlar gibi yanıp tutuşurdu. Böylece geç vakite kadar kalır, ortalık büsbütün karardıktan sonra, sessizce eve dönerdi.

Bir akşam Mehmet dede onu evde bulmadı. Aramıya çıktı. Bütün köyü dolaştı. Zuza yoktu. Gören de olmamıştı.

Zuza kaçmış, dediler. Sığircık gelip almış dediler. İhtiyar çingene polise haber verdi. Her yerde arayıp taradılar, bulamadılar. Sığircık da meydanda yoktu.

Ancak bir ay sonra bir candarma Zuza'yı getirdi. Uzak bir köyde bulmuşlardı. Her tarafı dolaşıyor, Sığircığı arıyormuş. Eve bitkin, aç, susuz, yorgun argın, üstü başı dökülmüş, yalın ayak, çırlı çıplak bir halde dönmüştü. Tanıyamadılar. Yalnız siyah, ateşli gözleri değişmemişti.

Babasına:

— Sığircığı aradım. Onunla evlenecektim. Ama, bir yerde yok. Allah belâsını versin. Beni unutup gitti.

Dedi ve bir daha ağız açmadı.

Aradan bir hayli zaman geçti. Bu hâdise unutulmuştu. Fakat bundan bir hafta kadar bir zaman önce, gece yarısından sonra kemençenin sesi yine köy içine yarıldı. O mahzun ses yine bütün köyü dolaştı, bütün sokakları aştı.

Ertesi gün köylüler arasında konuşmalar oldu:

— Sığircık gelmiş galiba? Akşam ne acıklı çalıyordu!

Fakat Sığircık meydanda yoktu.

Ve işte şimdi tarla içinde ölüsünü bulmuşlardı. Bütün köy başına üstü. Yalnız Zuza gelmedi. Sığircık, sanki, gür başakların dalgalandığı tarla içinde kör bir yolun çiçekli tümseğinde uykuya yatmıştı. Bir elinde kemençe,

diğerinde küçük beyaz bir mendil vardı. Körpe, solgun yüzü güzelleşmişti; şarkı söyleyecek bir vaziyeti vardı. Siyah gözlerini uzun kirpikleri kapamıştı. İnsanlar merakla toplanıyor, bakıyorlar, acıyorlar, fakat bu yabancı insanın ölümüne kimsenin yüreği sızlamıyordu.

Biri:

— Şarkı söylerken kalbi çatlamış dedi.

İhtiyar bir kadın:

— Açlıktan ölmüş zavallı, diye söylendi.

Genç bir kız ise, arkadaşına yavaşça fısıldadı :

— Aşk uğruna ölmüş, sevimli çocuk.

Üçü de haklıydı.

STOİÇKO AGANIN SÖĞÜT AĞACI

Stoiçko aganın yoksul avlusunda acayip bir söğüt ağacı yetişmişti. Göğdesi, yerin üst kısmına çıkar çıkmaz bir kalınlıkta beş sağlam kola ayrılırdı. Bu kollar-
dan her biri evlerin ve samanlıkların üzerinde yüksele-
lerek geniş geniş açılır ve beşi birden bir çiçek demeti
haline gelirdi. Akşam oldu mu Stoiçko aganın sarayla-
rından tut da, ta öbür köye kadar uzanan geniş ovaya
bir bayır gibi gölgesini sererdi.

Bu acayip söğüdün dallarında evvelden ezelden kalma
on iki leylek yuvası vardı ve her yılın baharında bu
yuvalara on iki çift leylek gelir, yavru çıkarırlardı.
Stoiçko aganın en kalabalık canlı malı işte bunlardı.

Bu uzun ayaklı misafirlerin uzak yerlerden yuvala-
rına dönmeleri ne sevindirici bir hâdiseydi? Baharın daha
ilk canverici esintisinden ağaçların tomurcaklandığı, ço-
cukların, ısınan fakat daha nemli olan avluya yalına-
yak çıktıkları ve gökyüzünün tam berraklaştığı sırada
köy sokaklarından hızla bir gölge geçer, insanın ayak-
larına dolaşır, duvara, oradan kiremitliğe çarpar ve yo-
kolup giderdi. Başını kaldırıncı ne görürsün? Başucun-
da bir leylek uçar. Köy üzerinde ağır ağır, müsterih
ve kurumlu dolaşır, yükseklerle kalkıp alçağa salınır,
tanıdık yolları ve avluları gezer, çayırlara süzülür ve
bu sevimli yerlere ilk ziyaretlerini yapardı. Sonra ça-
bucak dönerek Stoiçko aganın söğüdündeki yuvasına
inerdi. Çocuklar sevinçle sıçraşırlar, eşeğin sıcak güneş-

te tatlı düşüncelerle ilk ısınmaya başladığı çöp yığılı avluya koşarlar ve:

— Anne leylek! Anne, leylek! diye haykırırlardı.

Sonra birer ayakları üzerinde sıçrayarak hep bir ağızdan:

— Hacı baba leylek, hani bana gömlek! Hacı baba leylek, hani bana gömlek! diye bağırışmıya başlarlardı.

Tavuklar, bu gürültüden ve leyleğin ansızın beliren gölgesinden ürkerler, kıdaklaşarak telâşla kaçışırlardı. Çöplükteki horoz, teskin edici sesiyle haykırır, derhal arabaya atlar ve tetikte dururdu.

Dışarda çocukların gürültüsünden hayrete düşen Stoïçkonun karısı, unlu fistanı ve hamurlu elleriyle ev kapısından görünür, evin alçak çatısından merakla başını uzatarak bütün ortalığı tutan sesiyle bağırırdı:

— Sizi gidi, yaramazlar! Ne yırtılıyorsunuz böyle:

Fakat yuvasında kurulan ve boynunu çevire çevire vatanın dört bucağını seyreden leyleği görünce mülâyimleşir, sesi nazikleşiverirdi:

— Ah, allahım, bize misafir gelmiş! Hoş geldiniz!

O sırada basık bir saçak altında ev sahibi Stoïçko aga da çıkardı. Üstünde başında, kulaklarına kadar giydiği tüysüz kalpağından saman çöpleri sarkardı. Tembel tembel yürür ve birşeye aldırış etmeksizin karısına bakardı.

Yoksul avlu içinin bu bayram manzarasından neşe duyan karısı, söğüdün tepesini eliyle göstererek:

— Stoïçko, leylek! diye haykırırdı.

Çocuklar da seslerinin çıktığı kadar gürültü kaldırmaya başlarlardı:

— Baba, leylek! Baba, leylek!

Stoïçko aga bu coşmuş çocuk sevinci karşısında kendini sağır yapar ve alâkasını kaşlarının gölgesi altında saklamaya çalışırdı. Kalın kafalı, mel'un bir adamdı;

ruhunu hiçbir şey harekete getiremezdi. Tembelliği onu etraf alemin sevinç ve elemine karşı hayvan gibi sakin, taş gibi kayıtsız yapmıştı. Haftalarca hiçbir işe tutunmaz, can sıkıntısıyla avluda gezinir, meyhanelerde sürünür, konuşma ve şakaları nefretle dinler, eve arnavut biberi gibi acı, kara bulut gibi öfkeli dönerdi. İşsever karısı olmasaydı, vay çocukların haline.

Fakat, Stoiçko ağa etrafında olup bitene karşı her ne kadar lâkayt davransa da, çocukların sevinçli bağırışlarından kalbi uyanırdı. Kalpağını indirir başını leylek yuvalarına doğru kaldırır, gözlerinin üzerine birer saman saçağı misali sarkan gür kaşlarını oynatır ve gözlerini kırparak bakar, bakar, sonra kurula kurula :

— Bu bizim yılan avcısı, derdi.

Karısı itiraz eder :

— Hayır. Yılan avcısı değil, kurbağacımız. Görmüyor musun?

— Nasıl kurbağacı! Dizkapağının altındaki sarı bileziği görmüyor musun? Kurbağacıda böyle şey yok. Kilisecide var amma, onunki sol ayağında.

Karısı nihayet razı gelirdi :

— Yılan avcısı olsun; ne sevimli hayvancağız!

Bu günden itibaren Stoiçko aganın evine sevinç girer, köyde bayram olurdu. Büyük söğüt ağacı canlanır, on iki aşık çift, on iki yuvada gagalarını takırdatmaya başlardı.

Söğüt ağacı da, sanki bunu bekliyormuş gibi derhal yeşillenir, her yuvada hayat başlardı. Leylekler bütün gün uçarlar, kimi döner, kimi gider, sevişirler, çöp, çalı çırpı taşırlar, evlerini düzüp koşarlar, Stoiçkonun horandasiyle barış ve anlaşma içinde geçirdikleri hayata sevinirler. Ev halkı ile teklifsiz olurlar, tembellikten çökmüş ve sahibi gibi yoluk tavuğa dönmüş olan avluda gezinmeye başlardı.

Bir gün Stoïçko aga, avlu ortasındaki odunlukta ağaç yontuyordu. Güneş ateş saçıyordu. Stoïçko aga, yaz kış sırtından çıkarmadığı gocuğunu bir kenara atmış; kenevir gömleği terden su içinde kalmıştı. Terden çürümüş pide gibi yağlı kalpağını yanı başındaki yongalar içine atmıştı.

Yılan avcısı etrafında dolaşüyor, saman ve yonga arıyor ve dikkatle gübreligi gözden geçiriyordu. Kalpağı görünce, durdu. Evvelâ gagasiyle kalpağa bir iki defa vurdu; her halde beğenmiş olacak ki, gagasiyle kapıp yuvasına götürdü. Yemek için mi, döşemek için mi, bu artık onun işiydi.

Stoïçko, kalpağının çalındığını görünce yerinden sıçradı, bir avuç yonga alarak hırsızın ardından fırlattı. Fakat leylek artık yuvasına varmış, kırmızı gagasiyle kalpağı didikliyordu.

Stoïçko aga ise aşağıdan bağırarak küfürler savuruyordu:

— Ş. ş.-t!... Hey, melum hayvan, ver kalpağımı!

Leylekse kalpaktan bir şeyler koparabilmek azmiyle:

— Tak... tak... tak... diye vurup duruyordu.

Stoïçko küplere bindi, yerden bir taş kavrayarak söğüt ağacının dallarına fırlattı. On iki yuvadan on iki çift leylek çeşitli istikamete uçtu. Stoïçko aganın öfkesi artıyor, avludan taşlar toplayıp söğüt ağacına fırlatıyordu. Yumurtalarının mukadderatından telâşlı leylekler, ağacın etrafında uçuşuyorlardı. Aradan çok geçmedi, yılan avcısı yine döndü, yuvasına kondu, ve tekrar gagasiyle kalpağı yolmağa başladı.

Stoïçko bağırıyordu:

— Dur sen dur, anasım... Öğreteceğim ben sana!

Baltayı kavradı, söğüdün gövdesine birkaç defa vurdu: leylek, hiç telâş etmiyordu. İnadinaymış gibi bir ayağıyla basmış, kalpağı gagalamasına devam ediyordu.

Stoiço kükredi, bağırdı, çağırdı, fakat o anda kalpakla meşgul olan leylek aldırış etmedi. Bu Stoiço'yu daha ziyade öfkeliendiriyordu. Söğüdü kesmeye başladı. Çocuklar geldiler. Sıçrayıp bağırışmaya başladı ar:

— Yılan avcısı babamın kalpağını kaptı! Yılan avcısı babamın kalpağını kaptı!

Stoiçonun kaşları gözlerinin üzerine indi, kulakları öfkeden çınliyordu. Hızla bağırarak çocukları oradan kovdu:

— Defolun, gidin buradan! . . .

Çocuklar dağılıştılar, kim nereye bulursa tırmandı.

Stoiço yine baltayı savurdu; keskin yeri ağacın kaba gövdesine kolayca saplanıyordu, beyaz yongalar etrafa fırlıyordu. Ağacın büyük gövdesi can acısından titriyor, etrafa yayılmış beş kardeş dal, ölüm ıstırahiyle titriyordu.

Leylekler korkarak telâşla öte beri uçuşuyorlardı. Acele uçarak başka tarafa doğru gidiyorlar, biraz sonra, beraberlerinde sürü halinde arkadaşlarını getiriyorlardı. Stoiçonun avlusu üzerinde, bulut halinde, ürkmüş, telâşa düşmüş leylekler uçuşuyorlar, söğüt ağacının hır-galanmaktan bozulan on iki yuvanın bulunduğu titreyen tepe dalları üzerinde telâşla dolaşıyorlardı.

Öfkesinden âdeta kudurmuş olan Stoiço aga ise baltayı daha vahşi bir zevkle sallamağa devam ediyordu.

Uzun sürmedi, iri gövdeli ağaç bir iki defa sallanarak yanladı. Dalları ölüm acısıyla titreşti, gövdesi, acılardan feryat ediyormuş gibi çatırdadı. Sonra yavaşça eğildi ve büyük bir sarsıntı ve lânetle devrildi. Gevrek budakları feryatla kırıldı. Bozulan yuvalardan toz duman kalktı.

Stoiço biraz geri sıçradı ve intikamın memnuniyetiyle mırıldandı. Sonra dalların arasına sokularak artık yuvadan tekerlenmiş olan kalpağını buldu, dizine vura-

rak tozunu silkti, başına geçirip gözlerine kadar indirdi ve bir şeyler homurdanarak dış kapıya doğru yürüdü.

Karısı, düşen ağacın gürültüsünü işidince telâşla evden dışarı fırlamıştı. Hayretten eşikte dona kaldı ve sesle ağlamaya başladı:

— Stoïçko, Stoïçko, yüz parça olaydın! Günahtan korkmadın mı, hay allah belânı veresi!...

Stoïçko şiddetle dönerek:

— Sus! diye bağırdı.

Karısı içeri kaçtı ve kapıyı sürmeledi. Stoïçko meyhaneye gitti.

Leylekler, yıkılan yuvalarının üzerinde tam iki gün dönüp durdular.

İHTİYAR ÖKÜZ

Her zaman çocukluğumu, sıcak baba ocağını, güne karşı bakan yüksek bir düzlüğe oturmuş olan doğduğum köyceğizi, kıyısında oynadığımız dereciği hatırladıkça bizim kart öküz Belçonun iri kemikli yapısı da gözümün önüne gelir.

Uzun yıllar, öküz ruhunun yüce sessizliği ile şu kadarlık itiraz göstermeden sabanı çeken bu hayvan, artık takattan düşmüş, ihtiyarlamıştı. Babam onu küçük buzağı kadardan büyüttü ve emekte, kadere boyun eğmekle geçirdiği bütün hayatını tanıyordu. Bu ihtiyar emekçiyi, can yoldaşını çok seviyor; hiçbir fenalığını hatırlamıyor, ona kalbten acıyordu. Artık işe elverişli olmadığı halde, onu ne sattı, ne de fazla zorladı; ihtiyarlık günlerinde kendi başına, rahatça yaşamıya bıraktı.

Zavallı Belço! Ne çile çekmiş bir hali vardı, ne yavaş hayvandı! Köyde hayvanlar içinde en iriydi. Kar gibi beyazdı. İnci koyusu rengindeki iri boynuzları, alınının üzerinde yarım ay gibi duruyordu.

Belço, umumiyetle, avlu içindeki sayvant altında küçük çocukların şefkatli kaygularıyla donanmış, yatıyordu. Onu timarlıyor, okşuyor, yem veriyor, boynuzlarını büyük çiçek demetleriyle süslüyorduk. Bu kıyafetiyle eski düğüncüleri andırıyordu. Onu gülünç bir hale getirsek de bize darılmıyordu. Bu iyi kalbli ihtiyar, iri siyah gözleriyle bize her vakit dostça bakıyor,

sanki hep bir şeyler söylemek istiyordu. Biz bu gözlerin içine baka baka dostça soruyorduk :

— Ne var Belço ? Ha ? Söyle, bir şey mi istiyorsun ?

Belço başını sallıyor, derinden göğüs geçiriyor ve dişleri dökülmüş ağziyle ağır ağır geviş getirmeye başlıyordu.

Biz ona çok yem veriyorduk. Durmadan yiyip geviş getirmesine rağmen, son derece zabındı. Bögürleri çökmüş iye kemikleri bir bir sayılıyordu. Kemikleri, omurgaları ve bel kemiği, Koca Balkanın çorak tepelerinin meydana getirdiği tarak gibi sırtıyordu.

Belço her sabah kalkar, üzerindeki samanları silker, yatmaktan uyuşmuş olan yerlerini diliyle yalar ve sayvant altından çıkarak su içmek için, derenin yolunu tutardı. Yavaş, sakın ve kayıtsız bir yürüyüşü vardı. Ardında bıraktığı emeğin büyüklüğünü anlıyormuş gibi, başını her zaman dik tutuyordu. Uçuk böğrü, süslediğimiz yakışıklı boynuzları, tüylerinin temizliği ve heybetli iri endamiyle hürmet kazanıyor, geçtiği yerlerde insanlar durup ona bakıyorlardı.

Böylece dereye kadar varır, su içer ve yine sakince iki yanına bakınmaksızın saçak altına, yerine dönerdi. Akşam üzerleri yine yalnız başına çıkar, haydıyan, çağıran olmadığı halde, yine dönerdi. Bu küçük gezilerinin vakti saatini asla şaşırıyordu. İnsanlar bu gezintilerden zamanlarını ölçüyorlardı.

Bazı yaz günlerinden onu köy sığırı ile otlığa yolluyorduk. Diğer sığırlar uzak ormanlara gidiyor, kayalık bayırlara tırmanıyordu. Bu iş bizim Belçoya zor geliyordu. Akşamları geri kalıyor, geç dönüyordu. Bir gün kayboldu. Babam onu bütün gece ormanda aradı.

Bir yol üstünde yatarken buldular. Yorulmuş kalmıştı.

Bundan sonra sığırlarla değil de Belço'yu buzağılarla yollamıya başladık. Onlar uzaklara gitmiyor, ormanlığa sokulmuyordu. Yani kaybolma tehlikesi yoktu.

Birinci gün Belço, bu yaramaz küçüklerle gitmek istemedi, gücenik bir halde, daha köy kenarından döndü. Buzağıcı onu geri çevirmeye çalışmış, fakat boşuna. Belço öyle bir bağırmış, öyle bir titizlenmiş, boynuzlarını öyle bir göstermiş ki, buzağıcı korkarak peşini bırakıvermiş. İkinci gün yine sürüye kattık. Gitti. Fakat öğle üstü şerefi çiğnenmiş çekildi geldi. Öfkeli, neşesiz, keyfi kaçıktı. Buzağılar, o zıp zıp sıçrayan yaramaz, dik kuyruklu çapkınlar, onu gücendirmişlerdi.

Birkaç gün sonra Belçonun inadı yenilmişti. Ancak müteffekkire has bir ağırbaşlılıkla kadere boyun eğdi. Yolda yürürken insanlar, sırf onu görmek için çıkıyorlardı. Güdücü, buzağıları önüne katıp, toz bulutu içinde yola koyulduğu zaman, Belço da onların hizasına gelir, çocukların yanında yürüyen muallim misali yanı başlarında giderdi. Zaman zaman yaramaz bir buzağıya muulayarak çıkışır ve sivri boynuzlarını göstererek korkuttuğu olurdu.

Belço sabahları erkenden, buzağıcının sesini duyar duymaz, meydanın ortalık yerine dikilirdi. İlk güneş ışınları çiğ damlalarını henüz kurutmaya başladığı yeşil ovaya gözlerini diker, gençliğinde, kuvvetli olduğu zamanlarda dolaştığı tarlalara, otladığı çayırlara uzun uzadıya bakardı. Nemli gözleri kederli bakıyor, sanki bakmaya doyamıyordu. İnsan gibi derin bir göğüs geçirişi vardı.

Bu ısrarsız ve sessiz ruhta neler oluyordu acaba?

Birgün Belço hastalandı. Saçak altından çıkmadı, kır-ları seyretmek için meydan yerine gidemedi, öylece yattı kaldı. Vücudu erimiş, tüyleri ürpermiş, sıtmal gibi hopur hopur titriyordu. Hasta hasta bakan gözlerinde keder

okunuyordu. İyice çulla örttük, yiyecek verdik, fakat yemedi. Su verdik, burun deliklerini suya bandırdı, ikrah etmiş gibi, başını çevirdi ve göğüs geçirdi. Derhal hayvan ilâçlamayı bilen nalbantı çağırdık. Hayvanı dikkatle muayene etti, kuyruğunu çekti, kulaklarını çekti, göz kapaklarını ters çevirip baktı, masurla burun deliklerine acı bir toz üfledi, bıraktı.

Birkaç gün, Belço hasta ve bitkin halde yattı. Gö-türdüğümüz yemek ve suya bakmıyordu. Gayet zayıfladı. Vücudu tahta gibi yassı olmuştu. Yemiye başladığı ve ayaklarının üzerine doğrulduğu zaman bile, güç halle ayakta durabiliyordu.

Güzel bir ilkyaz günüydü. Yortu vardı. İnsanlar şen ve yeni elbiseler giymişler, kiliseden dönüyorlardı. Bahçemizdeki yaşlı erik ağaçları çiçek açmış, düğüne hazırlanan süslü anneler gibi şen, birbiriyle sarmaş dolaş olmuşlardı. Akşamdan biraz yağmur yağmıştı. Havada bir tazelik vardı, gökyüzü berrak ve temizdi. Güneş bayırın ardından sıçramış, parlaktı, güzeldi, sanki insanlarla beraber o da kiliseden çıkmıştı, sanki o da bayramlık giyinmişti.

O gün Belçonun neşesi vardı. Düzeldiğine sevinmiş olan bizler boynuzlarına körpe ısırgandan, çuha çiçeğinden ve baharlardan demetler taktık. Sırtını tarayıp temizledik. O, ise bize dostane bakışlar atıyor ve gözle-rini sevinçle kırıştırıyordu.

Bir sıra ayağa kalktı, yavaşça bizden ayrıldı. Sonra yollandı, ayakları üzerinde durmaya gayret ederek, hep aynı heybet ve güzelliğiyle, dış kapıdan çıktı. Gayet zayıflamıştı. Durdurmak istedik. Annem, bırakın gezin-sin, dedi. Arkasından yürüdük.

Belço derenin yolunu tuttu. Birkaç zamandan beri onu görmiyen insanlar duraklanıp bakıyor ve zavallı Belço, diyorlardı.

Küçük köprü yanında durdu. Su içti, uzun zaman öylece durup kaldı ve her zamankinden farklı olarak, bu defa eve dönmedi. Dereyi aştı ve oraya yakın bulunan tarlamıza doğru hızlandı. Henüz başak vermiş çavdar dalgalanıyor, dalgalarında pıtpıdıklar ötüşüyor, üzerinde kelebekler oynayıyordu. Belço tarla başında durakladı, onu yakından tanıyan bir kimse gözüyle baktı, baktı, sınırdan birkaç yeşil ot kopardı. Sonra bir iki adım attı, birden sendeledi ve derin bir hasta iniltisiyle yuvarlandı. Biz korkarak eve haber etmeye koştuk.

Babamla döndüğümüz zaman Belço tarla başında yatıyordu. Ölmüştü. Başı çiçekli sınıra düşmüş, gözleri mavi semaya doğru açılmış, mahzun, sessiz ve güzeldi, fakat artık görmüyorlardı.

Bu ihtiyar emekçi, bizim sakın, aziz dostumuz, işte böyle öldü.

Onu bir zamanlar çift sürdüğü şimdi de yorgun başını koymağa geldiği tarla başına, insan gömer gibi, derin bir mezara gömdük. Şimdi dört tarafı taş çevrili bu mezar üzerinde her bahar gür otlar biter.

Bu biricik mezarın bulunduğu yere insanlar „Belço mezarlığı“ derler.

Bugün bile köyümü ziyarete gittiğim zaman, iki aziz mezarın önünde hürmetle eğilmeden geçemem. Bu iki mezar, annemin ve Belçonun mezarlarıdır.

DUL ADAM

Bir pazar günü sabahleyin erkenden, küçük bir dağ köyceğizi olan Brestak köyünün kilise sokağından yabancı bir ovalı geçti. Sopasına dayanarak küçük ırmağı atladi ve ikircimli bir halde, köyün ortasındaki geniş meydana durdu. Burada biraz oyalandı, etraftaki boş arsalara, birşeyler arıyormuş gibi, tereddütle baktı ve düşünceye daldı.

Serin ve berrak bir güz sabahıydı. İlk kırağı evlerin damlarını ve yol boyundaki fundalıkları gümüşî bir tozla yaldızlamıştı. Doğudaki yüksek ve karanlık ormanlara kuvvetli güneş ışıkları yayılıyor, berrak gök yüzü de, uykulu topraklar da düşünceli düşünceli o tarafa doğru bakıyordu. Köy içinde canlı sesler duyuldu. İki üç yalınayak çocuk, sürüye geç kalan hayvanları kıra çıkarıyordu. Yabancı adam onlara bir şeyler sordu ise de işitmediler ve şen çığırışmalarla uzaklaştılar.

Ovalı adam tek başına kaldı ve yine tereddütle etrafına bakınmaya başladı.

Dar ve beyaz çakırlıydı, sırtında, yüksek yakası açık duran kenevir bir gömlek üstüne giyilmiş mavi bir salta vardı ve bu haliyle uzak ova köylerinden olduğu anlaşıyordu. Ağzına kadar sarkan ve uçları kesik olan geniş bıyıklarının ve kulaklarına kadar inen büyük kalpağının altından sarkan terli saçlarının kırarmıya başlamış olması, onun kırkı aşmış bir adam olduğunu açıkça gösteriyordu.

Buna rağmen dik, yakışıklı ve dertop giyimliydi; delikanlı gibi tıraş olmuştu.

Uzun müddet, meydanlıkta sıralayıp saydı ve büyük sopası elde, birkaç defa ikircimli bir halde dar sokakları dolaştı. Sonra yine meydanlığa döndü. Yoldan geçen insanlar onu alâka ile süzüyorlardı. Fakat kimseye birşey sormadı. Bu sırada ansızın yaramaz çocuklar belirdiler ve adamı görünce sataşmaya başladılar:

— Şop, ey Şop, ku-ku!

Hattâ biri türkü tutturdu:

— Şop tekne yapaaar!...

Şop maruz kaldığı bu fena durumdan kurtulmak için:

— Susun be! diye bağırdı.

Çocuklar gülüştüler ve daha fazla bağırmağa başladılar.

— Şop ku-ku! Şop ku-ku!

Ovalı çocuklardan birine kendi lehçesiyle haykırdı:

— Bire çocuk, bak bana! Sana bir leva vereceğim, Marinitsanın nerede oturduğunu söyler misin?

Çocuk yabancı adama baktı ve onun söylediklerinden bir şey anlamadığı için, bir kapı dibine sinerek saklandı.

Üstü başı un içinde, beli iki kat olmuş ihtiyar bir değirmenci geçiyordu.

— Merhaba ahpap, birini arıyorsun galiba? dedi. Yabancı olacaksın, duruşundan anladım.

Şop yaklaştı ve sopasıyla bir çakıla vurarak kendini kabahatlı hissediyormuş gibi sıkılğan, konuştu:

— Arıyorum! Aklımı arıyorum, ihtiyar. Benim başımda olanı allah düşman başına vermesin.

Değirmenci merakla sordu:

— Ne diyorsun? Bir belâya mı çattın yoksa?

Ovalı:

— Belâ elbet, dedi. Bilirsin ya, yoksulun peşinden iyilik yürümez ki.

Ve başını eğerek utangaç bir halde devam etti:

— Marinitsa nerede oturuyor?

— Marinitsa mı? Hangi Marinitsa?

— Marinitsa be, dul bir karı.

Ovalı cevap verirken kıpkırmızı kesilmişti.

Değirmenci başını eğdi, düşünceye daldı ve kendi kendine:

— Kim olacak bu Marinitsa? diye mırıldandı ve:

— Sen onu tanıyor musun, dedi.

— Tanımaz olur muyum, tanıyorum elbet. Şöyle alçarak boylu, şişmanca bir kadın. Biraz çokça gülüyor.

Şop bunları anlatırken, daha fazla elleriyle izah ediyordu.

Değirmenci şakayla:

— Kadınların hangisi gülmüyor ya, dedi.

— Bana nerede oturduğunu tarif etmişti, ama unutmşum. Sabahtan beri şaşkın gibi dolaşıyorum, bir türlü doğrultamıyorum. Köprü başında, meydanlıkta, camlı pencereli beyaz ve yüksek bir evde... Bakıyor ve hayret ediyorum. Köprü, işte. Meydan da burada. Karşıda ev de var. Ama ne beyaz, ne de yüksek! Burası Brestak köyü değil mi?

— Köy, burası ahbap ama, Marinitsa adlı kadın yoktur köyümüzde. Hattâ dul kadınıımız da yok.

Değirmenci bir taşın üzerine oturdu. Lülesini doldururken düşünmiye başladı. Yüzünün kırışıkları gerilmişti. Şop, onun yanında başını eğmiş, düşüncelere dalmış, duruyordu. Sopasının ucuyla çakıl taşlara vuruyordu. Değirmenci ona şöyle bir baktı ve göğüs geçirerek dedi:

— Hastalık geldi ahbap, hastalık, fena hastalıklar geldi. Halimiz bilmem ne olacak. Bir eve girdi mi kadın, erkek, çoluk çocuk demedi, hepsini kıldı geçirdi. İki seneden beri kardeşim, öyle bir ölmektir gider ama!

Kırıyor fakircikler! Böyle olduğu halde, köyümüzde yine yalnız bir dul kadın var.

Şop göğüs geçirdi.

— Bizim tarafta da az, dede! diye inledi.

— Her yerde aynı kuş ötüyor!

— Her yerde aynı!

Yabancı adam başını kaldırdı ve ağlıyacakmış gibi gözlerini kırıştırdı.

— Ölüyor fakircikler, ölüyor. Yoksulluk ise, ölmüyor, bitip gitmiyor, yaşayıp duruyor.

Bu sözleri söyledikten sonra ikisi de sustular. Değirmenci lülesini acı acı çekti. Şop düşünceli bakışını kır-lara çevirdi. Buralara güzün hüznü çoktan çökmüştü. Güneş, kırağıyı eritmiye başlamıştı. Toprağın çehresi mahzun ve ıslaktı; tatlı hatıraları üzerine ağlamış bir kadın yüzünü andırıyordu.

Uzun bir fasiladan sonra değirmenci:

— Sen nerelisin? diye sordu.

— Uzaktan, dede, ta Hanlardan...

— A-ha, bilirim. E, bu Marinitsayı niçin arıyorsun?

Şop göğüs geçirerek:

— Hiç, dedi, bir ilgimiz vardı da...

Ve acıklı bir sesle ilâve etti:

— Kasabaya pazara gelmişti. Bir akşam handa kaldı. Ben de orada bulundum. İnsanlık hali, bilirsin ya, lâfa daldık. Kendinin dul olduğunu söyledi. Yalnız çalıştığını, didindiğini anlattı. Eh, dedim, ne yapalım? Ben de dulum. Allah kimsenin başına vermesin! Karım öldü. Ufak tefek çocuklarla kaldım. Halim anlatılacak gibi değil. İkinciye evlenecek oldum, ama kim gelir. Her-kesin çocuktan canı yanmış! Marinitsayı: sizin köyde bana gelecek bir dul kadın bulunmaz mı acaba, ben de biraz ak gün göreyim, dedim. İsterse kara abalılardan ol-sun, diye şakalaştım...

Değirmenci adamın yüzüne baktı:

— E ?

— Marinitsa bulunur, dedi, niçin bulunmasın. Ben bile birine gideceğim. Yalnız başıma bıktım artık, zor geliyor.

Şop sustu. İhtiyar, lülesini hızlı hızlı çekti ve düşünceli bir tavırla:

— Kim olacak bu karı acaba, dedi.

— Ben dikkatli baktım, hoşuma gitti. Dolgunca bir şey, sağlam, şen, güler yüzlü. Yalnız gözleri biraz nemli ve gamlıydı. Belki kismetimdir, dedim, kendi kendime. Hemen kararımı verdim: İş şu takım bu takım, dedim. Eğer razı isen, neyim varsa üstüne geçiririm. Çocuklarıma bakarsın. Ana, baba yanında büyüsünler. O, üvey ana kendi analarına benzemez amma, ne yaparsın? Kötü kötüdür ama, onsuz daha da kötü!

İhtiyar değirmenci göğüs geçirdi:

— Öz anaya benzemez ahpap, dedi.

Ovalı devam etti:

— Kadın razı oldu, şarap alıp ikram ettim. Orada bulunanların hepsine ikram ettim. Kadına bir çift çarıklık deri ve yüz leva para verdim... Öyle ya, insan gibi söz yaptık. Lâf ağızdan çıkar. Hani bir lâf vardır, onu kendi karım gibi ağırladım.

— Bu iyi; iyi yapmışsın.

— Bugün için sözleşmiştik. Gelip usulü, nizamı nasılsa alacaktım.

— Elbet, iyi yapmışsın oğlum! Fakat, kim olacak bu dul kadın!...

Şop, derin derin göğüs geçirdi.

Bu sırada insanlar kiliseden dağılıyordu. Sokaklardan sürü sürü kadınlar ve erkekler geçiyordu. Yabancı adam doğruldu. Sopasına dayandı ve geçen kadınlara dikkatle bakmaya başladı.

İhtiyar hâlâ kendi kendine:

— Kim olacak bu Marinitsa be canım, diye mırıldanıyordu.

Bir aralık şop onun omuzunu dürterek geçmekte olan kadınları gösterdi ve:

— İşte o, ortada olan değil mi?

İhtiyar:

— Hangisi, alçak boylusu mu? dedi ve bakınmıya başladı.

— A-a! Elbet, onun adı Marinitsa ama, dul değil, kocası var.

— Öyle mi? Kocası var, a? Yok birey, demek ki beni aldatmış!

Şop, vurulmuş gibi başını tuttu, çan acısıyla, ümitsiz bir sesle haykırdı:

— Ama, paralarım? Yüz leva?

Acele kadınlara doğru hızlandı. Hem gidiyor hem bağıırıyordu:

— Marinitsa!.. Marinitsa!..

Marinitsa durdu, şopa baktı ve tek lâf etmeden yoluna devam etti.

Ovalı:

— Dur, dur anlaşalım, o kadar acele etme! diye haykırıyordu.

Arkasından yetişti.

Marinitsa öfkeyle bir surat etti:

— Ne istiyorsun benden be şop. Hele, şuna bakın!

— Ne mi istiyorum? Paralarımı istiyorum!

— Ne parası be... Gözü çıkası şey! Hay allahım, böylesini görmemiştim!

Şop mülâyim bir sesle:

— Sen kendini deli yapma böyle. Paralarımı ver de, mahkeme kapılarında sürünmiyelim, dedi. Madem ki

kocan vardı, beni ne diye aldattın? Elâleme gülecek yaptın!

— Hay allahım, hey allahım! Be adam, sen deli misin, yoksa delirecek misin? Ben onu ilk defa olarak görüyorum, o ise benden para istiyor. Ne hakla! Ya defol başımdan, zira Marin gelirse, her yer şöp olur.

Marinitsa öfkeyle yoluna devam etti. Yanındaki kadınlara yüksek sesle anlatmaya ve lânetler savurmaya başladı.

Fakat, şöp yine yetiştı.

— Çabuk paralarımı! Yüz levayla çarıkları çevir!...

Kadının bileklerinden tutup asıldı. Yanındaki kadınlar bağırarak lânetler savurmaya başladılar.

— Yok mu bu şöpün başını kıracak adam? Yabancı kadınlara sataşiyor!

Değirmenci, yabancının yanına geldi ve elbisesinden çekerek mülâyim bir sesle:

— Bırak ahpap, ayıp, insanız! Mahkeme var, anlayacaksınız dedi.

Şöp, boğuk sesle:

— Kimin nesi o, diyordu, benimle ne hakla alay ediyor? Ben ona ne yaptım?

Gözleri doldu. Sonra birden bire yine kükriyerek bağırdı:

— Paraları! Paraları!

Yine Marinitsaya yapıştı, saçlarından çekmeye başladı.

Marinitsa ona titiz titiz baktı; yüzü korkunç bir hal almış, benizi uçmuş, ağzını alay edercesine bükmişti.

Şöp dişlerini gıcırdattı ve daha hızlı dartarak haykırdı:

— Paraları!

Marinitsa iki elini de kaldırdı ve şopun yüzüne şiddetle bir şamar yapıştırdı ve kedi gibi elinden sıyrılarak yoluna devam ederken:

— Al, sana para! dedi.

Yabancınn burnundan kan boşandı, bıyıkları ve elleri kan içinde kaldı. Beyaz gömleğinde de kan damlaları vardı.

Değirmenci esef ve acıyla:

— Eğil, ahpap, dedi, eğil de gömleğine kan damlamasın. Ne lâzımdı sana ama, nah! O, çok fena bir kadındır. Kocasını bile dövüyor.

Şop eğildi. Tozlu yola kan damlaları düşüyordu.

Ağlıyordu:

— Bu karaabalılar böyledir işte. Şeytandırlar. Ama bu işin sonunu göreceğiz.

Yoldan geçenler merakla şopun başına üstüler. Ona acıyorlardı. Zavallı şop bundan daha da kederlendi. Başını kaldırıp insanlara baktı. Yüzü büsbütün kana boyanmış, bıyıklarına birikmiş kan, pıhtılaşmıştı. Garipleşen gözlerinden çeşme gibi yaşlar boşandı. Hıçkırıyor, tükürüyor, elleriyle yüzünü oğuşturuyor, kanlı ellerinden yüzü daha fazla kana bulanıyordu.

— Hem paramı alsın, beni aldatsın, üstelik bir de dövsün? Görecek o gününü! Alacağı olsun! diyordu.

Acıklı sesi, bedbaht hali, ve kana batmış yüzü, oradakilerin güleceğini çıkarıyordu! Bir kısmı alay etmiye başladı.

Değirmenci teselliye girişti:

— Gel, gel ahpap, gel, bize götüreyim seni. Bu işin bir çaresine bakarız. Haydi, haydi de, çocuk olma!

Ve kolundan tutarak:

— Haydi! Gel benimle, bize gidelim, dedi.

Şop, oradakilere bir göz gezdirdi ve yavaşça yollandı. Yüzünde hem keder, hem elem, hem de şerefının kırıldığından duyduğu bir utanç okunuyordu. Bir kadın tarafından kırılmış şerefın utancı...

Birkaç yaramaz çocuk, uzaktan uzağa arkasına düştüler, ürkek adımlarla yürüyor ve birbirlerine sataşıyorlardı. Biri:

— Hey, şop, ku-ku! diye bağırdı.

Şop, kanlı yüzünü çevirdi, durakladı, çocuğa canavarca bir bakış attı ve yüksek sesle bir küfür savurdu.

Kalabalık, bir gülüş kopardı.

İLK KAR

Geceleyin şiddetli rüzgâr esti. Sabaha karşı hava biraz yumuşadı ve kar yağdı. Çökmüş gök kubbeden, birbirini kovalarcasına ufak ufak kar tanecikleri düşüyor, havada arılar gibi uçuşuyor ve çirkinleşen yer yüzüne gayet temiz ve yumuşak bir beyaz örtü seriyordu.

Köyde sesler dindi. Sanki, kar taneciklerinin ipek yumuşaklığındaki hisirtisi altında uykuya dalmıştı. Bacalardan ince mavi duman direkleri yükseliyor, ayinlerde yapılan tüttürmeler gibi semaya doğru uzanıyordu.

Kola Radin amca, cam yerine yapıştırılmış ve sıvanmış bir gazeteyle kaplı küçük penceresinin önünde oturmuş, kendinden geçmiş bir halde biricik cam parçası-ğından dışarı bakıyordu. Bu cam parçasığı alçak, karanlık, tavanı isli, paçavra, muhtelif marangoz aletleri ve ev eşyaları dolu odacığın biricik gözüydü. Yoluk kork tavuğu andıran Kolünün karısı, sıcak kümbetin başına oturmuş, kenevir tarıyordu. Kenevirin hisirtisi, tarak dişlerinin zırlıtısı oda içersini metaldan yapılmış sineklerin boğuk, tembel ve uyutucu bir ahenkle uzaktan gelen vızıltısını andıran bir sesle dolduruyordu.

Dışarıda lâpa lâpa kar yağıyor, avluyu, domuz ağılının saman örtüsünü, serçelerin siperlendiği çalı avluyu, ot tepesini, odunları, arabayı, hattâ yerde kakılı direğin tepesini bile örtüyordu. Direğe bir saksâğan kondu, önüne ardına bakındı, birşeyler söylendi ve derin düşünceye daldı. Saçak altındaki kurulukta bir ayağı üze-

rinde duran horozun başı düşmüş, kuyruğu sarkmıştı. Etrafındaki tavuklar kümecik olarak, birbirine sokulmuş düşünüyor, bakıyor ve hayale dalarcasına gözlerini yumuyorlardı. Köpek neredense çıkageldi, avlu ortasında durdu, esnedi, tembel tembel gerindi ve yavaş yavaş ahıra doğru yollandı.

Kola amca kendi kendine:

— Amma da tavşan havası ha! dedi.

Sonra göğüs geçirdi ve yoluk kalpağını sağ kaşı üzerine indirdi.

Karısı çenesi ayrılacakmış gibi esniyerek itiraz etti:

— Aman bu senin tavşanlarından! Düşünde gördün galiba. Kalkıp insan gibi bir iş yapsan olmaz. Odun filân getirmek hiç de aklına gelmiyor.

Ve keneviri taramaya devam etti.

Kola amca karısını küçümsercesine sustu. Karı lâfına hiçbir zaman kulak asmazdı.

Kendi kendine:

— Şimdi benim köpeğimle bir tüfeğim olsa istediğin kadar konuş ama, dedi.

Başı, derin düşüncelerle omuzları üzerine yaslandı.

Kola amca elli yaşlarında, alçak boylu, kısa boyunlu bir adamdı. Uğrak omuzları onu biraz kambur yapıyordu. Avcıydı ve düşüncelerinde tavşanlarla haşır neşir olurken yüzü tavşan yüzüne dönmüştü. Kulakları geri kaykılmış, daima tetikteydiler. Bir gözünün üst kapağı yoktu, bunun için diğer gözü uykudayken bile o daima açık dururdu. Kula, seyrek bıyıkları karmakarışık, dört tarafa uzamıştı.

Şimdi, endişeyle dışarısını seyrediyorken bile, akli yamaçlarda kopoy gibi av kovuyordu. Ne yazık ki, Kola amcanın ne tüfeği, ne de köpeği vardı. Tüfeğini, borca karşılık olarak meyhanede rehin bırakmış; köpeği ise,

ava gidecek adamı olmadığından dolayı kahrından ölmüştü.

Avludan, ellerini yıpranmış çakşırının ceplerine sokmuş bir halde Done Kozitsa geçti. Kola amcanın komşusu ve akranı olan bu adam da onun gibi yoksul, onun gibi avcıydı. Aralarında şu fark vardı ki, Done, hayatında hiçbir zaman tüfeğe sahip olmamıştı. Ava balta, yahut çapayla gidiyordu. Tavşanlara saldırmıyordu. Fakat, porsuk, tilki ve kokarca için canını verirdi. Kapanlar kurar, ilmekler atar, kurt kuyuları kazar, yemlemeler atar ve henüz yakalamadığı kurt ve ayıların derilerinden aldığı hayalî gelirarla yaşardı. Kışın karda siyah bir benek gibi daha uzaktan tanınmasın diye karısının beyaz gömleğini giyer, köy kenarında bütün gece titrer, tilki bekler ve onları aldatabilmek için kurnazca horoz gibi öterdi. Fakat ağır soğuklamalardan başka eline bir şey geçmezdi...

İlk karı görünce bu sabah onun da kalbi hopladı. Fakat iki günden beri tütünsüz kaldığından dolayı dünya başına ters dönmüştü. Uzun müddet kara baktı, ocak karşısında kaşındı ve:

— Dur varıp komşu Koladan bir cigara istiyeyim, hem de şunu biraz kızdırayım, dedi.

Done, bütün fakirliğiyle beraber şen adamdı ve çabuk kükreyen Kola amcayı kanırmayı, onun bitmez tükenmez küfürleriyle eğlenmeyi severdi.

Çarıklarından karı silkti ve tilki gibi hafifçe Kola amcanın odasına girdi. Kirpi sırtını andıran seyrek sakallı yüzü soğuktan büsbütün morarmıştı. Selâm verdi. Kulaklarına kadar yayılan ağzını öyle bir yamılttı, yüzüne öyle ifade verdi ki, Kola amca tütünsüzlükten gözlerinin kararmış olduğunu derhal anladı. Selâmını alarak ceplerini bir iki silkti. Bir cigaralık tütün kırıntısı toplanmıştı. Done, titreyen parmaklarıyla cigarayı sardı, yüzünün

ifadesini değiştirdi; bu defa gözleri de iştirak ediyordu. Şöyle dedi:

— Kokarca nerelerde gizlenir acaba, şunu yakalayıp sıcak derisini yüzsem!

Kola amca, tekrar göğüs geçirdi:

— Bugün gitmeliydik, Done! Kaybediyoruz! Havaya bak bir kere. O yaramaz tavşanlar karda kim nasıl taze izler bırakırlar şimdi!

— Eh, eh, eh!

Done, şiddetli bir arzunun coşkunluğuyla haykırdı ve kirpiye benziyen başını on kere bari olsun salladı.

Kola amca, tütün kokan lülesini ağzından çıkarak:

— Ama, hava da bir kere hava! Değil mi? dedi.

— Havaya diyecek yok ama, sen ardına takılıp gidecek mal değilsin ki! Daha sabahtan sana haykırmayı düşünmüştüm. Bu karda ormana, evine girdiğin gibi gir, al kokarcayı, dön, bak keyfine.

Kola amca dokunulmuş bir insan sesiyle:

— Eh de kolay yakalıyorsun şunları, dedi.

— Ben onları kolay yakalıyorum amma, yalnız başıma yapamıyorum. Sense tavşan düşkünüsün, bana yaramazsın. Aklın fikrin tavşanda.

— En eviğini yakalayamazsan kurnazını hiç!

Kozitsa itiraz etti:

— Bak, senin de yakaladığın yok ya, hayvancıkları korkuttuğunla kalıyorsun.

— Senin gibi bir uğursuzla gidersem korkudurum elbet.

— Bilmem kim uğursuz!

İki komşu kavgaya hazırlanmışlardı.

Kolünün karısı derin derin esneyerek:

— Siz burada çocuklar gibi inatlaşıyorsunuz, tavşanlar ve tilkilerse ormanda sağ salim geziniyorlar, dedi.

Kozitsa kışkırtıcı bir tarzda şöyle söylendi:

— Ne de olsa bizim avluda tavşan kemiği bulacaksınız, ama sizin avluda o da yok!

Kola amca, aynı tarzda, aynı ölçüyle konuştu:

— E, Done dedi, un, tavşan kemiklerinden daha lüzumludur.

— Bunun için mi komşulardan ödünç un alıyor da, çevirmiyorsunuz?

— Öyle mi? Senin çok selâmın var, Done! Zannıma kalırsa biz onu çevirmiştik.

— Senin çok selâmın var, Kola.

— O üç tavşan derisini una tutmadık mıydı, ha?

— Üç tavşan derisini, kokarcadaki paya tuttuktuk?

— Kokarca benimdi, Done!

— Nasıl senin olacakmış, beraber yakalamadık mıydı?

— Af edeceksin ama, o beraber yakaladığımızdan sen payını aldın.

Done kurnazca gülümsedi:

— Kokarcayı sen yalnız başına tuttun, öyle mi?

— Yok, seninle beraber tuttum!

— Şuna bak! Tavşancı kokarcadan bahsediyor. Sen kokarcanın izlerini bile tanımıyorsun be!

Done kalktı. Rakibini ta kalbinden vurmuştu. Kola amca kükredi. Kulakları kımıldanmaya başladı. Kapaksız gözü parladı. Birkaç defa burnundan soludu.

— Dinle be divane! Sen kime anlatıyorsun bunları! Ben arabayla deri satmış adamım be!

Kozitsa âdetâ öldürücü bir alayla:

— Satıyordun ama, koyunların öldüğü sene, dedi.

Kola amca küfür savurmaya başladı. Yerinden kalktı, kümbetin arkasında dayalı duran sopayı kavradı.

Done Kozitsa, maksadına ulaştığını görünce ellerini ceplerine soktu, iki kat büzüldü, kapıdan fırladı ve gelincik gibi avluyu aştı.

Dış kapı önünde durdu ve gür sesle gülmeye başladı. Sesi bütün mahleyi tutuyordu. Köpek havlamaya başladı. Kola amca ev kapısında durdu, kükremiş, öfkesinden titriyor ve aklına gelen küfürü sıralıyordu. Bulgarca olanların yetişmediğini görünce bir zamanlar Rumanyada öğrendiği küfürleri de kullandı.

Dolaydaki basık sessiz evlerden üstü başı perişan, saçları dağınık çocuklar, meraktan sokağa uğramışlardı.

Üstü başı kenevir çöpünden bembeyaz olmuş olan Kola karısı çıkarak kocasını içeri çekti.

— Haydi be, yeter küfrettiğin! Gir içeri! Elâleme gelecek olma! Görmüyor musun, Done seni kızdırıyor. Done, senin de allah belâmı versin!

— Kızdırıyor! Beni kızdıracak! Tüfeğim rehinde olmasaydı görecekti gününü. Tavşan vurur gibi vururdum onu!

Kola amca kapıyı hızla itti ve içeri girdi, fakat yine döndü. En büyük küfürü unutmuştu. Onu da savurduktan sonra, burnundan soluya soluya içeriye girdi.

Done Kozitsa, sokakta gülüyor ve etrafına üşüşen erkeklere komşusunu nasıl kızdığını anlatıyordu.

Kar tanecikleri yarışircasına düşüyor, sessizliğe gömülen köyü örtüyordu.

YALNIZLIK

Lâpa lâpa yağan kar, Sinino köyünü, ovaları, ormanları, bütün dünyayı örtüyordu. İri kar tanecikleri arası kesilmeksizin, hızla düşüyor, gözleri kamaştırıyor ve her şeyi kalın kar örtüsü altında bırakıyordu. Zaman zaman ovadan delicesine bir rüzgâr boşanıyor, iri kar taneciklerini savuruyor, beyaz kasırgalar kaldırıyor, sonra yine kaybolup gidiyordu. Ümitsizliğin yükü altında çökmüş olan eski köy mektebinin yıkık bacası belli belirsiz tütmekteydi. İçerde talebeler arılar gibi vızıldıyor ve bu canlı ve sürekli gürültü şen dalgalar halinde dışarıya dökülüyordu. Rüzgâr bu dalgaları kucaklayıp kar kürtünlerine gömüyor, kasırgalara sarmaştırıyor, boğuyor ve uçup gidiyordu. Fakat onun arkasından dalgalar yine canlanıyor „a-a, a-a, a-a!...“ diye şen ve oynak bir gülüş kopuyordu.

Muallime, odasında masa başında oturuyor, küçük pencerenin tunuk camlarından karı seyrediyordu. Hastalıklı zayıf yüzünü keder kaplamıştı. Odalardan gelen çocuk gürültüsü yıprak sinirlerine dokunuyor, taciz ediyordu. Rüzgâr soba borularında ısıklık çalıyor, düşüncelerini viran kasırgalar şeklinde kıvrandırıyor. Hizmetçi Kola dede kızgın soba başında duvara dayanmış oturuyor, uyukluyordu. Tütün kokan lülesi elinde tütüyor, ön kısmı yırtık kirli gömleğinden, her zamanki gibi, büyük işkembesi sarkıyordu. Tıknefes göğsü, bozuk bir laterna gibi çeşitli hırıltılar çıkarıyor ve borularda ısıklık çalan

rüzgâra refakat ediyordu. Duvardan acıklı ve uykulu gözlerle iki tozlu levha bakıyordu. Dolap ardında fareler tıkırdıyor, kovallaşıyordu.

Muallime hiç başını çevirmeden:

— Bugün cuma mı? diye sordu.

Kola dede belinledi ve uykulu gözlerini açarak sordu:

— Ne diyorsun, muallime hanım?

— Bugün cuma değil mi?

— Cuma. Posta için mi? Daha erken. Müvezzi saat üç buçukta geliyor. Ama böyle havada, bilmem gelir mi.

Hizmetçi yine uyukladı.

Muallime hazin düşüncelerine daldı. Genç ve güzel bir kızdı. Öksüzdü; uzak hısımlarının yanında büyü-müştü. Bu yıl, muallimliğinin ilk yılı idi, ona pek ağır ve dayanılmaz görünüyordu. Burada daha fazla kalama-yacağını hesabediyor, kaçacağı geliyordu. Fakat sonra ne yapacağını da bilmiyordu. Yalnız uzak bir ümidi vardı. Tahsilini bitirdiği zaman onu bir teğmen sevmişti. Yakışıklı, şen bir delikanlıydı. Ona bütün kalbini ver-mişti. Zaten muallimeyi bu köye getiren de teğmen ol-muştu. Güya hısımlıymış gibi, ev bulup onu yerleştirdi ve iki üç hafta birbirine ateşli mektuplar yazdılar. Bu mektuplar aşk ve nezaket doluydu. Fakat daha sonra teğmen yazmaz oldu; aldığı mektupları cevaplandırmı-yordu. Bu Marinka'yı çok üzüyordu, fakat, teğmenin onu terkettiğine asla inanmak istemiyordu. Bunu yap-a-cak olsaydı bile, muhakkak bildirecekti. Teğmen, onu meçhuliyetin kollarında bırakacak kadar gaddar değildi. Kimbilir, belki mektupları ona varmadan kayboluyordu. Köy postası da öyle nizamsız, o kadar inanılmıyacak bir vaziyetteydi ki... Her cuma ve salı günleri, müvezzi geçerken, Marinka, zamanını uykudaymış gibi geçirirdi. Düşüncelere dalar, kendinden geçer, hiç canı çocukların

yanında durmak istemezdi. Çok defalar Kola dede, onu ağlarken görürdü.

Bugün mektup alacak ümidiyle uyandı. Rüyasında silâh sesi işitmişti.

İhtiyar hademeye sordu:

— Kola dede, insan rüyasında silâh sesi işidirse ne oluyor ?

Kola dede, muallimenin çoktandır mektup beklediğini bildiği için şöyle cevap verdi:

— Mektup kabul edeceksin.

— Düş tabiri de böyle diyor... dedi.

Muallime çocukça sevindi.

Kola dede:

— Bunu daha çocukluğumdan bilirim, dedi. Hele bizim İvan askerdeyken, anası sabahleyin küçüklere, „Çocuklar, bugün İvan aganızdan mektup gelecek, rüyamda silâh gördüm“ derdi. Birinci postada değilse, diğerinde mektup mutlaka yetişirdi.

Rüyalara inanmadığı halde, bu sözleri dinlerken Marinkanın gönlü ısınıyordu. Şimdi, müvezzinin, kar altında kalan ormanlardan geçerek getirdiği mektubu tasavvurunda okuyor ve öpüyordu. Mektupta onun Stefan'ı af diliyor, hastalık geçirdiğini ve üzülmesin diye yazmak istemediğini bildiriyordu. Marinka ise, yine tasavvurunda, mektuba cevap düşünüyor, onu af ediyor, dünyada, ondan başka şikâyet edecek, elem ve sevincini paylaşacak kimsesi olmadığını yazıyordu. Evet, Marinkanın yalnız bir sevgilisi, biricik, şirin, yakışıklı, dinç ve şen sevgilisi vardı...

Onu öpüyor, mevcudiyetine seviniyor, hergün gelmesini, görüşecekleri günü bekliyordu.

Kar hâlâ yağıyor, yağıyor, hiç arasız pencerenin camlarına yapışıyordu; rüzgâr soba borularında ısıklık çalı-

yördu. Kola dedenin laternası rüzgâra yine refakat ediyordu.

Sınıfta muallimsiz kalan çocuklar gürültü kaldırıyorlardı. Kimileri şarkı söylüyor, kimileri ağlıyor, koridorda koşuyorlar, karda kovalıyorlar, cırlak sesleri çıktığı kadar bağırıyorlardı. Marinka bu gürültüyü duymuyordu. O, bu âlemden uzakta yaşıyordu.

Birdenbire müvezzinin kısık sesli borusu işitildi. Muallime sabırsızlıkla sıçradı:

— Koş! dedi. Kola dede koş, belediyeye koş. Müvezzi geldi. Mektuplarımı getir. Gecikme ama, rica ederim. Derhal gel!

Kola dede, kalktı, havanın kötülüğünden şikâyet edencesine mırıldanarak, yavaş yavaş çıktı.

Marinka oda içinde sabırsızlıkla geziniyor, sık sık pencereden bakıyordu.

Biraz sonra Kola dede döndü. Üstü başı bembeyaz kar olmuştu.

— Yok, muallime hanım! dedi.

Muallime sararıp soldu, dudaklarını ısırmağa başladı. Ümitsizlik içinde masanın başına oturdu, ellerini yüzüne kapadı ve uzun müddet öylece kaldı. Kola dede başını sallıyor, esef ve hayretle bakıyordu. Teskine kalkıştı:

— Ağlama hanım kız, ağlama. Bu gün yoksa yarın gelir.

Muallime ağlamağa kandıktan sonra kalemi aldı ve şunları yazdı. „Sevgili Stefan, senin artık unutmuş olduğun Marinka on beşinci mektubunu yazıyor. Sen ne yapıyorsun? Niçin mektup yazmıyorsun? Hiç olmazsa bir kelimecik bari yaz. Bana okadarı da kâfi, çünkü bana senden başka kimse mektup yazmıyor, benim kimsem yok. Buralarda, kar altında, ormanlar arasında bana yardım edecek, beni kurtaracak olan senin sözün, senin

aşkındır. Ştefan, mevcutmusun, yoksa çocukluk yıllarıma mahsus kaybettığım tatlı bir rüya mısın ?“

Gözlerinden iri sıcak damlalar döküldü. Kederini anlatacak, yazacak takatı olmadığını hissediyordu. Kalemı bıraktı, önlüğüyle yüzünü kapatarak uzun müddet ağladı. Bu sırada, muallime boğucu hınçkırıklar arasında çırpınıyorken odaya muhtarla kâtip girdi. Aralarında sert ve kaba, öfkeyle konuşuyorlardı.

— Burada muallim var mı, yok mu ? Dışarıda çocuklar birbirlerini helâk edecekler ! Başlarında kimseleri yok... Ne bir nizam, ne bir muallim terbiyesi ! Vay çocukların haline !

NENA GELİN

Bir g z sabahı erkenden köy içine acı bir kadın feryadı yayıldı. Zağaralı Kolünün karısı Nena,  ıldır m ş gibi, yalınayak, ba ıkabak, saçları karmakar  k bir halde, sokakta ko uyordu. Yüzü gözü, elleri kan içindeydi. Ba ının bir yerinden f  k ran kan, solgun yüzünden a a ıya, kirli koynuna doğru s z l yordu. Nena ko uyor, g z ya larından bo ulan korkunç sesiyle acı acı feryad ediyor ve karşı gelene:

— Kom  ulaaar, yeti in, ezdiler beni! Kocam dövdü! Sa lı ımı aldı! Allah da onun canını alır inşallah! diye ba ırıyordu.

İnsanlar korkarak yoldan sapıyor, hayretle bakıyorlar ve ona acıyorlardı.

Nena kilise yanından geçti, duraklamaksızın bir ha  çekti, çıplak ayaklariyle değirmen arkını geçti ve feryatlar içinde mektep önünde durdu.

Çok erkendi. Etrafta kimseler yoktu. Nena, gürlük sarm   olan mektep avlusunun ortasında a ladı, sızladı, biraz düşündü ve kapıyı itti.

— Muallim efendi, bana bir dilek  yaz. Kocam, Kol  beni kırdı geçirdi.

Mektep  ssızdı, a layı ı, boş koridorda daha korkunç   n lıyordu.

Nena döndü ve yardım bulmıyan a layı ıyla köşede sırtını kaçırmakta olan mandaya dönerek:

— Vay allahım, ben ne yapayım, dedi.

Manda nemli burnunu Nena'ya uzattı, büyük gözleriyle ona hayretle baktı ve yine kaşınmasına devam etti. Mektep avlusunun boyuna çökmüş olan iki erkenci talebe sessizce ekmek yiyordu. Üstleri başları dökük, boyunlarında torbaları vardı. Kan içinde kalmış olan kadını görünce, oturdukları yerden sıçradılar.

Nena kanlı yüzünü gömleğinin geniş yeni ile silmeye ve daha yüksek sesle söylenmeye başladı:

— Kocam benim sağlığımı aldı, allah da onun canını alır inşallah!

Çocuklar biraz durup baktılar ve çabucak mektep binasının arkasına kaçtılar.

Nena ahladı, vahladı ve ağlaya ağlaya muhtar yardımcısının evine yollandı.

Muhtar yardımcısı, odunlukta birşeyler yontuyordu. Nena'yı böyle görünce işini bıraktı ve ta dış kapıya karşılamıya çıktı.

— Salhanadan kaçırılmış gibi köy sokaklarında, neye geziyorsun böyle? dedi. Geri dur! Bu halinle çocuklarımı korkutacaksın!

Nena bütün kuvvetiyle bağırmaya başladı:

— Aman Simon amca, kocam sağlığımı aldı, allah da onun canını alsın!

Simon amca da bağırarak cevap verdi:

— Sus, sus! Ne de yaygaracısın! Bağırma okadar, dağda bulunmuyorsun ya. Dövmüşse, kocan dövmüş, keyfi tutmuş dövmüş. İsterse döver, isterse okşar, karısı değil misin, dayanacaksın! Dövdüyse, öldürmedi ya!

Simonun karısı ev kapısından başını uzatmış, ürkek ürkek bakıyordu. Simon amca, içeri girmesi için karısına göz etti ise de, karısı anlamazdan geldi, bakmaya devam etti.

Kocası bir kere daha sert sesle:

— Gir içeri, sen de odunu yemiyesin, diye bağırdı.

Kadıncağız sanki buhar olmuştu; kalboluverdi.

Nena gelin, ağlamasını kesmişti, fakat derin hınçkırıklar göğsünü hâlâ sarsıyordu.

— Simon amca, onunla nasıl yaşanır artık! Çağırın onu, cezalandırın. Her gün dayak, her gün dayak, çekecek şey değil. Demir olsam dayanamıyacağım. Beni harap edecek.

Yol üstünde, ne olduğunu anlamak isteyen kadın, erkek ve çocuklar toplanmışlardı.

Muhtar yardımcısı.

— Haydi, haydi gelin, git buradan, benden yardım bekleme. Kâtibe git, o, kanunları daha iyi biliyor.

Nena, iradesine tekrar serbestlik verdi, sesinin çıktığı kadar ağlamaya başlayarak belediyeye doğru yollandı.

Kâtip, Nenayı kalem odası önünde karşıladı.

— Ne var, gelin? diye sordu.

Kâtip geceyi kalem odasında geçirmişti. Elini yüzünü henüz yıkamış, peşkirle siliniyordu.

Nena her sözün sonunu uzatarak tıpkı, şarkı söylercesine dert yanmaya başladı:

— Kocam, Kolü dövdü beni, Panayot efendi. Onu cezalandırmanız için dilekçe vermiye geldim.

Panayot efendi peşkiri omuzuna atarak yenlerini iliklemeye çalışıyordu. Ciddi bir tavırla:

— Nerede dilekçen? diye sordu.

Nena saçları karmakarışık olan başını kâtibin önüne eğdi. Yarasını göstererek:

— İşte dilekçem, dedi.

Pıhtılaşan kandan saçları birbirine yapışmıştı.

Panayot efendi gözlüklerini taktı ve yarayı dikkatle gözden geçirdi.

— Breh, dedi kelleni iyice yarmış! Neyle vurdu?

— Söveyle vurdu, allah belâsını versin!

Panayot efendi, henüz gelmiş olan belediye kâtibine dönerek dedi:

— Bak bana, Panço, bul biraz yapağı da şunun yarasını haşlıyalım, beyni akacak.

Nena gelin bağırdı:

— Gözleri akar inşallah!

Ve, kâtiple meracı yarayı haşlayıncaya kadar başını eğik tuttu.

Bu iş bittikten sonra kâtip sordu:

— E, şimdi ne istiyorsun gelin? Boşanmak istersen, Piskoposa dilekçe ver. Bu onun işidir.

Nena gelin yine feryada başladı:

— Boşanmak istemiyorum, istemiyorum, istemiyorum! Onu biraz azarlamanızı, beni artık dövmemesi için biraz akıl vermenizi istiyorum!

— Eğer dayaktan ötürü mahkemeye verirsen onu hapse atacaklar.

Nena yine:

— A-a-a! diye haykırdı. Kapamalarını istemiyorum. Çocuklara kim bakacak? İstemiyorum!

— O halde, papazın yanına gidin de sizi uzlaştırsın. O, nikâhlanmış, o mahkûm etsin.

Nena daha fazla durmadı. Tekrar feryada başladı, etrafına yığılan kadınların yanından, yüzlerine bakmadan geçti; ardından savrulan şaka ve istihzalarla papazın evine doğru yürüdü.

Papaz cübbesiz ve başıkabaktı, iki besili domuza bu-laşık su döküyor ve kulaklarının arkasını kaşıyıp okşı-yarak bir şeyler konuşuyordu. Nena'yı kanlar içinde ağlarken görünce, sert bir sesle durdurdu:

— Nereye böyle mare? Kılığına bak bir kere!

Nena hıçkırıklar içinde, başından geçenini kısaca anlattı!

— Vay papaz babacığım. Sana ağlamıya geliyorum. Kolü beni harabetti. Bize sen nikâh kıydın, mahkememizi de sen gör.

Göz yaşları dökülüyor yüzündeki kurumuş kanlar üzerinde izler bırakıyordu. Yere yuvarlandı ve kovulmuş köpek misali, yüzünü eteğiyle kapadı, başını iki eli arasına alarak ölüye ağlar gibi feryada başladı:

— Ah öksüzlük, öksüzlük! Ne fena talihim varmış. Evleneli üç yıl oluyor, ak gün görmedim. Allahım, Allahım! Çirkin miyim, bet miyim, yoksa oğuldan uşaktan mahrum kısır mıyım da, beni bunca hor görüyor.

— Sus! Sus! Yeter uluduğun. Kocan dövmüş, benim kabahatım ne? Evleninceye kadar aşkınızla köyü altüst ettiniz, şimdi gene bana ağlamaya gelmişsin. Defol! Git, ondan af dile!

Papaz, Nenayı elinden tuttu, ayağa kaldırarak kadını kapıdan itti.

Nena yine yol üstünde kalmıştı. Nereye gideceğini bilmiyordu. Arkasından domuzların oburca ağız şapırdatmaları geliyordu.

İnsanların yürekleri katı ve merhametsizdi. Kimse onun haline varmadı. Kimse teselli etmedi. Yalnız azar ve alay gördü. Hiçbir zaman çıkamıyacağı derin ve karanlık bir pınara düştüğünü zannediyordu. Kederli yüreğinin acısını kimse sormadı. Ağlamayı kesti. Artık patlak kafasının acısını da duymuyordu. Şimdi kalbindeki yara daha büyüktü, bu yara acıyordu. Bu acı, onun genç ve yıprak endamını bir yumak haline getirmiş, bu yumak içinde acı bir keder denizi haline gelmişti ki, Nena bu denizin dalgaları arasında boğuluyordu.

Hâdisenin aslını öğrenmek isteyen insanlar yine yol üstüne toplandılar uzaktan uzağa Nenaya bakıyorlar, „tüh!“ lar savuruyorlar, şakalaşıyorlardı. Bir kenara çekip ona teselli verecek merhametli kadınlar bulunduyusa

da Nena, taşa topaca tutulan yabancı bir köpek gibi büzülüyordu. Bütün dünyada yapayalnız hiç kimildamadan duruyor kimseye kaldırıp başını bakmıyor, için için inliyordu.

Papazın evi önündeki ulu ceviz ağacından birer soğuk kakhaha gibi birbiri ardından yanık, sert yapraklar dökülüyor, Nenanın üzerine yorgan çekiyordu. Nena, silkinmek için yerinden kimildamıyordu.

Karşıdan, koskoca bir odun elinde kocası Kolü belirdi.

Daha uzaktan haykırmaya başladı :

— Bu kancık daha burada mı? Çocuklarını yüzüstü bırakıp sokaklarda deli gibi gezeceksin, öyle mi?

Nena onu görünce yine feryada ve sayıp dökmeye başladı :

— Kolü, Kolü, seninle nasıl yaşıyacağız, Kolü! Elâlemden utanmıyorsan, allahtan bari kork!

Kolü karısını beliklerinden yakalıyarak dattı :

— Haydi, yürü eve, elâleme gülecek olma!

Hızla ileriye itti ve sopa elinde önüne katarak kadını koyun gibi sürdü.

İhtiyar bir kadın :

— Birey Kolü, dedi dövme karını, allahı döğmüş oluyorsun.

Kolü mırıldandı :

— Niçin dövmiyeyim? Karım değil mi? Benim karım!...

Ve Nenanın ardından yürüdü.

OĞUL

Nikola dede sevincinden ağlıyordu. Acı fasulya çorbasını sessizce kaşıklıyor, sık sık içini çekiyor, gözlerini dolduran ve tıraşsız, pürüzlü, mülâyim yüzünden tekerlenmeye hazırlanan göz yaşlarını gizlemeye çalışıyordu. Kasabayı soğuk bir sis kaplamış, dışarda yağmur çiseliyordu. Han içi hınca hınçtı. Köylüler masa başına oturuyor, yiyip içiyor ve bağırışıyorlardı. Kapı sık sık açılıyor, insanlar girip çıkıyorlardı. Çocukları ellerinde kadınların kimisi kürke, kimisi yağmurluğa sarılıydı. Sevinçten kalbi hoplıyan Nikola dede, gürültüyü işitmiyor, kimseyi görmüyordu. Yalnız, zaman zaman şarap içiyor ve oğluna ne diyeceğini bilmediğinden dolayı ikide birde şunları tekrarlıyordu:

— Seviniyorum, oğlum, seni gördüğüme seviniyorum. Hemen on sene oluyor, küçük çocuktun... ozamandan beri senden ne hayır ne haber. Bugün panayıra gelmedim, bilmem ne zaman görüşecektik.

Oğlu Stoyan masaya abanmış, tahtadan dışarıya uğramış olan bir enserin kafasını kurcalıyor ve dudaklarını içine çekmekten yanakları şişiyordu. Karnını iyice doyurmaya bakıyor, ufak kadehleri kaldırıp dibi kuru dikeyiyor ve oturduğu yerde endişeli endişeli kımıldanıyordu. Aklı buralarda değildi.

— Nerelerdeydin be oğlum? Bunca senedir! Amerika-kada, Tuna boyu kasabalarında bulunduğunu işittik. Hapiste diye köy içinde lâflar dolaştı. Bir aralık, ölmüş-

sün, dediler! Az kaldı anma törenini yapacaktık. Sorduk, soruşturduk, bir yerden bir haber alamadık.

Nikola dedenin sesi boğuldu. Sustu kaldı. Baba sevgisi dolu gözleri oğlunu büsbütün kucaklıyor, okşuyor ve sevinliyordu.

Stoyan kendisi hakkında konuşmaktan çekiniyordu. Yıprak kasketini kâh kaşlarının üzerine indiriyor, gözlerini kapıyor, kâh geri itiyor ve altından yağlı, terden birbirine yapışmış olan kirli saçları görünüyordu. Entarisi kirliydi, eski boyun bağı, yakasının arka kısmından çıkmış, çıplak ensesine dokunuyordu.

— Sanki yerlere battın be oğlum. Zavallı anan ağlamaktan gözsüz kaldı. Haber etseydin bari. Mektupçağız gönderseydin. Çok üzüldük, oğlum, çok üzüldük.

İhtiyar göğüs geçirdi. Sözlerini gözyaşları boğmuştu.

Hana bir candarma girdi. Tezgâh başına gitti, meyhaneciye birşeyler sordu. Bir rakı içti, içerdekilere bir göz gezdirdi ve yine çıktı.

Stoyan bir parça kâğıt çıkardı, kasketini tekrar gözlerine indirdi, masaya büsbütün eğilerek kâğıdı okumaya başladı.

Nikola dede bunu gördü. Oğluna baktı, candarmayı bir süzdü, fakat beyinde kötü düşüncelere yer vermek istemedi.

Ve yine candan yürekten, saf bir sesle söze başladı:

— Gücenme oğlum ama, fena şeyler duyduk... Elâlemden utanır olmuştuk, yavrum...

Stoyan susuyor ve gülümsüyordu, fakat şen değildi. Baba devam ediyordu:

— Bir zamanlar köye candarma geldi. Seni aradılar. Evi altüst ettiler. Herhangi bir hırsızlıktan bahsediyorlardı. Bir kasa mı soymuşsunuz, ne?

Stoyan:

— Boş şeyler, dedi ve önüne eğildi.

— Öyle, öyle duyduk, oğlum.

Stoyan suratını ekşiterek:

— Öyle değil, baba, ben adalet uğrunda savaşıyorum! Bu çürük alem göçmelidir. Biri şahane hayat sürsün, diğeri bir parça kuru ekmek için telef olsun. Adalet bunun neresinde?

İhtiyar, oğlunun karşısında gözlerini kırptı. Bu sözlerden birşey anlamadı.

— Öyle oğlum, öyle. Adalet, insanın elindedir. Sende varsa, dünya yüzünde de var. Sende yoksa, kimsede de yok.

Ağır gövdeli Stoyan yerinden kımıldandı, eğildi ve döşemeye tükürdü.

Baba:

— E, boş ver, dünyayı biz doğrultacak değiliz ya, dedi. Karşılaştık, görüştük. Vazgeç şu eğriden doğru-
dan da gel gidelim köye. Ananı sevindir. Gel de işin başına geç. Ben artık ihtiyarladım.

Stoyan ellerini ceplerine soktu; yıpranmış dar elbise-
leri gerildi.

— Baba, eninde sonunda öyle olacak ama, şimdilik yapamıyacağım, dedi.

— Bir iki günlük bari gel, be oğlum. Anan sevin sin. Evini gör.

— Gelemem baba, nasıl olur! Ben buraya acele bir işle geldim. Bir fabrikada iş başındayım. Köstendil ta-
rafında. Efendim beni buradan ona bir at almıya gön-
derdi. Ben de aldım, götürmem lâzım.

İhtiyar acı acı göğüs geçirerek:

— E oğlum, yüreğin bizden hepten soğudu. İyi oldu da haykırdın bari. Başka türlü tanıyamıyacaktım. Biraz uğramıyacaksın, öyle mi? Ben vakit varken yollanayım.

Hava fena. Yanımda para da var. Biraz hayvan sattım. Kışın beslemek olmasın diye.

Nikola dede masrafı ödedi. Torbasını sıktı. Yağmur-luğunu örtündü.

— Demek öyle oğlum, eve gelmiyeceksin.

Bu sözleri ihtiyar kendi kendine konuşurmuş gibi mırıldandı. Gözleri tekrar dolmuştu. Oğluna elini uzattı.

— Allahaismarladık oğlum. Hakkını helâl et. Allah yardımcın olsun.

Stoyan kalktı.

— Hayır baba, dedi. Gelip seni biraz uğurlayacağım. Bana da zor geliyor ama, ne yapayım, vazifem böyle. Şimdi gelemiyceğim. İlerde bir çaresine bakarım.

Beraber handan çıktılar.

Sokakları, göz gözü görmiyecek kadar koyu bir sis kaplamıştı. Yağmur çiseliyordu. Yerler çamurdu.

Yolda Stoyanın dili çözöldü, konuşmağa başladı. Çalışmış. İyi maaş almış. Bankada biraz parası varmış. Onları tamamladıktan sonra eve dönecekmiş. Yalnız şurası varmış ki, haksızlığa karşı mücadele yürüttüğün-den, fakirleri koruduğundan dolayı takip ediliyormuş.

İhtiyar iki kat olmuş yürüyor, merhametle sessizce oğlunu dinliyordu. Zaman zaman da paralarının bulunduğ-u cebini yokluyordu.

Soğuk rutubet bütün etrafa işlemişti; Stoyan büzülmüş bir halde yürüyordu. Paltosu yoktu ve bunun için ellerini pantolonunun ceplerine sokmuştu. Ayakkapları çamurlu, yırtıldılar; ayakları ıslanmıştı.

Kasabadan dışarıya çıktılar. Çamurlu şose boyunda bir hayli yürüdüler. Bir yerde Nikola dede durdu.

— Sen dön oğlum, nahak yere çamur çığneme, dedi. Ben şu çayırdan kestirme vuracağım. Sis kalktı. Kork-muyorum artık.

— Biraz daha geçireyim, döneceğim, baba daha erken.

İhtiyar ile Stoyan çayırığa girdiler. Yaş otların üzerinde konuşmadan yürüyorlardı. Su birikintilerini dolaşarak geçiyorlar, acele acele yürüyorlardı. Küçük ardıc ormanına geldikleri zaman dar bir araba yoluna kapandılar.

Stoyan durdu:

— Buraya kadar yetsin. Artık döneceğim, dedi.

Baba yağmurluğunu araladı ve vedalaşmak için elini uzattı.

Oğlunun demir gibi kuvvetli elleri birdenbire boğazına yapıştı ve onu yere devirdi.

Babanın gözleri önünden kanlı bir duman bulutu geçti. Nefesi kesildi. Bağrında bir ağırlık hissetti. Bağırarak istedi, bağırarak istedi. Sonra, boğazını sıkarak sıcaklığı kaybolduğunu hissetti. Soğuk vücuduna işledi. Gözlerini açtı. Çamurlar içinde yattığını gördü. Ortalık kararmıştı. Zifiri karanlık gece herşeyi yutuyordu.

İhtiyar, gözlerini ovaladı, ayak üstü doğrulacak oldu, doğrulamadı. Beynini korkunç bir düşünce sardı. Cebini yokladı. Yeleğinin düğmeleri çözülmüş, paralar yoktu.

— Keşke rüya olsaydı, rüya olsaydı! diye düşündü. Kalkmak istedi, kalkamadı. Başını kaldırdı, ellerine dayanarak oturdu. Göğsünde bir ağırlık vardı. Zor nefes alıyordu. Biraz sonra soğuk rutubet onu ayılttı. Başından geçenleri hatırladı, her şeyi anladı.

— Beni öldürseydin, daha iyi yapacaktın, oğlum. Şimdi nasıl yaşarım ben!

Nikola dede ellerini yüzüne kapadı ve acı acı ağladı.

BİR YAZ GÜNÜ

Gorno Rovinište köyü, küçük ve biçimsiz bir ova köyüdür. Alçak ve basık tavanlı, tıknefes ve sıvasız evleri, çeşçevre sarılı avlulara gelişi güzel kondurulmuş olup etrafında bütün gün yaramaz ve üstü başı kirli çocuklar oynarlar. Yalnız sellere hizmet eden adsız ve susuz bir derenin geniş ve çakıllı yatağı köyün ortasından geçer ve bu manzarayı bir kat daha çirkinleştirip hazinleştirir. Yaz günleri suyu büsbütün kurur, yatağındaki kum ve çakıllar kızar ve ağarır. Ozaman bu çıplak, ağaçsız ve yeşilliksiz köy, gamlı bir manzara arzeder. Kiremitleri yeşil yosun tutmuş eski kilise, kubbesi çökük alçak çan kulesi ve üzerindeki tahta haç ve bunlara yakın yarı kuru kavak ağacı, sarı benizli çiçekbozuğu kadınlar ve sokaklarda kum savruntuları, insanın ruhunu öyle sıkar ki, bağırıp kaçacağını gelir.

Bu yaz, hayatımda belki yirminci defa olarak bu köyden yine geçtim. Bu defa köy bana her vakitkinden daha çirkin geldi. Orak zamanı idi. Her yer ıssızdı. Kapıları kapalı kimsesiz evler derin bir sessizliğe gömülmüştü. Birkaç yarı çıplak, yüzü kirli çocuk, sokakta kızgın kumlar üzerinde tembel tembel kımıldanıyordu. Gözleri kör bir anne, evinin sokak kapısında gölgeye oturmuş, zaman zaman, vurulmuş bir köpeğin havlamasını andıran sesiyle çocuklara çıkışıyordu. Bir evin önünde bitkin bir hasta yatıyordu. İssiz değirmenin arkasında, omuzunda tüfekte gezinen meracının yüksek endamı görüldü, sonra yine kayboldu. Bir sözle, her yer ıssızdı.

Hava boğucu ve ağırdı. Güneş gök kubbenin ortasına durmuş, yükseklerden ateş ve kor yağdırıyordu. Dehşetli bir yorgunluk seziliyordu. Ötede beride, bahçelerde yalnız başına yükselen karaağaçlar ve meyva ağaçları sükûnete dalmışlar, yaprakları sölpümüştü, sanki, yakıcı güneş şualarından hemen hemen tutuşuvereceklerdi. Bu boğucu köyden acele çıkarak yakındaki şose boyunda bulunan hanlara doğru yollandım. Uzak mavi dağlarla çevrelenmiş geniş ova üzerinde cehennem cemresi titriyordu. Yanan havada ağır ve yorucu bir sessizlik vardı. Olgunlaşmış buğday yüklü tarlalarda kadın ve erkek orakçılar çalışıyordu. Ne yakınlardan bir pıdıpıdık sesi geliyor, ne de insanların başları üzerinde bir çalı kuşu ötüyordu. Uzaktan gelen kız sesleri, müstereken söylenen hafif bir orakçı türküsünün havasını getiriyordu. Türkünün titrek yankısı geniş ovada dokunaklı ve acıklı bir şekilde dalgalanıyordu.

Kızgın güneş başakları yakıyor,
Esen rüzgâr saçıyor buğdayları.
Siyah gözler sıcak yaşlar döküyor,
Acı bize, ey allahım, sen acı...

Şose boyundaki hana uğradım. Buraya da aynı ıssızlık ve sıklet hâkimdi. Bir samanlığa benziyen alçarak ve uzun bir bina, meyhane işini görüyordu. Önünde de bahçeye benzer bir yeri vardı. Yol boyunda bulunduğu halde biçimsizliğinden ötürü yolcuları celbetmiyordu. Daimî müşterileri, Gorno Rovinişte köylüleriydi.

İçerisi serindi. Taş döşemeli, tümseklî döşemesi süpürülmüş, ıslatılmıştı. Damların geniş saçakları, pencerelerden güneş ışıklarının girmesine mâni oluyor, içeride hasıl olan yarı karanlık, gözleri dinlendiriyor, bir nevi serinleştiriyordu. Kapının karşısındaki köşede sineklerin

berbat ettiği eski bir tezgâh vardı. Tezgâhın, bir kafesi andıran aralıklarından, kadehlerin arasında uyumuş meyhanecinin başı görünüyordu. Yan tarafta ise bir masa başında oturan beş sarhoş köylü gürültü kaldırıyordu.

Ben içeriye girince sustular. Bu arada masa ardından ufarak sıska bir adam birdenbire doğruldu. İhtiyarın kırışıklı, fakat çocuk yüzünde sakal veya bıyıktan eser yoktu. Elde dikilme, kaba ve alacalı bir kumaştan elbisesi olan bu kösenin adı Marko idi. Bayağı bir terzi olmasına rağmen kazada anılırdı. Bir zamanlar, Türkiye vaktinde muallimlik yapmıştı ve kurtuluştan beri, tekaüdiye almak için boyuna dilekçe veriyordu. Eski ah-baptık.

Bir çocuk gibi, sevinçle zıplıyarak yanıma geldi ve ince ve gülünç kadınımsı sesiyle cıyladı:

— Ah, serseri, serseri! Hoş gelmişin pilicim! dedi.

Renksiz kaşlarının altındaki gök gözleri sevinçle oynuyordu.

Şakacı bir sesle bana şunun veya bunun hakkında soruyor, akıllı ve iyi bir dost tavrı takınmıya çalışıyordu. Kısık ve cırlak bir gülüş ağzını geniş geniş açıyor, alt dudagina takılan eğri ve yeşil dişini meydana çıkarıyordu.

— Gördüğün gibi, ben içiyorum dedi... Varsın deliler işlesin... Bana şarap... ve hi-hi-hi... kadın ver sen!

Yapmış olduğu bu münasebetsiz şakaya yürekten gülüyordu.

Masa başındakilerin ortalarında bulunan muhtar Gavril, bu esnada, kurulmuş oturuyordu. Beyaz denecek kadar kula, mavi gözlü, iri kemikli kütük gibi bir köylüydü. Bakır kırmızısı yüzü memnuniyetten parlıyordu. Bu anda keyifliydi.

Beni selâmladı. Aşka susamış olan köseye kurnazca göz kırptı ve yüksek sesle bir kahkaha bastı. Acayip adamdı bu Gavril. Birer orak gibi kıvrak bıyıkları onun efendi kıyafetine bir kahraman siması veriyor ve insana kendisine karşı bir saygı aşıliyordu. Sırp-bulgar harbinde yaralandıktan sonra uzun zaman polis çavuşluğu yapmış, sonra azledilerek köye dönmüştü. Fakirdi. Fakat cancağızı hiç de iş istemiyordu. Ağalık satmayı çok seviyordu. Muhtar seçilmeye başlayalıdan beri içkiye tutulmuştu. Kadınları seviyordu ve bir hayli maceraları vardı.

Onun yanı başında, büsbütün sarhoşlanmış ve başı önüne düşmüş bir halde İvan Dâdka oturuyordu. Bana ihtiramla elini uzattı, şapkasını kaşlarına indirerek göğüs geçirdi ve ayık görünmeye çalıştı.

Marko, Dâdkanın omuzunu dürterek mırıldandı:

— Ey, Dâdka, uyuma da bir türkü söyle! Haydi, Dâdka! Yoksulluğa inadına, söyle! Eh, bire-e-y!

Dâdka kımıldamadı bile. Zeki yüzünde hüzün okunuyordu. Ayık olduğu zamanlarda, iyi adamdı. Kırk yaşlarında vardı. Okumuş, akıllı ve şen olduğundan köyde hürmetle karşılanırdı. Önceden kilisede dualar okuyordu. Fakat karısı ölünce değişti. Ümitsizliğe düştü ve içkiye başladı.

Marko ısrarına devam etti:

— Haydi, Dâdka, dedi, söyle bir türkü de!

Gavril de karıştı:

— Ha Dâdka!

— Hayır!

— Söyle be Dâdka, söyle bir türkü!

— Artık türkü söylemeyeceğim, hayır!

Dâdka derin bir göğüs geçirdikten sonra hüzünle başını salladı ve düşünceye daldı.

Gavril ona kadehi uzattı.

— İç, Dâdka!

— İçmeye gelince olur, içerim.

Muhtar bağırды:

— Öyle ya, kadın olmasana!

Araya o zamana kadar susan Pelinko da atıldı:

— Sal dört ucunu be Dâdka! dedi. Niye böyle düşüncelisin... İç, insanın yanına yalnız bu kalacak! Sen yalnız kilisede annelere ilâhi söylemiye mi yaratılmışsın? Başla bir türküye, ben de katılacağım. Eh!

Sırık gibi uzun ve zayıf olan meracı yumruğu ile masaya vurdu. Gözlerinden ateş saçılıyordu. Kara kuru yüzü asıldı, kansız dudakları sinirli sinirli deprendi.

Daha coşkun bir heyecanla haykırdı:

— Benim türkümü söyle, Dâdka. Pelinkonun türküsünü söyle... Söyle de gönlüm olsun! Haydi!

Pelinko, Milenaya vuruldu,

Milena hacı kızıdır,

Hacı ve çorbacı kızıdır...

İvan Dâdka kımıldamadı bile. Pelinko göğüs geçirdi ve eliyle „yazık“ işareti yaparak:

— Eh, siz de! Bir işe yaramazsınız ki!

Dedi. Yirmi iki, yirmi üç yaşlarında bir delikanlıydı. Acelecî, çevik ve coşkun bir hali vardı. Damarlarında kanı kaynıyordu. Durduğu yerde duramıyordu. Onun Gorno Rovinişte de yaptığı çılgınlıklar uzun zaman unutulmadan kalacaktı. Onu Milena adında güzel ve dertop bir kız, bir çorbacı kızı sevmişti. Çorbacı, oğlu olmadığından, onu iç güveysi istiyordu. Fakat Pelinko, son derece fakir olmasına rağmen, buna razı gelmedi. Dikkafalıydı:

— Ne ben onlara yararım, ne de onlar bana, dedi.

Ve çırak bulunduğu çorbacının evini terketti. Fakat sonra Milena hamile kaldı, babasını utandırdı. Pelinkoyu

mahkemeye verdiler. Hele bir dul adam Milena'yı alıp Zagora köylerine götürdü de, iş ört bast edildi. Köyde, Pelinko'ya türkü düzdüler. Bu hal Pelinko'nun evlenmesine engel olmadı. Fakat, yakında karısı öldü, dul kaldı.

O, hâlâ masaya vuruyor ve Dâdkaya ısrarında devam ediyordu:

— Dâdka hem iç, hem türkü söyle be, ne olur!

Dâdka sözünden dönmüyordu. Cevabı aynıydı:

— Ölüyorum de, söylemem!

— Öl o vakıt. Ölmen daha iyi!

Gavril, gür sesiyle gülmeye başladı. Bu Dâdkayı gücendirdi:

— Muhtar, sen neye gülüyorsun?

— Güleceğim çıkıyor.

Dâdka başını kaldırarak:

— Türkü söylemiyeceğim, dedi. Utanıyorum... Acıyorum. Ortalık çatır çatır yanıyor. Çocuklarım kırdı, işte... Bense, kafayı tuttum... Hayır, söylemiyeceğim.

Sonra eliyle masaya vurdu ve kaçmak istedi. Gavril güçlü kuvvetli kollariyle onu kucakladı ve dudaklarından öpmeye başladı.

— Dâdka... çok derin düşünüyorsun! Eşeklenme, türkü söyle! Hepimiz birlikte söyleyeceğiz! Ha, razı mısın?

— Hayır.

— O halde yalnız söyle... haydi.

— Yalnız da istemiyorum...

— Çocukların var... Varsın işlesinler, sen dinlen... Niye büyüttün onları? Nah, al kadehi... tokuşturalım... Fakir insanlarız be Dâdka... fa-ki-riz! İşlesen de, işlemeden de hep, o.

Dâdka:

— Anam beni böyle doğurmuş, dedi ve kaldırıp kadehi son damlasına kadar içti.

Gavril, Dâdkanın omuzuna vurarak:

— Ha, işte böyle olmanı isterim, Dâdka, dedi.
Söze Marko katıldı.

— Herşey ... boş, dedi. Bu fâni dünyada ...

Dâdka dokunaklı bir sesle alay etti:

— Hakkın var. Senin gibi köseler için böyledir.

Meracı da masaya bir yumruk indirerek tastikledi:

— Böyledir!

Marko kızımıştı. Meracıya:

— Seni gidi çekirge seni! diye bağırdı. Sövüp saymaya başladı.

Başı sarkmış bir halde kenarda oturan beşinci adam, Yorgo dede, duvar boyundaki uzun ambara yaslanarak uyudu kaldı.

Meracı ona devamlı bir gülüşle baktı, elini savurdu ve:

— Senden geçmiş artık dede-e-e! dedi. Sonra başını eğdi.

Marko göğüs geçirdi. Gavril bir kadeh daha dikti. Dâdka sessizce bir türkü mırıldanmaya başladı. Duvarda asılı saat birdenbire çaldı. Ayyaş meyhanecinin başı uykudan kalktı, kadehlerin arasında doğruldu, sarhoşların masasına baktı, esnedi, aksırdı ve yine tahtanın üzerine abandı. Marko, cırlak sesiyle bir kilise ilâhisi tutturdu. Dâdka tatlı tenoriyle refakat etti. Arkalarından Gavril ile Pelinko da tutturdular:

Gençliğimde şimdiye dek
çok hırslarla boğuştum ...

Kısık sesleri uzun uzun titredi, kimisi ileri gitti, kimisi geride kaldı, birbirini kovaladılar, yetiştiler ve bir aralık hepten karıştılar. En nihayet alçalarak yumuşadılar. Tezgâh üzerinde duran bakırlar şarkı söyleyenlerin sesine ses veriyordu.

İçeriye ansızın Dâdkanın oğlu Dilsiz Pavel, girdi. Sarhoşları kinle gözden geçirdikten sonra, babasına yaklaşıp omuzundan çekmeye başladı.

Pavel, onyedisinde, iri ve sağlam, zeki yüzlü, yüksek alınlı bir delikanlıydı. Küçükten sağır ve dilsiz kalmıştı. Pavel, babasını sarhoş gördüğü zamanlar öfkesinden titrer, çok defa yaka paça meyhaneden dışarıya çıkarır ve istediği gibi döverdi. Kuşağındaki samanlarla yüzünün kırmızılığından tarladan geldiği belliydi. Babasını daha hızlı dartıştırdı, birşeyler mırıldandı. El ve göz işaretleriyle konuşuyordu.

Dâdka:

— Beni çağırıyor, gideceğim, dedi.

Gavril:

— Çok lâzımsın ona!

Dilsiz, bağıırıyor ve eliyle işaretler yapıyordu. Öfkeli olduğu belliydi. Marko, belki alicenaplık göstermek istedi, bir kadeh doldurarak uzattı. Dilsiz kadehi, kaptığı gibi kapıdan dışarı fırlattı. Köşeye öyle titiz baktı ki karşısındaki korkudan titredi.

Pavel:

— A-bbb... ppp, diye bir şeyler söylemeye çalıştı, iri yumruğunu kaldırarak şimşek gibi parlıyan gözleriyle sarhoşlara gösterdi.

Meyhaneci tezgâhtan çıkarak ortaya atıldı:

— E, haydi Dâdka... Haydi, git artık!

Dâdka yerinden kalktı.

Pelinko:

— Mademki, türkü söylemek istemiyorsun, git, dedi. Denizler aşırı git... Kime lâzımsın!...

Bu sırada Gavril elleriyle işaretler yaparak dilsizle konuşuyordu.

Dâdka muvazeneti korumaya çalışarak meyhaneciye dedi:

- Yaz . . . oraya . . . nekadar vereceğim var?
— Hayır! Öde Dâdka, böyle olmaz!
— Param yok . . . Yaz ve gürültü etme, zira bu dil-
sizi görüyor musun, ikimizi de döver.

Pavel babasını tuttu. Demet bağladığı elliği kuşa-
ğından çıkardı ve yollandı. Dâdka ardından yürüyecek
oldu. Pavel öfkeyle mırıldandı, elini savurdu ve acele
acele çıktı.

— Eşooğlu eşek, beni istemiyor! Tarlaya, ekmeğin
doğduğu yere sarhoş gitmek günah ayıp, diyor . . . Eh,
hakkı var: benim Pavelim akıllıdır! Bana niye bir da-
yak atmadı! Yakışırdı!

Dâdka yine yerine oturdu. Gavril onun kadehini
uzattı.

— İç . . . Pavel senden daha akıllı . . . Hem de çok
daha akıllı!

— Çok daha akıllı . . . Anasına benzemiş. Rahmetli!...
Eh!! . . . Ne yapalım, çekeceği varmış!

Marko gülmeye başladı:

— Başkasını bulacaksın be Dâdka.

Dâdka titiz titiz baktı:

— Sus, köse! diye bağırdı . . . Artık evlenmiyece-
ğim . . . Geçti benden, hepsi geçti!

Gavril sesle güldü:

— Marko, seni evlendirelim, dedi. O, biçare bıraktı
seni ama, başkasını bulacağız . . .

Çatma sırası Pelinkoya gelmişti. Şöyle başladı:

— Köse, doğru söyle, Stanka seni niçin bıraktı, a?
Burada biz bizeyiz . . . Evlendi de hınzır! Beş sene be-
raber hayat sür de, bir gün bırakıp gitsin! . . . Hep
gene bir sebebi vardır.

Marko itiraz etti:

— Sebep . . . sebep şeytanlarda . . .

Pelinko kurnazca göz kırparak dedi:

— İkinci defa evlendiği zaman, yine kız çıkmış diyorlar. . . . aslı var mı, Marko?

Gür ve sürekli bir kahkaha koptu. Yorgo dede uyandı, gözlerini ovalamıya başladı. Marko pis pis küfürler savurdu. Bu, arkadaşlarını daha fazla güldürdü. O, birkaç defa daha masayı yumrukladı ve gitmek istedi.

— Böyle eşeklik yapacaksanız, hoşça kalın!

Ardından Dâdka haykırdı:

— Dur, Marko! . . . türkü söyleyeceğim.

Markonun yüzü güldü ve döndü.

Pelinko kavalını çıkararak takıştırmaya başladı.

Güneş tepelerin ardına iniyordu. Hava biraz serinlemişti. Kırdan dalga dalga orakçı şarkıları geliyordu.

Gavril:

— Pelinko, haydi, çal be, ne susuyorsun? dedi.

Sonra yine Dâdka seslendi:

— Ha şöyle çal! Böyle olmanı isterim.

Marko:

— Hazin birşey tuttur, dedi.

Pelinko sessizce ona baktı ve başını eğerek kavalı dudaklarına yerleştirdi. Ses kesilmişti. Yorgo dede ambar üstüne oturdu ve gözlerini kavalcıya dikti. Meyhaneci tezgâha dayandı. Pelinko gözlerini yarı kırpı ve kavalı şışirdi.

İlk sadalar derin ve sürekli bir inilti gibi yayıldı ve ucu bucağı görünmiyen gam ve keder denizine gömülür gibi, yavaş yavaş söndü. Sonra yeniden yükseldi yeniden hazinleşti. Yüreklere dökülerek ruhu alıp sihirli ve tatlı rüyalara götüren ve hafif dalgalarıyla insanı mest eden bir hal aldı. Oradakilerin hepsi birbirine bakiştılar, sanki hepsi birbirinin gizli elemi anlaşılmıştı . . . Kavalcının benizi kaçmış, Dâdka mendilini çıkarıp gözlerini siliyordu. Yorgo dede açık ağızla dinliyordu. Meyhaneci hayale dalmıştı. Gavril masaya dayanmış,

başını eğmiş, yükseklerde uçuyormuş gibi, kendinden geçkin bir halde, gözlerini yummuştu. Kaval sesi git-tikçe kuvvetleşiyordu. Ruhun en zarif, en nazik ve en gizli arzu ve elemelerine dokunuyor, tatlı ahengiyle onu eriterek konuşuyor, konuşuyor, şefkatli, gayet hazin, aynı zamanda gayet güzel, gayet temiz birşeyler anlatıyordu.

Kaval birdenbire sustu. Tezgâhtaki bakırlar son sadaların yankısıyla çınladı . . .

Bir dakika kimse ağız açmadı. Herkes bir bekleyişle susuyordu. Pelinko etrafındakilere sevinç dolu gözlerle baktı ve kadehini kaldırdı.

Marko heyecanla bağırdı:

— Allah belânı versin, be Pelinko.

Dâdka ağlamsı bir sesle:

— Hüner buna denir, işte! dedi. Sizse . . benden şarkı istiyorsunuz! Benim sesim kaç para eder!

Gözleri yaşlıydı.

Gavril yalnız derinden bir göğüs geçirdi ve şarap ısmarladı. Yorgo dede sessiz sessiz, hayretle başını sallıyor ve dilini cıklatıyordu. Sonra yine hep birlikte konuştular. Kadınlardan, işten, türklerden ve siyasetten bahsettiler. Marko sövüp saymaya başladı. Dâdka ise hâlâ derin derin düşünüyordu.

Gün geçmişti. Güneş batıya iniyordu. Pelinko yeniden kavalı şışirdi. Bu defa meyhaneyi şen ve kıvrak bir şarkı doldurdu ve eski keyfi iade etti. Dâdka kalktı ağır ağır oynamaya başladı. Ayaklarına bakıyor ve: „ . . . uh, ha-ha . . de, de-e e . . . uh, ha-ha!“ diye haykırıyordu. Marko da tutundu. Okadar keyifliydi ki yeşil dişi büsbütün dışarı çıkmıştı. Gavril onlara bakıyor yüksek sesle gülüyor ve teşvik ediyordu:

— Ha şöyle! . . Basın! . . Ha Dâdka . . devam et . . . Çıkar yeleşti . . ha-ha-ha! . . .

Gölüşü meyhaneyi çınlatıyordu.

Pelinko birden havayı değıştirdi ve hazin bir şarkı tutturdu. Oyuncular yerlerine oturdular ve iddiaya başladılar. Gavril, susmalarını işaret etti. Sonra yine kavalın sesine dalıp gittiler . . .

Gün kavuşmuştu. Ben vedalaşıp çıktım. Dışarısı serin ve hoştu. Batı kızılıklar içinde yanıyordu. Ovaya hoş bir serinlik çökmüştü. Yorgun orakçılar, şen gruplar halinde, gülüş cümbüş, şarkılarla köye dönüyorlardı... Çayırılık içinden kendi köyüme yollandım. Batı yavaş yavaş ağarıyor ve ovaya durgun bir akşam gölgesi çöküyordu. Dere boyundaki sazlıkta kurbağalar vaklıyor, seslerinden ova binlerce çelik çan sesindenmiş gibi yankılarla inliyordu. Uzak bir yerde şarkı söyleyen bir erkek sesi işitildi ve sustu. Etrafta talışmanlar cırlıyordu.

Şafak söktü. Şarkılar dindi. Semadaki yıldızlar söndü. Uzaklarda acemi bir çobanın kavalı işitildi. Çoban şarkı da söylüyordu.

Kero, gelsem mi acaba gelsem mi . . .

Gelsem mi, acaba, gelmesem mi . . .

Sonra yine herşey sessizliğe gömüldü.

BİR KARŞILAŞMA

Bay Stoyanın hizmette bulunduğu gönüllüler bölüğü, hücumu geçen askerlerin peşince yürüyordu. Kâh kasabalarda garnizon vazifesini görüyor, kâh bekçiliği yapıyor, kâh levazım kervanı ve demiryolu kolculuğu ediyor, kâh esirleri geri gönderiyordu.

Bay Stoyan, alaca yağmurluğu ve kırım tüfeğiyle yeni işgal edilen toprakları köy köy, kasaba kasaba gezdi ve uzakta, ona dünyanın öbür ucu gibi gelen bir yerde, uzun bir şosenin köprüsünde bekçi olarak kaldı. Uzun zamandan beri buradaydı.

Bu yer ıssız ve kimsesizdi. Dereciğin bile uykuya daldığı en derin gece sessizliğinde dahi buraya köylerden ne köpeğin cesaret verici havlaması, ne de horozun uyandırıcı sesi gelebiliyordu.

Bay Stoyan, burasını beklemiye birkaç arkadaşıyla birlikte kaldı. Kendilerine geniş ve sıcak bir zeminlik yaptılar. Zeminliğin geriki kısmında ateşlik ve bacası vardı. Elbise ve torbalarını askıya astılar. İçeride saman tüflekli yatak yaptılar ve büsbütün vazifelerine bağlandılar.

Ciddi görünüşlü ve bir taş gibi ağır olan endamları, gece gündüz etrafı öyle büyük sadakat ve uyanıklıkla dolaşıyordu ki, onların nazarından gizli olarak buradan kuş bile uçamıyordu.

Çamurlu şosenin her iki tarafından durmaksızın levazım kervanları gelip geçiyordu. Öküzler, yüklü arabaları

dikkat ve itaatle çekiyor, gergin hareketleri herkesi ileri sevkeden harbin yüce ve umum afakî kuvvetini gösteriyordu. İnsanlarla uzun zaman bir arada yaşayıp çalışmaları, bu öküzlerin içgüdülerini, vazifenin zorluğunu ve uzak maksadın önemini anlıyabilecek bir şekilde terbiye etmişti. Bunun için arabacının haykırışını ve ürendenin öfkeyle savruluşunu beklemeden arabaları yorulmaksızın çekiyorlardı. Köylünün iyi yürekli yoldaşı ve yardımcısı, yakışıklı, sakin ve vazife ile emeğin şairane sembolü olan bu hayvanların yürüyüşünde candan bir didinme, gönüllü bir gayret vardı. Onlar da sahipleri gibi burada askerî borç ödüyorlar ve bu çektikleri şeyin saban değil de çile olduğunu biliyorlardı.

Bay Stoyan omuzundan asla inmiyen yağmurluğu ve dipçliğini her vakit ayağının yanında tuttuğu kırım tüfeği ile bu uçsuz bucaksız araba kervanını seyrederek, hiçbir teferruatı gözden kaçırmazdı. Öküzler, arabacılar, tekerlekler, kanatlar, uzun yolculuk esnasında herhangi bir inatçının yaptığı orijinal bir kolaylık icatı olan bütün bunlar, birer birer bay Stoyanın sarkık kaşları altında, gömülmüş gözlerinin müşahede edici bakışları önünden gelip geçiyordu.

Bazan arabacılar, sağıra konuşuyormuş gibi, sesini yükselterek sert sert tembihlerde bulunurdu:

— Hey, çocuk, uyuyor musun be, hey! Topla yuları, öküz üstüne basıyor, koparacak.

Yahutta:

— Hey, ahbap, katran tenekesi düşecek!

Bay Stoyan, nöbette olmadığı zamanlar arkadaşlarıyla beraber zeminlikte ateş başında oturur, konuşmalar yine olan bitenlerin etrafında dolaşırken, o, dikkatsiz gördüğü yabancı ve uzaklara giden arabacıları bir defa daha ayıplardı:

— Arabası sarhoş gibi eğrilmiş. Çekip çevir şunu be adam! Böyle, nasıl olursa yola çıkılır mı?

Zeminlikte çok defa yürütülen siyasî konuşmalara bay Stoyan katılmazdı.

Ateş başında, iki kat olur, kısa lülesini dumanlatır ve saat be saat kolları dürterdi.

Hava sisli, yağışlıydı. Bütün gün güneş yoktu. Ne akşamı belliydi, ne sabahı. Bunun için geceler çok uzun geliyordu. Saatleri de yoktu. Bunca sene saatsiz ömür geçiren bay Stoyan'ı bu hal okadar üzmüyordu. Arkadaşlarından biri, köy bakkalıymış, yalnız saat için düşünür ve yoldan her kime rastlasa, saatin kaç olduğunu soruyordu.

Bir gün bay Stoyan ona dedi ki:

— Saat değil, koskoca bir çalar saat bulacağım sana.

Ve bir gün, nöbetten sonra birdenbire ortadan kayboldu. Ta akşamsı döndü. Kulaklarına kadar varan bir gülüşle:

— İşte size saat, çocuklar, dedi ve yağmurluğunun altından iri bir horoz çıkardı.

Külübede horoza yer yaptılar, her akşam oraya kapıyorlardı. Bay Stoyan her vakit horozu kapayacağı zaman.

— Durun saati kurayım, diyordu.

Geceleri tam belli bir vakitte, bilhassa sabahları, horozun zil gibi öten sesi ortalığı çınlatıyor, yaşlı askerlere saati bildiriyordu.

Bir akşam zeminlik önüne büyük bir kervan kondu. Ateş yaktılar, gaydanın cırlak sesi çınladı ve bu ıssız yerde bir canlılık başladı.

Bay Stoyan arabacıların nereden gelip nereye gittiklerini sormak, yeni bir havadis öğrenmek, araba ve hayvanlara bakmak için yanlarına gitti. Arabaları çok beğendi.

— Bizim taraflı olmadıkları belli, dedi. Bunlar Zağara arabası, o tarafta yapılmışa benziyor. İyi şeyler! . . .

Arabanın ötesine berisine baktı. Altına eğildi, kuyruğunu çekti ve bir tanıdığın omuzunu okşar gibi, kanatları okşadı.

Bir alacalı ve kertikli boyunduruğa bakarken, ona bağlı, yatan ve tatlı tatlı geviş getiren bir öküz, boynunu uzatarak bay Stoyanın yüzüne doğru solumıya başladı.

Bay Stoyan heyecanla:

— A! Bu Belço be, bizim Belço! Diye haykırdı. Tanıdı beni birey, tanıdı! Karım öküzü askeriyeğe aldılar, diye yazmıştı; ben elveda, onunla artık görüşemeyiz demiştim. O, ise . . . Hey zavallı Belço! Hey sevimli Belço!

Bay Stoyan öküzün önüne çömeldi ve nezaketle alnını okşamıya başladı. Hayvan başını uzattı ve nemli burnunu eski dostunun dizine koydu.

Bay Stoyan, etrafına üşen arabacılarla dönerek şöyle dedi:

— Tanıdı beni birey! Hayvan olsun isterse, tanıdı bel!

Diğer arkadaşları da geldiler. Bay Stoyan anlatmıya başladı:

— İşte size bahsettiğim Belço. Görüyor musunuz, bana misafirlige gelmiş. Ben artık görüşemeyiz derdim! Yakışıklı hayvan, değil mi, çekici de.

Bay Stoyan hayvanı tekrar tekrar okşadı.

— Sevgili Belço, o da harbe hızlanmış! Ben derdim ya, her işe yarar diye!

Arabacıya dönerek:

— Hey çocuk, hayvana iyi bak işidiyor musun? Ver bana kaşağıyı.

Arabacıdan demir kaşağıyı aldı ve ona bu kadar büyük sevinç getiren misafirini taramıya başladı.

— Kalk Belço, kalk! Ha şöyle! Kaldır kuyruğunu! U-u, ne kadar çamurlanmışsın!

Bay Stoyan en nazik ve sevimli sözler bulmaya çalışarak dikkatle temizleyip taradı ve süpürgeyle güzelce tozunu silkti. Sonra biraz kepek buldu. Tuzlu su ile güzelce karıştırdı, hayvanın önüne sürdü, ve bir kenara çekilerek, yerken onu seyre daldı. Yorgun Belço minnetle yedi, karnını doyurdu, yalandı ve dört yanında beş dönen dostuna sevimli gözlerini çevirdi.

Bay Stoyan:

— Ha, anladım, üşüdün herhalde! dedi.

Ve donuk yıldızların titreştiği berrak semaya baktı. Yağmurluğunu indirdi, hayvanı sardı.

— Na, ısın bakalım! Misafirimsin. Seni üşütmek istemem! Ha şöyle, gördün mü, biz iyiliği unutmayız.

Gece hayli ilerlemişti. Yaşlı askerler, zeminlikte ateşin başında çoktan uyumuşlardı. Bay Stoyan hâlâ kıymetli misafirinden ayrılamıyordu.

Geç yattı. Bütün gece gözüne uyku girmedi. Belço ile karşılaşmasından şadolan ruhunda, evine, çocuklarına ve tarlalarına dair bütün nazik ve tatlı hâtıralar canlandı...

Sabahleyin erkenci horozun sesini bekliyemedi, ondan daha erken kalktı ve yine Belço'yu dolaştı.

Kervan yola çekildiği zaman bay Stoyan da Belçosuyla beraber yollandı ve onu uzaklara kadar uğurladı. Ayrılacağı zaman hayvanı durdurdu, okşadı ve alnından öptü.

— Elveda Belço! dedi.

Sonra arabacıya şunları söyledi:

— Bana bak çocuk. Hayvanı kolla ve ... Allah yardımcınız olsun!

Elini cebine sokarak kesesini çıkardı, çözdü, bir kuruş çıkararak çocuğa uzattı:

— Al, kendine bir şeyler ikram et; hayvana iyi bak temizle, doyur.

Sonra uzun müddet kervanın ardından baktı ve arkadaşlarının yanına kederli döndü. Sanki en yakın bir insanıyla ayrılmıştı.

TOTKA

Şafak söküyordu. Köy henüz uyanmaktaydı. Ötede beride, avlu içlerinde erkenci köylülerin gezintisi göze çarpıyordu.

Todorana yenge, eteğine sımsıkı sarılmış olan beş yaındaki torunu Totkayla birlikte yukarki taraftan köye girdi ve var sesiyle bağırmağa başladı:

— Kızılıcık alın a-a, kızılıcı-ı-ık! Kenevirle veriyor-u-u-um !

Bir eli koynunda olan ve düşüne düşüne yürüyen Totka, ninesinin sesinden belinledi ve elini koynundan çıkardı. Diğer elindeki kuru ekmek dilimi düştü. Sarımtrak bir baş beziyle sıkılı başını kaldırdı, ninesine baktı. Ninesi daha kuvvetli bir sesle bağırırdı:

— Kızılıcık alına-a, kızılıcık ! Kenevirle veriyorum !

İhtiyar kadın çocuğa kulak asmadı. Yürüyor ve bağırıyordu. Totka, ürkek ve utancak haliyle ninesine sokuldu, ellerini yine koynuna soktu ve kuru çarıklı minicik ayaklariyle tupuş tupuş yürüdü.

Todorana yengenin gür sesi uykulu sokağı doldurdu ve avlu diplerinde saman döküntüleri içinde eşinen serçeleri ürküttü. Yakındaki avludan köpek hırıltısı işitildi.

Harman sonuydu. Kiremitlikler, avlular, ağaçlar, her yer ince saman tozuyla örtülüydü. Yol boylarında ve avlularda saman döküntüleri vardı.

Todorana yenge hafif hafif basıyor, sakın ve kayıtsız bir yürüyüşle yavaş yavaş ilerliyor ve bağırıyordu. Şiş-

man ve zengin kıyafetli bir kadındı. İşkembesi sarkık, açık yüzü kırışksız, gözleri sakin ve canlıydı; başıkabak geziyordu. Karışık saçlarına yol boyundaki ağaçlardan saman çöpleri düşmüştü. Şişman vücudu, yama dikişlerinin iri iri sırttığı eski, dar etekliğinden taşıyor, iri göğüsleri sıkı gelen gömleğinin kirli yakalarını aralıyordu.

Hiç arasız haykırıyordu:

— Haydi kızılık alın-a-a!... Kalkın hey tembel kadınlar, kızlar, kızılık satıyorum!...

Ve sık sık, omuzundaki çıkıyı yerleştiriyordu.

Todorana yengenin sesi köylüleri uyandırdı. Elleri koynunda yalınayak, başıkabak, yıprak elbiseli kadınlar kapı önlerine çıktılar. Çocuklar koşuştular.

Todorana yengenin başına üştüler.

— Ne satıyorsun be Todorana yenge?

— Kızılık, kızılık.. Dağ kızılığı. Kenevirle veriyorum.

Todorana yenge, meydanlığın orta yerine durdu ve yükünü kilisenin taş duvarı dibine indirdi.

Totka bu yabancı insanlardan korkuyormuş gibi nine-sine daha fazla sokuluyor, bazan başını onun koynuna sokuyordu.

Kadınlar, gelinler, ellerinde birer tutam kenevirle geldiler. Todorana verdiği kızılıkları yeşil çanağıyla ölçüyordu.

Biri sordu.

— Küçük niçin titriyor?

— Üşüyor, yorgun da. Gece yarısı kalktık.

— Zavallıcağı niçin getirmişsin ya?

— Bağışlıyorum kadınlar, bu kızcağızı bağışlıyorum. Öksüz, anasız, babasız kaldı; bakacak kimsesi yok. Bağışlıyorum. Bir çocuksuz kadın yok mu? Alsın da bir hayır yapsın.

Totka, ninesinin sözlerini işitiyordu. Ne dediğini anlamıyordu ama, ruhuna acayip bir korku işliyordu. Kızcağız ninesine daha fazla sokuldu.

— Bir evlâtsiz insan yok mu, alsın bu kızcağızı. Çok iyidir, akıllıdır, söz dinler... Haydi, meraklı varsa versin oradan bir şeycikler. Buğdaycağız mı, mısırcağız mı, yapağıcağız mı olacak, ne varsa. Ben de yalnız kalmış bir kadını. Bir şeyciğim yok.

Kadınlardan biri şakalaştı:

— Sen de evlenirsin be Todorana yenge. Yaşı geçkin ihtiyar değilsin. Yüzüne baksana, kız gibisin, maşallah.

Todorana yenge şen ve sakın bir sesle:

— Evlenirim elbet, niçin evlenmiyeyim, diye cevap verdi. Bir adam bulsanız a bana.

Sonra yine bağırmağa başladı:

— Haydi kızılıcık alın-a-a! Kenevirle veriyorum... Haydi, kız da bağışlıyorum...

Bir gelin:

— Hem güzel kızcağız, ne dersiniz? Ne hoş gözleri var. Yavrucağız! dedi ve Totkayı okşamak istedi.

— Adın ne, senin?

Totka yüzünü ninesinin koltuğu altına gizledi. Yüreğini bir korku sardı. Ağlamaya başladı.

Gelin hüznle:

— Ağlama yavrucuk, ağlama, dedi.

Todorana yenge, sert ve kayıtsız bir sesle:

— Çocuk akli, dedi ve geline:

— Âl, mare gelin, çocuğun yoksa, al!

Bir anne katıldı:

— Gördün mü bak, Stoyan karısı, hani siz ahretlik alacak olurdunuz, işte, ayakınıza geldi.

— Bakalım Stoyan ne diyecek, Doyno nine. Oğlan stiyordu.

— Oğlan! Nenize lâzım sizin oğlan! Sarhoşun bir olup malınızı mülkünüzü satsın diye mi? Kızcağızı aldı-
ğına bak, pek yavaş. Bahtın gülsün. Evinize kısmet gir-
sin.

Gelin sıkıldı, kızardı, bozardı. Kalabalığı yararak mey-
danlığı geçti ve bir sokağa daldı.

— Todorana, Stoyan karısı iyi insandır bak. Alırsa
kızcağız rahat edecek.

Totka bu konuşulanları işitiyor ve ağlamaktan boğula-
rak ninesine sokuluyordu.

Ninesi:

— Ağlama be budala kız! Ağlama, bu kadın senin
anan olacak. İşittin mi? Sana herkesler imrenecek.

Küçük, feryada başladı:

— İstemiyorum, istemiyorum!

Çok geçmedi, Stoyan karısı kocasını toplamış geldi.

Stoyan, kızı nezaketle kolundan tuttu, yüzünü kendine
doğru çevirmek ve görmek istedi, fakat kızcağız çekindi
ve daha acı bir feryad kopardı.

Todorana yenge kızılıkları satmıştı.

Stoyan:

— Haydi bize gidelim, dedi.

Todorana yenge satmış olduğu kızılıklara karşılık top-
ladığı kenevirleri bir çıkın yaptı ve Totkanın elini tuttu.
Sonra:

— Haydi, kızım, haydi yürü! Misafirliğe gideceğiz,
dedi.

Kızcağız, ninesinin eteğine sımsıkı sarıldı ve yollan-
dılar.

Yolda Stoyan karısı kızcağızı okşamaya, tatlı sözlerle
gönlünü almaya çalıştı.

— Ağlama yavrum. Bizde iki üç gün misafir kal. İki
üç gün benim kızım ol. Sana yeni elbise dikeceğim,
ayakkabı, mendil alacağım; boncuk, tarak takacağım...

Totka hıçkırılmaz oldu; yabancı kadının sıcak ve nazik sözlerini dinlerken susmuştu, fakat sonra yine başladı.

Eve girdiler. Her yer tertemiz, döşeliydi. Ocakta ateş yanıyordu. Stoyan karısı, Totka ile ninesi için alacalı minderler serdi ve oturmaya davet etti.

Totka biraz sakinleşti. Eli hâlâ ninesinin eteğinde olduğu halde, gözyaşlarıyla yıkanan gözlerini açtı, etrafına bakındı.

Stoyan karısı nazik sesle sordu:

— Bizi beğendin mi?

Totka gözyaşları içinde:

— Beğendim, dedi.

— Bizde iki gün misafir kalmak istiyor musun?

— İstemiyorum.

Stoyan ise, yarı mütebessim ve utangaç bir tavırla, bir kenara oturmuş, Todorana yenge ile konuşuyordu:

— Allah her şeyimizi bol bol verdi ama, evimizi şenlendirecek yok.

— E, Stoyan, öksüze iyilik edeceksiniz. Allah sizden razı olacak.

Nine, kıza döndü:

— Totka, haydi yavrum, kal bu insanların yanında. Ninenin biraz işi var, dönüşte seni yine alacak.

Totka ağlıyordu:

— Nine, beni bırakma nine! Nineciğim, beni bırakma! Evimize gidelim!

Stoyan karısının gözleri yaşardı:

— Oh, zavalıcık! dedi.

— Alışır o, gelin, küçükler çabuk alışır. Al da götür öbür odaya.

Stoyan karısı kızı kucakladı, sarmaştı ve odaya daldı.

Todorana çıkışını topladı, acele acele dışarı çıktı.

Totka feryada başladı. Ninesinin eski ve yırtık elbiselerini okşamaya alışmış olan nazik elceğizleri Stoyan karısının güzel elbiselerine dokundukça geri çekiliyordu.

Stoyan karısının bu kadar seneden beri sıcak çocuk vücuduna hasret kalan elleri nezaketle açılıyor, küçük yavrucuğu bir ana sıcaklığı ile sarıyordu. Totkayı hafifçe sallıyor, kalbinden, hiçbir vakit kimseye söylemediği nazik, tatlı ve sıcak sözler taşıyordu.

Bu hal kızı sakinleştirdi. Yorgun ve ağlamaktan harap olmuş yavrucak, yüzünü yabancı kadının yüzüne dayadı ve şimdiye kadar dinlemediği tatlı ana şefkatinin ninni şeklindeki fısıltısına dalarak uyudu.

TAVŞAN

Stoiçko aga, arabayı sokak ortasına durdurmuş, karısı ile birlikte kızılıcık satıyorlardı. Yanko Şutiya ayağında pabuçla, yakasız deri paltosunu omuzlarına vurmuş, arabanın kanatlarına tutunmuş kızılıcıklara bakıyordu. Sabahın erken vaktiydi, insanlar henüz işe gidiyorlardı. Hava birhayli soğuktu. Stoiçkonun karısı gocuğunun içinde büzülüyor, zaman zaman ellerini koynuna soku-yordu.

Şutiya sordu:

— Sizin tarafta ne var, ne yok, Stoiçko aga?

— İyilik, fakirlikten ziyade bir şey yok.

— Av var mı, av?

— Var ya, bulunuyor.

— Tavşan?

— Tavşan da var . . . Geçen gün avcılar gelmiş, gezinirlerdi. Bilmem vurabildiler mi?

— Yok, Stoiçko aga, yok. Ben de gittim, başkaları da, ama yok.

— A be o, var olmasına var ama, bulmak lâzım.

— Sen bilir misin ki, avcılık açıldı açılalı bütün do-layı gezdim. Her çalının dibini aradım, her tarlayı taraş-ladım, yok da yok!

— Var var ama, bulmak ister. Ben dün rastladım vadide bir tanesine.

Şutiya gözlerini patlattı:

— Nerde, nerde dedin?

— Vadide, biliyorsun ya, yukarda, çukurların üst tarafında.

— Deme be! Nasıl olur, canım! Ben oraya üç defa vardım. Oralarda tavşan olacağına aklım sarmaz. Sen şaka ediyorsun.

— Ne zorum var da şaka edeceğim. Ben zaten tavşanı hayvan yerine saymam.

— İyi hayvancıktır o! Tatlı eti var. İlle bulunmuyor pek. Tükendiler. İlâç için arasan bulamazsın. Ben avcıyım. Halbuki bu yıl tavşan eti tatmadım, httâ görmedim bile.

Stoiçko aga merhamet dolu bir sesle:

— Var, var, dedi, geçen günler kızcılıkaktan çocuklar bile kaldırmışlardı. Var ama, diyorum ya, bulmak istiyor.

Şutiya ateşlendi, sabırsızlandı ve arabadan ayrılır ayrılmaz eve koştu.

Stoiçko aga arkasından gülerек karısına:

— Yaman tavşan meraklısı, dedi.

Şutiya derhal giyindi, dükkâna gitti. Komşu sokakta ufarak bir bakkal dükkânı işletiyordu. Çocuğu dükkânı açmış, silip süpürmüş, bir kadın müşteriyle konuşuyordu.

Şutiya içeriye bir göz attı ve çocuğa:

— Sen dur burada, benim kasabada işim var, dedi, kayboldu.

Doğru „Avcı karşılaşması“ kahvesine gitti. Eski tanıdıkları bir masa başında oturuyorlardı. Hepsi şikâyet ediyordu. Biri bir tarafa gitmiş, vuramamış, diğeri başka bir tarafa varmış, boş dönmüştü. Biri şöyle diyordu:

— Av yok. Tükendiler. Tavşanlara allah rahmet eylesin. Tatlı tavşan etini unutacağız artık. Umum kıran geldi . . .

Şutiya'nın çok defalar beraber ava çıktığı Drakon da aynı masada idi. Şutiya onu bir kenara çekti ve hafifçe fısıldadı.

— Drakon, yarına hazır ol. Ama, sakın kimseye söyleme.

— Yok canım.

— Biliyor musun, Stoiçko agayı gördüm. Dün onların merasında çocuklar beş altı tavşan kaldırmışlar. Bana tam yerini de söyledi. Sen yarına hazır mısın?

Drakon birden canlandı:

— Hazırım, hazırım elbet, dedi.

— Yola erken çıkacağız. Sabahın saat dördünde. Çiğ kalkınca orada bulunmalıyız. Hepten ümidi kesmiştim, ama şimdi mutlaka tavşan yiyeceğiz. Yalnız dilini tut. Kimseye birşey söyleme, yalvarırım. Akşam üstü ben sana yine haber ederim.

Şutiya heyecanla savulup gitti. Drakon ise diğerlerinin yanına oturdu, ama rahatsızdı. Düşünceleri orman yolunu tuttu. Ne olursa yarın olacaktı.

Oradakilerden biri sordu:

— Ne var be Drakon, neye bu kadar dalgınsın?

— Yok birşeyler, birşeyler yok.

— Şutiya yine bir yerde tavşan kokusu duymuş olacak. Yine seni boşuna sürükliyecek. Uyup onun aklına da beyhude yere çarık paralama.

Drakon gitmek üzere ayağa kalktı. Kapıdan çıkarken Topal Petkoya:

— Petko, gel biraz, o konuştuğumuz meseleyi görüşelim, dedi.

Petko biraz hayretle baktı ve kalktı.

— Nasıl mesele, diye sordu.

— Bana bak, yarın için bana ödünç birkaç tavşan patronu ver.

— Deme be, yine bir yerde birşeyler duydun galiba. Veririm, nereye gideceğini söylersin, değil mi?

— Ama, lâf aramızda kalsın!

— Pekiyi de, beni bilmez değilsin ya!

— Stoïçko aga, Şutiya'ya dün onların merasındaki „kızılıklık“ semtinde on onbeş tavşan kaldırdığını söylemiş.

— On onbeş?

— Hakikatı söylüyorum sana . . .

Petko:

— Pekiyi de, patronları eve yollarım, dedi.

Gayet ilgisiz görünmeye çalıştı. Hakikatte ise, avcı ruhuna yüz tavşan girmiş gibi heyecanlandı.

Drakon:

— Ama, lâf çıkmasın ha, dedi. Kimseye söyleme.

Drakon gitti. Topal Petko, biraz kapıda kaldı, öte beri kımıldandı, sonra acele aşağıdaki sokağa daldı.

Biraz sonra kendini Kurt Atanas'ın demirci dükkânında buldu.

— Beri bak Atanas, dedi, haydi, hazırlan. Yarın sabah saat üçte seni tavşan avına götüreceğim.

Atanas kulak kesildi:

— Nereye, nereye?

— Benimle gel de, sorma.

— Pekiyi, razıyım. İşim var ama, işe kim bakar tavşan eti burnumda tütüyor.

— Kimseye söyleme ama Atanas. Susacaksın, anladın mı!

— Rahat ol. Menfaatime karşı gidecek değilim ya, ama söylesene, tavşan nerde var?

— Stoïçko aga, Şutiya'ya dün onların merasındaki „kızılıklık“ semtinde yirmi otuz parça tavşanın kalktığını söylemiş.

— Deme be?

— Hakikatı söylüyorum. Yalnız bana çıtlattı . . .

— Ertesi gün, Stoïçko agaların köylerinin merasındaki „kızılıklık“ semtinde, tam şafak sökerken, çiğ kalkmazdan önce, elli kopoy çalılık içini taraşlıyor, topu topuna yüz yirmi avcı da elleri tetikte patika ve alanları kolluyordu.

Fiyatı 5:35 lv. — 1955